

BAYRAM ALLAHVERDİYEV

**BAKI DÖVLƏT
UNİVERSİTETİNİN
NƏŞRİYYATÇILIQ
FƏALİYYƏTİ**

UniPrint

NƏŞRİYYATI

Bakı – 2010

Redaktor:

L.H.Səmədova

filologiya elmləri doktoru, professor

Rəyçilər:

N.M.Mehrəliyeva

pedaqoji elmlər namizədi, dosent

Knyaz Aslan

pedaqoji elmlər namizədi, dosent

BAYRAM VƏLİ oğlu ALLAHVERDİYEV.

Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatçılıq fəaliyyəti. Monoqrafiya. Bakı, UniPrint, 2010, 144 s.

“Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatçılıq fəaliyyəti” monoqrafiyası Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatının yaranması, formalaşması və inkişafı məsələlərini əhatə edir. Burada ilk dəfə olaraq nəşriyyatın yaradılması, nəşriyyatın fəaliyyətində və inkişafında universitet rektorlarının, nəşriyyat direktorlarının rolu, baş redaktorların, redaksiya müdirlərinin, bədii, elmi, texniki redaktorların fəaliyyəti faktlar əsasında şərh edilir.

Monoqrafiyada müstəqillik illərində “Bakı Universiteti” nəşriyyatının fəaliyyəti, maddi-texniki bazası, çap nəşrlərinin təhlili və universitet rəhbərliyinin qayğısı və nəşriyyatın inkişaf perspektivləri öz əksini tapmışdır.

Nəşriyyat işçiləri üçün nəzərdə tutulan bu monoqrafiyadan ali məktəb tələbələri və geniş oxucu kütləsi də istifadə edə bilər.

ISBN 978-9952-440-29-4

© *Bayram Allahverdiyev, 2010*

ÖN SÖZ

Respublikamızın ilk ali təhsil müəssisəsi olan Bakı Dövlət Universitetinin yaranmasının 90 yaşı 2009-cu ilin sentyabr ayında tamam oldu və bu yubiley münasibətilə təşkil edilən mərasimlər, tədbirlər çox yüksək səviyyədə keçirildi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti hökumətinin təşəbbüsü ilə ilk ali təhsil müəssisəsinin açılması xalqımızın maarif, mədəniyyət, təhsil və elm tarixi sahəsində çox böyük əlamətdar hadisə olmuşdur.

Bakı Dövlət Universitetinin 90 illik fəaliyyəti nəticəsində Azərbaycan xalqının bütün fəaliyyət sahələrində, xüsusilə təhsil, elm, mədəniyyət, ədəbiyyat və incəsənətdə böyük nailiyyətlər əldə edilmişdir.

Ölkəmizdə ali təhsilin inkişafında Bakı Dövlət Universiteti bütün dövrlərdə müstəsna rol oynamışdır və oynamaqdadır.

Bakı Dövlət Universitetində indiyədək ali təhsillə bərabər, geniş və çoxcəhətli elmi-tədqiqat işi həyata keçirilmişdir və bu gün də uğurla davam etdirilməkdədir. Bu paralel fəaliyyət sahələrinin geniş şəkildə inkişafı çoxsayda müxtəlif ixtisaslı kadrların hazırlanmasında, dünya miqyaslı ziyalıların meydana çıxmasında özünü göstərmişdir.

Ölkəmizin tərəqqisi və inkişafında çox böyük xidmətlər göstərən ziyalıların böyük əksəriyyəti məhz Bakı Dövlət Universitetinin yetirmələridir.

Universitet 90 illik tarixi ərzində ölkəmizin təhsil, elm, mədəniyyət, maarif, ədəbiyyat və incəsənət sahələrinə görkəmli şəxsiyyətlər bəxş etmişdir.

Cəmi 23 ay fəaliyyət göstərmiş Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ən qüdrətli addımlarından biri 1919-cu ildə Bakı Dövlət Universitetini yaratmaq oldu. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti tərəfindən yaradılan Bakı Dövlət Darülfünunununu

xalqımızın milli mədəniyyət tarixində mühüm hadisə oldu. Bakı Dövlət Darülfünununun yaradılması və fəaliyyəti müsəlman şərqində böyük bir əks səda doğurdu. Darülfünunun fəaliyyətə başladığı ilk illərdə professor-müəllim heyətinin əksəriyyəti əcnəbilər olmuşdur. Belə ki, Avropanın və Şərq ölkələrinin bir sıra tanınmış alimləri Darülfünuna dəvət olunurdu. Darülfünunun məktəblərin təşkilinə, maarif və mədəniyyətin inkişafına, milli kadrların hazırlanmasına xüsusi diqqət yetirirdi (50, 8).

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Darülfünununun milli kadrlarla təmin edilməsinə kömək etmək məqsədilə 100-ə qədər gənci Avropa ölkələrinə müxtəlif ixtisaslara yiyələnmək üçün göndərmişdi. Darülfünunda dərslərin Azərbaycan dilində keçirilməsinə xüsusi diqqət yetirilirdi.

Bakı Dövlət Darülfünununun ilk rektoru **V.İ.Razumovski** milli kadrların hazırlanmasını diqqət mərkəzində saxlayırdı.

1919-1920-ci tədris ilində universitetdə işləyən 33 müəllimin ancaq 4 nəfəri azərbaycanlı idisə, 1924-1925-ci tədris ilində 188 nəfərdən 42 nəfəri azərbaycanlı idi. 5 il müddətində azərbaycanlı müəllimlərin sayı 12 faizdən 22 faizə qalxmışdı (2, 135).

Bakı Dövlət Universiteti 90 illik fəaliyyəti dövründə güdrətli təhsil və elm ocağına çevrilmiş, öz elmi-intellektual potensialı və təhsilin yüksək keyfiyyəti ilə ölkənin hüdudlarından çox-çox kənara çıxaraq dünyada tanınmış və böyük beynəlxalq nüfuza malik olmuşdur. Universitetimizin məzunları ölkəmizin və dünyanın bir çox ölkələrinin müxtəlif idarə, müəssisə və istehsal sahələrində müvəffəqiyyətlə çalışırlar, öz bilik və bacarıqları ilə fərqlənirlər.

Universitetdə 90 il ərzində müxtəlif ixtisaslar üzrə 120 mindən çox yüksək ixtisaslı kadr hazırlanmışdır. Bu kadrların müəyyən hissəsi Bakı Dövlət Universitetində, xeyli hissəsi respublikamızın digər ali məktəblərində və Milli Elmlər Akademiyasında işləyir. Bu kadrlar respublikamızda təhsilin, el-

min, mədəniyyətin, ədəbiyyatın v incəsənətin inkişafında, ümumiyyətlə, Azərbaycanımızın tərəqqisində v iklnmsində müstəsna rol oynayırlar.

Universitetin professor-müəllim heyəti tərəfindən elmdə, təhsildə, maarif v mədəniyyətdə böyük nailiyyətlər qazanılmışdır.

İlk ali təhsil ocağımızın 90 illik tarixi inkişaf yoluna nəzər salarkən grrk ki, Azərbaycan elmini, təhsilini, mədəniyyət və ədəbiyyatını Bakı Dövlət Universiteti olmadan təsəvvür etmək qeyri-mümkündür. Universitetin yarandığı ilk illərdə əcnəbi alimlər, xüsusilə rus alimləri elmin, təhsilin, mədəniyyətin, o cümlədən kitab və kitabçılıq işinin inkişafında əvəzsiz xidmətlər göstərmişlər.

Tədricən azərbaycanlı kadrların, ziyalıların, alimlərin yetişməsi problemlərin milli zəmində inkişafına imkan verdi.

Azərbaycan alimlərinin, ziyalılarının çox hissəsinin Bakı Dövlət Universitetində cəmləşməsi ölkəmizdə bütün sahələrdə: elm, təhsil, mədəniyyət, dbiyyat və incəsənət və s. böyük inkişafa səbəb oldu.

Yarandığı ildə cəmi 44 mkdala i balayan BDU-nun indi 16 fakültəsi, 1500- qədər professor-müəllim heyəti vardır. Onlardan 300-dən çoxu elmlər doktoru, professor, 22 nəfər AMEA həqiqi və müxbir zvv, 800-dən çoxu elmlər namizdidir. Universitetdə 46 ixtisas üzrə 18 mindən çox tələbə təhsil alır (63).

BDU-nun çox güclü maddi-texniki bazası, 2 milyondan çox kitab fondu olan kitabxanası, onlarla tədris laboratoriyası, geniş tədris və elmi-tdqiat kompleksini, yeni çap maşınına texnika və texnologiyaya malik nəşriyyatı olan mürəkkəb, oxchtl təhsil müəssisəsidir (63).

Biz bu gün 90 illik yubiley ərəfəsində universitetin ilk rektoru, professor Vasili Razumovskidn akademik Abel Mhrmova qədər olan yolu nəzərdən keçirsək görərik ki, BDU

böyük bir tarixi yol keçmişdir. 1919-cu il sentyabrın 1-də parlamentin qərarından sonra universitet açılarkən V.Razumovski demişdir ki: “Şərqlə Qərbin qovuşağında bir məşəl yandı və bu məşəlin alovu Azərbaycanı isidə biləcəkdir”. Doğrudan da 90 ildən sonra bir daha təsdiqlənir ki, bu alov Şərqlə Qərbin – Avropa ilə Asiyanın kəsişməsində bir məşəl olmuşdur. Dinindən, irqindən asılı olmayaraq həm azərbaycanlılara, həm də ətrafda olan bir çox ölkələrə və xalqlara öz istisini verə bildi. V.Razumovski və digər ziyalılar universitetin əsasını qoyarkən, ilk maddi bazasını yaradarkən və burada ilk mühazirə oxunarkən düşündülər ki, ali təhsil ocağının gələcəyi necə olacaq? Xüsusilə universitetin ilk 20 ilində baş verən müdhiş hadisələr gələcək haqqında heç də optimist əsaslar vermirdi. Amma 90 ildən sonra Razumovskidən başlayan o ağırlı, acılı olayları təhlil edərkən belə nəticəyə gəlirik ki, bu gün BDU nəinki cəmiyyətdə öz lider mövqeyini möhkəmləndirmiş, hətta dünya miqyasında da özünəməxsus yer tutmuşdur (63).

Bakı Dövlət Universitetinin rektoru, AMEA-nın akademiki, millət vəkili A.M.Məhərrəmov yazır: “Universitetlər də insanlar kimi uşaqlıq, yetkinlik, gənclik və müdriklik dövrlərini yaşayırlar. 90 illik yolda BDU bütün bu mərhələləri keçib. Universitet hazırda müdriklik dövrünü yaşayır. Bir çox universitetlər şəbəkəsinin üzvüdür, aparıcı mövqeyə malikdir. Məsələn, Moskva Dövlət Universitetinin rəhbərliyi ilə Avrasiya Universitetlər şəbəkəsi var. Bura o vaxt SSRİ-nin ən klassik universitetləri daxil idi: Kiyev, Sankt-Peterburq, Donetsk, Novosibirsk universitetləri və s. BDU da həmin şəbəkənin və onun idarə heyətinin üzvüdür. Ora hər hansı bir universitet daxil olarkən biz də bunu təhlil edirik, öz sözüümüzü deyirik, həmin ali təhsil ocağı haqqında məsləhətimizi veririk. Bu yaxınlarda Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, habelə Lənkəran Dövlət Universiteti BDU-nun vəsadəti ilə həmin quruma üzv qəbul olunublar. Biz bu məsələni ona görə qaldıra bildik ki, idarə

heyətində əsas səsə malik idik. Baxmayaraq ki, həmin şəbəkənin 300-dən çox üzvü var. Yəni, istər MDB məkanında, Avropa, Qara dəniz universitetləri şəbəkəsində, istərsə də Xəzərtrafi universitetlər şəbəkəsi sistemində BDU-nun öz yeri var. Biz bununla iftixar hissi keçiririk. Universitetin elm və təhsil sahəsindəki uğurları, güclü maddi-texniki bazası, kadr potensialı var” (63).

Bu gün universitetin keçdiyi mürəkkəb, lakin şərəfli tarixi yol ona haqq qazandırır ki, Bakı Dövlət Universitetinin bütün çoxcəhətli fəaliyyət sahələrindən, o cümlədən nəşriyyatçılıq işindən də yazılsın.

Bu kitabın müəllifi öz qarşısında məqsəd qoymuşdur ki, 90 illik yubileylə əlaqədar olaraq Bakı Dövlət Universitetinin zəngin tarixinin tərkibində müəyyən bir hissəni təşkil edən nəşriyyatçılıq fəaliyyəti barədə oxuculara yığcam məlumat versin. Məhz bu məqsəd Bakı Dövlət Universitetinin keçdiyi tarixi yol və əldə etdiyi saysız-hesabsız nailiyyətlərin (təhsil, elm, kadr, kitab nəşri və s.) tam və mükəmməl olmasına kömək edə bilər.

Bu gün Azərbaycanda bütün fəaliyyət sahələrində, o cümlədən nəşriyyat və kitabçılıq işində qazanılmış nailiyyətlər ulu öndər, Azərbaycanın xilaskarı Heydər Əliyevin fəaliyyəti ilə bağlıdır. Dünyada siyasi xadimlər içərisində tanınmış ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin siyasi hakimiyyətə yenidən qayıdışı (1993-cü il) başqa sahələr kimi təhsil, elm və kitab nəşrinin inkişafında mühüm dövrün başlanğıcını qoydu. Müstəqil Azərbaycanın kitab nəşri siyasəti yeniləşməyə başladı, yararsız hala düşmüş dövlət nəşriyyatlarının fəaliyyətlərinin yenidən təşkilinə, onların yeni çap texnika və texnologiyası ilə təmin olunmasına, yeni dərsliklərin yaradılmasına rəvac verildi.

Azərbaycanın nəşriyyat sistemində başlanan yeniləşmə və özəl bölmənin (nəşriyyatların) yaranması və fəaliyyətinin uğurlu nəticələri artıq yeni əsrin ilk illərində özünü büruzə

verdi. Nəşriyyatların maddi-texniki bazası gücləndirildi.

Ümummilli liderimiz Heydər Əliyev hələ, 1995-ci ildə M.F.Axundov adına Milli Kitabxanada miniatür kitabın təqdimat sərgisində çıxışında demişdir: “Keçmişdə nəşriyyat işi dövlətin əlində idi, onun tərəfindən maliyyələşdirilirdi və bunun sayəsində Azərbaycanda həmin sahə çox genişlənmişdi. İndi, dövlətin imkanları məhdudlaşdığı, sərbəst iqtisadiyyat, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə getdiyimiz bir vaxtda özəl bölməyə geniş imkanlar yaratmağa çalışdığımız və Azərbaycanda kiçik də olsa, özəl bölmənin meydana çıxdığı bir vaxtda biz onun bütün imkanlarını nəşriyyat işinin canlandırılmasına, inkişaf etdirilməsinə, xüsusən kitab nəşrinin genişləndirilməsinə cəlb etməli, yönəltməliyik” (3).

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, indiki şəraitdə ölkəmizin firma və şirkətləri cəmiyyətimiz üçün zəruri elm və bilik sahələri üzrə ədəbiyyat nəşrində iştirak etməli, özlərinin sponsorluq fəaliyyətlərini daha da genişləndirməlidirlər. Doğrudur, bu istiqamətdə kiçik də olsa nailiyyətlər var. Bu problemlə əlaqədar Heydər Əliyevin söylədiyi fikirlər çox əhəmiyyətlidir: “İndi respublikamızda xeyriyyəçilik fəaliyyəti genişlənir. Arzu edərdim ki, bizim iş adamları, imkanlı sahibkarlar bütün sahələrdə xeyriyyəçilik fəaliyyəti göstərdikləri kimi, bu işdə – kitabların yazılması və nəşri sahəsində də koməklilərini əsirgəməsinlər. Zənnimcə, bu xeyriyyəçilik sahəsində ən yaxşı iş ola bilər. Mən iş adamlarını buna dəvət edirəm. Şübhəsiz ki, dövlətin imkanlarından daha da səmərəli istifadə olunmalıdır. Ancaq bayaq dediyim kimi, biz mülkiyyət formasını dəyişdiririk, bazar iqtisadiyyatı yolu ilə gedirik, özəl bölməyə geniş imkanlar yaradırıq və bundan sonra da yaradacağıq. Ona görə də, bunların hamısı ümumimilli əhəmiyyət kəsb edən kitab nəşrinə səfərbər edilməli, cəlb olunmalıdır. Ümidvaram ki, belə də olacaqdır” (3).

Ulu öndərimiz Heydər Əliyevin siyasi kursunun layiqli da-

vamçısı möhtərəm prezidentimiz İlham Əliyevin təhsilə, elmə, mədəniyyətə, maarifə, kitab nəşrinə, nəşriyyat fəaliyyətinə sonsuz qayğıları öz bəhrəsini vermişdir.

Son illər yeni, latın qrafikalı nəşrlər hesabına respublikamızda kitabçılıq işi inkişaf etmiş, kitabxanaların fondu çap edilən yeni ədəbiyyatla zənginləşdirilmişdir. Bu işlər prezident İlham Əliyevin “Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında” 2004-cü il 12 yanvar tarixli sərəncamından sonra həyata keçirilmişdir. Prezident İlham Əliyevin sərəncamına əsasən, son illərdə 400 adda 10 milyon nüsxədən çox ədəbiyyat nəşr edilərək ölkə kitabxanalarına, o cümlədən Bakı Dövlət Universitetinin kitabxanasına hədiyyə olunmuşdur (36).

Azərbaycanın davamlı inkişaf strategiyası prezident İlham Əliyevin fəaliyyətinin ən öncül istiqamətlərindən biridir.

Doğrudan da, prezident İlham Əliyev hakimiyyətə gəldiyi vaxtdan kitab nəşrinin də davamlı inkişafını daim diqqət mərkəzində saxlamış, kitab və kitabçılıq işinin bir çox sahələrinin inkişafı ilə bağlı çox dəyərli sərəncamlar imzalamışdır. Əlbəttə, bu sərəncamlar kitab nəşri işini dövrün tələbləri səviyyəsində inkişaf etdirməyə əsaslı təsir göstərmişdir.

Müstəqillik şəraitində ölkəmizdə fəaliyyət göstərən dövlət, özəl, idarə və müəssisə nəşriyyatlarının fəaliyyətləri üçün hər cür şərait yaradılmışdır. Bunun nəticəsidir ki, indi respublikamızda fəaliyyət göstərən nəşriyyat sistemi kitabın nəşrində, tərtibatında, məzmun və elmi səviyyəsində, həcmində, miqdarında və s. nailiyyətləri ilə özünü büruzə verir. Təkcə belə bir faktı qeyd edək ki, indi respublikamızda müxtəlif elm və bilik sahələri üzrə, müxtəlif növlərdə və tiplərdə 3 min addan çox kitab və kitabça çapdan buraxılır. Nəşriyyat sistemində xüsusi yer tutan “Bakı Universiteti” nəşriyyatının kitab nəşri xalqımızın elmi, mədəni, təhsil yüksəlişi və tərəqqisinin meyl və istiqamətləri ilə sıx bağlıdır.

1919-cu ilin may ayının əvvəllərində məşhur cərrah, “Əhliyyət kəsb etmiş” professor Vasili İvanoviç Razumovskinin başçılığı ilə Bakı Dövlət Darülfünunun təsis ilə əlaqədar sənədləri və tədbirləri hazırlayacaq xüsusi komissiya yaradıldı.

Darülfünunun komissiyasının birinci iclası 1919-cu il may ayının 21-də keçirilmişdir.

İclası açan Xalq Maarif naziri komissiya üzvlərini təbrik edərək, Bakıda Dövlət Darülfünununun açmaq barədə Azərbaycan hökumətinin qəti qərarını bildirmişdir. Komissiya sədri V.İ.Razumovski qeyd etmişdir ki, Bakı Dövlət Darülfünununun təsis ilə əlaqədar apardığımız bütün danışıqlarda hökumət və ictimai dairelərdə həmişə diqqət və qayğıkeş münasibətlə rəslənmiş. Bakı Dövlət Darülfünununun təsisinə, təchizinə, saxlanmasına tələb edilən böyük, lakin labüd xərclərin dərhal ayrılması təmin edilir. Bakı Dövlət Darülfünununun mütləq payızda açılmalıdır. Bunun üçün komissiya bütün tədbirləri görəcəkdir. Komissiyaya böyük hüquqlar verilmişdir: onun üzvləri hökumət başçısındanək hər yüksək vəzifə sahibinə birbaşa müraciət etməyə səlahiyyətli idi.

Prof. V.İ.Razumovskinin rəhbərlik etdiyi Bakı Dövlət Darülfünununun komissiyası olduqca az vaxta – bir neçə həftə ərzində böyük, həm də diqqətəlayiq, səmərəli iş görmüş, zəruri olan bütün sənədləri hazırlayıb hökumətə təqdim etmişdir (7, 10).

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Bakı Dövlət Darülfünunu ilə bərabər, ümumiyyətlə xalqın maariflənməsini ön plana çəkirdi. Ümumi ibtidai təhsil layihəsi hazırlayıb, kəndlərdə, şəhərlərdə yeni məktəblər açır. Bu yolla ən mürəkkəb və çətin vəzifənin – milli məktəblər üçün müəllim hazırlanması vəzifəsini həll etmək üçün Darülmüəllimlər şəbəkəsini genişləndirir. Hələ, 1918-ci ildə məşhur Qori seminariyasının Azərbaycan bölməsini Qazaxa köçürür və çox keçmir ki, məşhur pedaqoq, alim, ikicildlik “Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi”nin müəllifi

unudulmaz Firudin bəy Köçərlinin böyük səyi nəticəsində həmin ilin noyabrında öz qapılarını gələcəyin gənc müəllimləri üçün açır (7, 8).

Göründüyü kimi, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti maarif və mədəniyyətin, elm və təhsilin inkişafına yarandığı ilk günlərdən böyük qayğı ilə yanaşmışdır.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin ən böyük nailiyyəti Bakı Dövlət Darülfünununun yaradılması hesab edilməsi daha məqsədəuyğun olardı. Təkcə belə bir faktı qeyd edə bilərik ki, Bakı Dövlət Darülfünununun yaradılması ilə əlaqədar hazırlanan sənədlər Parlamanın müxtəlif komissiyalarında, partiyaların fraksiyalarında, Parlamanın iclaslarında 4 aya qədər müzakirə edildi. Bir sıra islah və əlavələrdən sonra “Bakı Dövlət Darülfünununun haqqında qanun” 1919-cu ilin sentyabrın 1-də, Bakı Dövlət Darülfünununun nizamnaməsi isə sentyabrın 29-da Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Parlamanı tərəfindən təsdiq edildi. Bu münasibətlə universitetin ilk rektoru, professor V.İ.Razumovskinin Parlamandakı çıxışı maraqlıdır: “Parlamanın hökumətə layiq üzvləri. Siz böyük və tarixi iş gördünüz. Mən çox şadam ki, Darülfünununun təsisinə bütün partiyaların vicdanlı münasibət bəslədiyinin şahidi oldum.

Azərbaycanda, hətta müsəlman dünyasında bu böyük hadisə - Darülfünununun təsis mərasimi təntənəsini qeyd etməyə, nəinki Parlamanı, burada toplaşan kütlələrin şəxsində ictimai fikri də gördüyümə hədsiz xoşbəxtəm...” (7, 11-12).

AZƏRBAYCAN DÖVLƏT UNIVERSİTETİ
NƏŞRİYYATININ YARANMASI VƏ FORMALAŞMASI
(1919-1960)

Bu gün Bakı Dövlət Universitetinin tarixinin, onun yaradılması və təşkilı dövrünün bir çox məqamlarının müəyyənləşdirilməsinin böyük əhəmiyyəti vardır. İndi respublikamızın mədəni, elmi, maarif və təhsil həyatında Bakı Dövlət Universiteti çox böyük rol oynayır.

Bakı Dövlət Universitetinin yaranması və inkişafının 90 illiyinin geniş şəkildə qeyd olunması ilə əlaqədar bir sıra tədbirlər həyata keçirilir.

[Bakı Dövlət Universitetinin çoxcəhətli fəaliyyətində kitab və jurnal nəşri də mühüm yer tutur.] Azərbaycan elmi və maarifinin ilk məbədi olan Bakı Dövlət Universitetini yaratmaq yolunda heç bir çətinliklərdən qorxmayan, həyatlarını bu işə sərf edən ziyalılarımız elmin, təhsilin inkişafında mühüm əhəmiyyət kəsb edən kitab nəşrinə, onun təşkilinə də böyük diqqət vermişlər. Xalqı qəflət və cəhalətdən xilas etmək uğrunda mübarizə aparan qabaqcıl ziyalılarımız kitab, jurnal və qəzet nəşr etməyin ən vacib vəzifə olduğunu dərk edir və onun təşkilinə, inkişafına səy göstərirdilər.

(Bakı Dövlət Universitetinin yaranmasının ilk günlərindən burada kitab nəşrinin təşkilinə də başlanmışdır.) Darülfünunun nəşriyyat idarəsinin axırcı iclasında qarşıdakı ilin əvvəlində nəşriyyatın fəaliyyətini mümkün olduqca genişləndirmək qərar alınmışdır: “Bu məqsədlə iki şöbədən (tarix, filologiya və tibb) ibarət, ən azı ildə üç buraxılışı, hər buraxılışı 10 çap və rəqi həcmində olan “Bakı Darülfünunun əxbəri” jurnalı nəşr ediləcək” (“Azərbaycan” qəzeti, 1919. -4 dekabr. -№ 281).

Burada “İcmalların nəşri” Darülfünunun kursları üzrə dərş vəsaitinin kəskin surətdə çatışmadığına görə bir qrup tələbə köhnə icmalların litoqrafik nəşrini təşkil edirlər (7, 16).

Sovet hakimiyyəti şəraitində universitetin kollektivi fəaliyyətlərinin ilk günündən özlərinin qarşısında xüsusi nəşriyyatlarını təşkil və inkişaf etdirmək vəzifəsini qoydular. 1920-ci il avqust ayının 20-də Bakı Dövlət Universitetinin elmi assosiasiyasının iclasında universitetin rektor əvəzi professor **N.A.Dubrovskinin** assosiasiyanın elmi orqanının nəşri haqqında təklifini müzakirə etdi və onu “Bakı Universitetinin əsərləri” adlandırmaq qərarını verdi (86, 58).

1920-ci il noyabr ayının 27-də isə universitetin elmi orqanının yaradılması məsələsi müzakirə edildi və orada **V.K.Lisenko** “Bakı Universiteti əsərləri” redaksiyasının katibi seçildi. Bu elmi orqan çap edildiyi ilk nömrəsindən “Bakı Universitetinin xəbərləri” adı ilə buraxıldı. Sonralar bu nəşr “Azərbaycan Universiteti xəbərləri” adlandırıldı. Bu, respublikanın ilk elmi dövrü nəşri idi. “Azərbaycan Universiteti xəbərləri”nin ilk nömrəsi 1921-ci ildə Qafqazın dilinin və etnoqrafiyasının ilk tədqiqatçısı professor L.Q.Lopatinskiyin redaktəsi ilə çap edildi. Prof. V.İ.Razumovski yazırdı: “Azərbaycan Universiteti xəbərləri”nin ilk redaktoru Lopatinski mənim həyatda rast gəldiyim savaqlı adamlardan biri idi” (86, 59).

1921-ci ildən etibarən “Azərbaycan Universiteti xəbərləri”nin aşağıdakı şöbələri var idi:

- Təbiət elmləri və tibb;
- İctimai elmlər.)

Azərbaycanda ilk elmi-tədqiqat işləri Azərbaycan Dövlət Universitetində (indi – Bakı Dövlət Universiteti) aparılmışdır. Burada 1920-1922-ci illərdə humanitar, tibb və təbiət elmləri üzrə elmi cəmiyyətlərin bölmələri fəaliyyət göstərirdi.

Onların əsas məqsədi müxtəlif bilik sahələri üzrə elmi problemləri işləmək, milli kadrları hazırlamaq və respublikada elmi işin genişlənməsinə təsir göstərmək idi. Bu qeyd etdiyimiz elmi cəmiyyətlərdən başqa təbii-elmi konfranslar elmi-tədqiqat işləri aparırdılar.

1920-ci illərdə “Azərbaycan Dövlət Universiteti Xəbərləri”ndə yalnız rus alimlərinin elmi məqalələri dərc olunurdu.)

Bu dövrdə Z.L.Leybenzonun süzülmə nəzəriyyəsi və mədən mexanikası üzrə elmi axtarışları və tədqiqatları, A.S.Kovanko və K.Dubrovskinin riyaziyyat və mexanikaya aid elmi işləri və s. “Azərbaycan Dövlət Universiteti Xəbərləri”ndə dərc olunmuşdur.

1926-cı ildən “Azərbaycan Dövlət Universiteti Xəbərləri”-nə şərqşünaslıq və 1928-ci ildən isə hüquq şöbələri əlavə edildi. 7

1923-cü ildə eyni zamanda universitet alimlərinin gücü ilə 4 nömrədən ibarət olan iki buraxılış “Nəzəri və praktiki tibbin arxivi” nəşr edildi.

1924-cü ildə eyni zamanda universitetin ikinci elmi dövrü mətbuat orqanı olan “Nəzəri və təcrübi tibb jurnalı”nın (“Журнал теоретической и практической медицины”) ikinci sayı çapdan çıxdı.

Universitetin mövcud olduğu birinci on ildə (1920-1930) buraxdığı əsərlərin, jurnalların, salnamə və məcmuələrin həcmi 500 çap vərəqindən artıq olmuşdur (86, 59).

“Bakı Universiteti” nəşriyyatı 1919-1920-ci illərdə kiçik redaksiya-nəşriyyat şöbəsi kimi fəaliyyət göstərirdi. Bu dövrün sosial-siyasi həyatındakı kataklizm, müharibə dövrü və müharibədən sonrakı bərpa, işçilərin çətinlikləri, ümumiyyətlə nəşriyyatın bu dövrdəki fəaliyyəti həm subyektiv, həm də obyektiv səbəblər üzündən keşməkeşli yol kimi nəzərə çarpır. Belə ki, nəşriyyat müxtəlif təzyiqlər nəticəsində bağlanmış, lakin vətənpərvər ziyalılarımızın təkidi ilə yenidən fəaliyyətə başlamışdır.

1923-1930-cu illərdə Azərbaycan Dövlət Universiteti elmi dövrü nəşrlərdən əlavə aşağıdakı kitabları da çapdan buraxmışdır: E.A.Рахамов “Краткий курс истории азербайджана” (1923); A.V.Вагрі “Материалы для библиографии Азербайджана” (I, II və III buraxılışlar); yenə onun “Предметный указатель к трем выпускам” (1924), A.İvanov “Дионис и продионисийство” (1923); A.O.Маковельски “Демокрит. Жизнь и учение” (1926); yenə onun “Азербанджанский Го-

сударственный Университет имени Ленина. Первое десятилетие. 1919-1929” (1930); N.Ə.Магг “Яфетическая теория” (1928); “Научные издания 1919-1929” (1929); V.V.Bar-told “Место прикаспийских областей в истории мусульманского мира” (1925).

Азәрбајҹан Дөвләт Университети дәрслик вә дәрс вәсәитләринин һазıрланmasına вә ҹапдан бурaxılımasına да сәы гөстәрмишдир. Ҷүнки тәдريس әдәбиyyatına ҹох бөүк тәләбат вар иди. 1930-су илә ҹәдәр университетин тибб факүлтәсиндә Азәрбајҹан дилиндә бир әдәд дә олсун дәрслик олмамışдир. Педәҹоји факүлтәнин 7 кафедрасинда 1929/1930-су тәдريس илиндә илк дәфә олараҹ литоҹрафиya ҹап үсулу илә 15 дәрс вәсәити ҹап едилди. Университетин мүәлиmlәринин мүһазирәләринин 7 конспекти ҹап едилди (86, 106).

1930-су илләрдә Азәрбајҹан Дөвләт Университетиндә елми тәдҹиҹат ишләри гениш вүсәт алır. Нәтицәдә университетин китаб нәшри саһәсиндәки фәалиyyәти генишләнir. Азәрбајҹан Университетинин мәтбәәсиндә 1930-1940-су илләрдә бир сира үмумиләшдирici әсәрләр дә ҹап едилмишдир. Бу мәнәда “Ленин адına Азәрбајҹан Дөвләт Университети” (1930), S.M.Kиров адına “Азәрбајҹан Дөвләт Дарүлүнунуну” (тәртиб едәни: проф. А.Ҷарәев) (1945) вә с. нәшрләр диҹҹәти сәлб едир. 1939-1940-су илләрдә ашағıдаки әсәрләр дә ҹапдан ҹıхмıшди:

С.А.Алекберов “Динамика формирования колоса в связи со стадийностью развития растений”, Рыжанов “Конспекты лекций по статистической физике”, Ф.Ҷагизадә “Жаростойкость некоторых культурных растений”, Н.С.Плещунов “М.Горкий и Ҷавказ”, А.Сейдзадә “Мирза Шафи”, “Труды университета” (I бурaxılıш) вә с. (86, 133).

Бөүк Вәтән мүһарибәси илләриндә университетин профессор-мүәллим һеяәтинин ҹап едилән елми ишләринин үмуми һәсми 150 ҹап вәрәқи олмушдур. Елми-тәдҹиҹат ишләри илә бәрәбәр, университетин алимләри мүхтәлиф елм саһәләри үзрә дәрсликләрин вә дәрс вәсәитләрин, проҹрам вә методик гөстәришләрин һазıрланmasına вә нәшринә дә өз фәалиyyәтләриндә гениш yer верирдиләр. Ялнız 1942-1943-сү илләрдә университетин физика-риyазииyат факүлтәси-

nin əməkdaşlarının 35 adda elmi-tədqiqat əsərləri, dərslik və dərs vəsaitləri dərc edilmişdir. Bu dövrdə çap edilən nəşrlərdən aşağıdakıları qeyd edə bilərik:

Z.İ.Xəlilovun “Об одной оценке аналитической функции многих переменных” и “Об устойчивости электрической пастилки”, Y.B.Lopatinskiy “О решении уравнения $y=f(x,y)$ ”, M.A.Cavadova “Гониометрические системы”, A.İ.Hüseynova “Об одной задаче теории потенциала” və “Об одной задаче управления математической физики”, İ.İ.İbrahimovun “О полноте последовательных производных аналитических функции” və s.

Həmin illərdə universitetin fizika-riyaziyyat fakültəsinin alimləri Azərbaycan dilində 15 adda dərslik və dərs vəsaiti, metodiki vəsait və mühazirə konspektini çap etdirmişlər.

1930-cu illərdə çap olunmuş V.B.Kamarovskiyin “Современные педагогические течения. Т.І. Философия. Воспитания Джона Дьюи в связи с истатией американской педагогики” (1930) (27 səhifə. -3000 nü.); “Lenin adına Azərbaycan Dövlət Darülfünununu. Birinci 10 illik 1919 - 1929” (1930 – 103 s. -500 nü. rəsmlı); “S.M.Kirov adına adına Azərbaycan Dövlət Darülfünununu aspirantlarının elmi sessiyasında edilən məruzələrin tezisləri” (1948. -80 s. -1000 nü.); S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Darülfünununun professor – müəllim heyətinin elmi sessiyası” (1949 – 154 s.) və s. kitab və kitabçalar Bakı Universiteti nəşriyyatının çap məhsulu kimi diqqəti cəlb edir.

1944-cü ildə Azərbaycan Dövlət Universitetində fizika və riyaziyyat elmi-tədqiqat institutları təşkil edilir. Bu elmi-tədqiqat institutlarının fəaliyyəti elmi əsərlərin, monoqrafiyaların çoxalmasına və nəşrinə müsbət təsir göstərir. Müharibə illərində universitetin professor – müəllim heyəti 670 elmi-tədqiqat işi yerinə yetirmişdir. Universitetin yerinə yetirdiyi bu elmi-tədqiqat işlərinə görə universitet Ali Baş Komandanlığın təşəkkürünə, mükafatına layiq görülmüşdür. Müharibə illərində Azərbaycan Dövlət Universitetinin əməkdaşlarının, elmi-

tədqiqat işlərinin, xüsusilə onların nəticələrinin istehsalata tətbiqi həyata keçirilmiş və böyük iqtisadi səmərə əldə edilmişdir.

1943-1944-cü illərdə professor S.D.Hüseynov və dosent A.R.Ağayevin elmi-tədqiqatlarının nəticələri istehsalata tətbiq edilmiş və nəticədə onların əldə etdikləri elmi nailiyyətlər tapılmayan zəruri dərmanların hazırlanmasına və hərbi qospitallarda istifadəsinə imkan vermişdir. S.D.Hüseynovun buruq suyundan əldə etdiyi yodun böyük xalq təsərrüfatı əhəmiyyəti olmuşdur.

Bütün bunlar Azərbaycan Dövlət Universitetinin mühari-bədən sonrakı illərdə də elmi fəaliyyətinin genişlənməsinə və bir sıra kitabların, dərsliklərin, elmi əsərlərin çap olunmasına imkan vermişdir. Məsələn, 1955-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universitetinin mətbəəsi Z.İ.Xəlilovun "Nəzəri mexikanın əsasları" adlı (I hissə, 140 s.) kitabını 2000 nüsxə ilə çapdan buraxmışdır.

1940-1950-ci illərdən Universitetin mətbəəsi kitablarla yanaşı elmi nəşrlərin: yəni elmi məcmuələrin, elmi konfransların, sessiyaların materiallarını çap edir və jurnalların nəşrini həyata keçirirdi. Universitetin mətbəəsinin çapdan buraxdığı jurnalların həcmi ildən-ilə artmış, həm də müxtəlif adlarda 1920-ci ildən çap olunmağa başlamışdır.

Universitetin elmi əsərləri tarix, fəlsəfə, hüquq, pedaqogika, psixologiya, məntiq, dilçilik, ədəbiyyat, jurnalistika, şərqşünaslıq, kitabxanaşünaslıq-biblioqrafiya və təbiət elmləri və s. üzrə 1920-ci ildən 1962-ci illərə qədər, cəmi 2587 adda elmi məqalə və digər materiallar universitetin mətbəəsində dərc edilmişdir. Bu faktı S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin dövrü və nəşri davam edən əsərləri (1921-1962-ci illər) (elmi işlərin sistematik göstərici) adlı biblioqrafik nəşrdən öyrənirik (76, 298).

Universitetin elmi əsərləri elmi xəbərlər, elmi qeydlər və jurnallar şəklində müxtəlif adlarda rus və Azərbaycan dillərində çap edilmişdir:

“Архив теоретической и практической медицины” (1923); “Журнал теоретической и практической медицины” (1924-1930); “Бакинский медицинский журнал” (1925-1930); “Известия Азербайджанского Государственного Университета имени В.И.Ленина” (1921-1930) (bu jurnal seriyaları: “Естествознание и медицина”) (1921-1930), “Общественные науки” (1921-1928), “Известия Восточного факультета Азербайджанского Государственного Университета им. В.И.Ленина” (1928), “Известия Педагогического факультета Азербайджанского Государственного Университета” (1929), “Известия Правового факультета Азербайджанского Государственного Университета им. В.И.Ленина” (1923-1929); “Научные труды аспирантов Азербайджанского Государственного Университета им. С.М.Кирова” (1-3 бур.) (1957); “Неврологические записки” (1923), “Труды Азербайджанского Государственного Университета им. С.М.Кирова” (1939-1954) (seriyaları: “Riyaziyyat”, “Biologiya”, “Şərqşünaslıq”, “Geoloji-coğrafiya”, “Fəlsəfə”, “Filologiya”, “Kimya”, “Hüquq”), “Ученые записки Азербайджанского Государственного Университета им. С.М.Кирова” (1955-1958) (seriyasız buraxılıb) və ümumi məsələlərə həsr olunub, məsələn, 1955-ci ilin 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 №-ləri M.V.Lomonosov adına Moskva Dövlət Universitetinin 200 illik yubileyinə, 11, 12 №-ləri birinci rus inqilabının 50 illiyinə, 1956-cı ilin 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 sayları xalq şairi, universitetin fəxri doktoru, Azərbaycan Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü S.Vurğuna, 1957-ci ilin 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10-cu seriyaları Böyük oktyabrın 40 illiyinə və s.

“Azərbaycan Dövlət Universitetinin elmi əsərləri” 1958-1962-ci illərdə seriyalarla: biologiya, geoloji-coğrafiya, humanitar, ictimai elmlər, fizika-riyaziyyat və kimya üzrə buraxılmışdır.

Ümumiyyətlə, Azərbaycan Dövlət Universiteti 1962-ci ildə cəmi 219 elmi nəşrləri: jurnal, xəbər, elmi əsər, elmi qeydlər dərc etmişdir. Bu elmi əsərlərdə və jurnallarda müxtəlif elm

və bilik sahələrinə aid 2587 məqalə dərc edilmişdir (76, 303).

Ayrı-ayrı elm sahələri və fənnlər üzrə:

I Sov.İKP üzrə 27, Azərbaycan KP-ya aid 15, fəlsəfə elmlərinə 67, o cümlədən Azərbaycan mütəffəkiirlərinə aid 15 adda, iqtisadiyyat elmlərinə və iqtisadiyyata 69 adda, Azərbaycan iqtisadiyyatına aid 42 adda.

IV. Hüquq elmləri, hüquq – 106
Azərbaycanda hüquq – 34

V. Tarix elmləri – 98
Azərbaycan tarixi – 45

VI. Filologiya elmləri – 292

1. Ədəbiyyatşünaslıq – 182

A. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi – 110

B. Cənubi Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi – 7

2. Dilçilik – 110

A. Azərbaycan dili – 75

VII. Mətbuat jurnalistika – 14

A. Mətbuat və jurnalistika Azərbaycanda – 10

VIII. Biblioqrafiya. Kitabxanaşünaslıq – 6

A. Azərbaycanda biblioqrafiya və kitabxanaşünaslıq – 4

IX. İncəsənət – 4

A. Azərbaycanda incəsənət – 1

X. Fizika-riyaziyyat elmləri – 306

1. Riyaziyyat – 201

A. Azərbaycanda riyaziyyat – 2

2. Astronomiya – 5

3. Fizika – 100

XI. Kimya elmləri – 214

A. Azərbaycanca kimya – 20

XII Geologiya və coğrafiya elmləri – 420

A. Azərbaycanca geologiya və coğrafiya – 336

B. Xəzər dənizi – 21

XIII Biologiya elmləri – 313

1. Mikrobiologiya – 9

A. Azərbaycanca mikrobiologiya – 5

2. Botanika – 170

A. Azərbaycanın florası – 97

3. Zoologiya – 108

A. Azərbaycanın faunası – 99

4. Torpaşünaslıq. Azərbaycan torpağının kimyası və biologiyası – 26

XIX. Tibb – 545

1. Nəzəri məsələlər. Fiziologiya və Biokimya. Anatomiya – 194

2. Təcrübi tibb – 276

A. Azərbaycanca tibb – 175

XV. Elm. Təhsil – 33

A. Azərbaycanca elm və təhsil – 15

2. Pedaqogika – 11

XVI. Azərbaycan Dövlət Universiteti – 73

1. Personal (ayrı-ayrı şəxslərə aid) – 16 (76, 298-299).
(Bax: cədvəl № 1; cədvəl № 2).

**1921-1962-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin
dövri və nəşri davam edən jurnallarında
dərc edilmiş məqalələrin miqdarı haqqında**

İllər	Ayrı-ayrı nəşr- lərin miqdarı	Məqalələrin miqdarı	Onlardan Azərbaycanşünaslıq üzrə
1921	5	30	3
1922	2	30	4
1923	4	72	7
1924	2	35	6
1925	5	102	28
1926	6	81	9
1927	5	81	12
1928	7	84	31
1929	5	72	14
1930	3	90	15
1939	1	8	3
1940	1	6	3
1941	1	7	2
1942	1	15	4
1945	1	14	6
1947	1	9	4
1948	1	8	7
1949	2	17	9
1951	1	17	2
1953	4	38	13
1954	9	92	34
1955	13	157	81
1956	15	188	106
1957	15	179	90
1958	16	205	124
1959	26	250	120
1960	24	231	129
1961	24	259	141
1962	19	210	120
C ə m	219	2587	1127

**1921-1962-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin
dövri və nəşri davam edən ayrı-ayrı nəşrlərdə
dərc edilmiş məqalələrin miqdarı haqqında (10 illiklər üzrə)**

İllər	Ayrı-ayrı nəşrlərin miqdarı	Məqalələrin miqdarı	Onlardan Azərbaycanşünaslıq üzrə
1921-1930	44	677	129
1931-1940	2	14	6
1941-1950	8	70	32
1951-1960	122	1357	699
1961-1962	43	469	261
C ə m	219	2587	1127

Universitetin elmi əsərləri “Ученые записки” adı ilə 12 çap vərəqi həcmində 1955-ci ildən çap edilirdi. Bu respublikanın və universitetin elmi həyatında çox böyük hadisə idi. “Ученые записки” 1958-ci ilin iyuluna qədər “Ümumuniversitet” orqanı kimi fəaliyyət göstərmişdir. Sonra o, sahəvi seriyalarla çapdan buraxılmağa başladı. 1947-ci ilin martın 9-da rektorluğun, partiya və həmkarlar təşkilatının orqanı kimi “Lenin tərbiyəsi uğrunda” adlı çoxtirajlı qəzetin birinci nömrəsi çapdan çıxdı. “Lenin tərbiyəsi uğrunda” çoxtirajlı qəzet universitetin elmi tədris və ideya-siyasi həyatında çox mühüm yer tutmuşdur. İndi həmin orqan “Bakı Universiteti” adı ilə daha geniş şəkildə fəaliyyətini davam etdirir.

**AZƏRBAYCAN DÖVLƏT
UNİVERSİTETİ NƏŞRİYYATININ
İNKİŞAFI (1961-1990)**

1960-cı illərin əvvəllərində SSRİ-də nəşriyyatların fəaliyyətinə aid qəbul edilmiş qərar ümumittifaq miqyasında, o cümlədən Azərbaycanda bir sıra nəşriyyatların bağlanması səbəb oldu. Belə ki, Sov.İKP.MK-nın 1960-cı il iyun ayında qəbul etdiyi “Düzgün olmayaraq yeni nəşriyyatlar təşkil etmək haqqında” qərarında müttəfiq respublikaların KP MK-larına tapşırırdı ki, gəliri olmayan kiçik nəşriyyatların bundan sonra saxlamağın məqsədəuyğun olub-olmamasını və respublikada kitab nəşrini qaydaya salmaq məsələsini nəzərdən keçirsinlər. Bu qərarla düzgün olmayaraq təşkil edilən nəşriyyatlar sırasında respublikamızda yenicə fəaliyyətə başlamış “Azərtədris-nəşr”in adı çəkilirdi.

Azərbaycan Kommunist Partiyası və Respublika hökuməti çox düzgün olaraq respublikada yeni təşkil olunmuş “Azərtədris-nəşr”in işini qaydaya salmağı, fəaliyyətini daha da genişləndirməyi vacib hesab etdi. Lakin Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin 1961-ci il 30 yanvar tarixli “Respublika nəşriyyatlarının nizamına salınması haqqında” xüsusi qərarı oldu. Bu qərara əsasən bir sıra idarə və müəssisə nəşriyyatları, o cümlədən Azərbaycan Yazıçılar İttifaqının, S.M.Kirov adına ADU-nun, V.İ.Lenin adına API-nin, S.Ağamalıoğlu adına Azərbaycan Kənd Təsərrüfatı İnstitutunun nəşriyyatları ləğv edildi. Habelə, 1962-ci ildə “Azərneftnəşr” və “Musiqi” nəşriyyatı, 1963-cü ildə isə “Uşaqgəncnəşr” bağlandı.

Göründüyü kimi, 7 nəşriyyatın eyni zamanda bağlanması respublikanın nəşriyat sisteminin fəaliyyətində özünün mənfi təsirini göstərdi. Bu addım nəşriyyat işinin inkişafında atılmış qeyri-real addım idi. Bunun nəticəsidir ki, Azərbaycan Dövlət Universitetinin nəşriyyatı 60-cı illərdə nəşriyyat yox, redak-

siya-nəşriyyat şöbəsi və mətbəə kimi fəaliyyət göstərməyə başladı. Əlbəttə, ilk dövrlərdə Azərbaycan Dövlət Universitetində nəşriyyat fəaliyyəti müəyyən qədər zəif idi. Amma bu dövrdə redaksiya – nəşriyyat şöbəsinə, direktor vəzifəsinə

Prof. Fərhad Zeynalov
1958-1969-cu illərdə
Bakı Dövlət Universiteti
nəşriyyatının direktoru
olmuşdur.

təyin edilən professor **Fərhad Zeynalovun** işgüzarlığı, universitetin rektorluğu ilə səmimi münasibəti universitetdə kitab nəşrinin zəifləməsinə aradan qaldırdı və tədricən universitetdə kitab nəşri genişlənməyə başladı.

Araşdırmalar göstərir ki, bu direktorlar içərisində nəşriyyatın fəaliyyətini genişləndirən və inkişaf etdirən Türkologiya kafedrasının müdiri, filologiya elmləri doktoru, professor Fərhad Zeynalov xüsusilə fərqlənmişdir. Fərhad Zeynalovun dövründə nəşriyyat – redaksiya şöbəsinin çap məhsulunun həcmi 700-800 çap vərəqi həcminə qədər yüksəlmişdir. Məhz bu dövrdə dərslilər, dərs vəsaitləri ilə yanaşı bədii ədəbiyyat üzrə kitablar, gör-

kəmli yazıçıların, şairlərin əsərləri də çapdan buraxılmışdır. Məsələn, 1958-ci ildə Azərbaycan Universitetinin Nəşriyyatı Cəlil Məmmədquluzadənin “Dram və nəsr əsərləri”ni (805 səhifə həcmində), 1961-ci ildə Rəşidbəy Əfəndiyevin “Dram əsərləri”ni (167 səhifə həcmində), 1958-ci ildə S.Ə.Nəbatinin “Seçilmiş şeirləri” (157 səhifə həcmində) və s.

Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatçılıq fəaliyyəti 1960-cı illərdən sonra nisbətən genişlənməmişdir. Bakı Dövlət Universiteti özünün görkəmli alimlərinin monoqrafiyalarını, dərslilər və dərs vəsaitlərini, elmi tədqiqat xarakterli əsərlərini çapdan buraxırdı. Bu əsərlərin böyük əksəriyyəti təbiət elmlərinə, ictimai

mai-siyasi və humanitar elm sahələrinə aid olmuşdur. Məsələn, təbiət elmlərinə – riyaziyyata, fizikaya, kimyaya aid çox maraqlı və əhəmiyyətli kitablar çap edilmişdir: C.M.Qasimov “Müəyyən inteqral” (1959); B.Mirzəyev “Loqarifm xətkəsi” (1959); “Azərbaycan SSR-nin fiziki coğrafiyası” (Q.K.Gülün redaktorluğu ilə) (1959); R.M.Sultanov “Xətti cəbrin əsasları” (1960); Q.K.Gül “Meteorologiya və iqlimşünaslıq” (1960); M.Abutalıbov “Bitki fiziologiyası” (II cild, 1960); M.Axundov “Darvin təliminin əsas cəhətləri” (1959); N.Ş.Məmmədov “Dağ-mədən işlərinin əsas prinsipləri (filiz yataqlarının yeraltı işlənmə sistemləri)” (1960); N.Ş.Məmmədov “Faydalı qazıntıların işlənməsinə dair məsələlər (kömür və neft yataqlarının şaxta üsulu ilə filiz cisimlərinin kəsmə üsulla işlənilməsi)” (1960) və s.

Bu dövrdə ictimai-siyasi, humanitar, hüquq, psixologiya və s. sahələr üzrə də monoqrafiyalar, dərsliklər və dərs vəsaitləri çap edilmişdir. Məsələn, “V.İ.Leninin dahiyənə fəlsəfi əsəri (“Materializm və empiriokritsizm)” kitabının çap edilməsinin 50 illiyinə həsr olunmuş məqalələr məcmuəsi (1960); “Azərbaycan Sovet hakimiyyəti qurulması və Azərbaycan Kommunist Partiyasının 40 illiyinə həsr olunmuş elmi sessiyada ediləcək məruzələrin tezisləri” (1960); H.İ.Şirəliyev “Yeni istehsal münasibətləri məhsuldar qüvvələrin inkişafında başlıca qüvvədir” (1960); H.R.İmanov “Sovet hakimiyyəti illərində Azərbaycan kəndlilərinin mənəvi simasının əsaslı dəyişilməsi” (1960); hüquq üzrə – F.Əhmədov “Sovet dövlət hüququ xalq təsərrüfatını bərpa etmək dövründə (1921-1925-ci illər)” (1960); C.H.Möhsümov “Şəxsi əmlakın evdən oğurlanması cinayətlərinin istintaqı” (1960); B.Həşimzadə “Sovet cinayət hüququnda bədənə xəsarətə dair” (1960); M.Ələsgərov “Burjua ölkələrinin dövlət hüququ (ümumi hissə)” (1960); “Rusca-Azərbaycanca qısa hüquq lüğəti” (1960) və s.

Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatı ayrı-ayrı elm və bilik sahələri üzrə kitab nəşrini həyata keçirməklə müxtəlif növlü və tipli ədəbiyyatın inkişafını təmin etməyə çalışırdı. 1960-cı

illərdə Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatı ədəbi-bədii, ədəbiyyatşünaslıq, iqtisadiyyat və s. sahələrinə aid kitab nəşrinə öz fəaliyyətində geniş yer vermişdir. Məsələn, 1960-cı ildə dilçilik, ədəbiyyatşünaslıq sahələri üzrə çox maraqlı və əhəmiyyətli kitablar nəşr edilmişdir: “Müasir Azərbaycan dili (Sintaksis)” (1959); Ə.Q.Əliyev “Alman dilinin qrammatikası (Morfologiya)” (1959); “Azərbaycan ədəbi dilində işlənən ərəb və fars sözlərinin lüğəti” (1960); A.H.Vəliyev “Azərbaycan dialektologiyasına aid materiallar (Göyçay keçid şivələrinin leksikası)” (1960); S.Cəfərov “Azərbaycan dilində söz yaradıcılığı” (1960); N.T.Bağirov “A.P.Çexovun jurnalistik fəaliyyəti” (1960); R.Vəzirova “Cəfər Cabbarlı yaradıcılığında sosializm realizm” (1960); “Aprel çiçəkləri (Şeirlər və hekayələr): (S.M.Kirov adına ADU-nun nəzdindəki şeir və nəsr dərnəkləri üzvlərinin ikinci almanaxı)” (1960) və s.

Bu dövrdə Bakı Dövlət Universitetinin kitab nəşri işində ayrı-ayrı elm sahələri üzrə dərsləklər, dərs vəsaitləri, proqram və metodik göstərişlərin çap olunmasına xüsusi diqqət yetirilirdi. Məsələn, iqtisadiyyat üzrə 1960-cı ildə çap edilmiş tədris-metodiki ədəbiyyata aşağıdakıları nümunə göstərə bilərik:

“Mühasibat uçotu kursu proqramı: Maliyyə və kredit ixtisasları üçün” (1962); “Mühasibat uçotu və təsərrüfat fəaliyyətinin təhlili: Xüsusi kurs üzrə proqram, metodiki göstəriş və kontrol işi üçün tapşırıq” (1962); “Ərzaq malları əmtəəşünaslığı üzrə metodik göstərişlər və yoxlama işləri” (1962); “Ticarətdə mühasibat uçotu üzrə yoxlama işi” (1962) və s.

M.A.Qafarzadə “Sovet sosialist hüququ” (Qiyabiçilər üçün dərs vəsaiti) (1962); “Kartoqrafiya üzrə proqram (Dövlət universitetlərinin coğrafiya fakültələri üçün)” (1962); “Meteorologiya və iqlimşünaslıq fənni üzrə proqram (Dövlət Universitetinin Coğrafiya fakültəsi üçün)” (1962); “İnsan və heyvan fiziologiyası fənninə dair proqram” (1962); “İnsan anatomiyasının proqramı” (1962); “Genetika seleksiya əsasları fənnindən proqram” (1962); “Mikrobioloji kurs üzrə proqram” (1962) və s.

1960-1970-ci illərdə Bakı Dövlət Universiteti çapdan buraxdığı dərsliklərin, dərs vəsaitlərinin oxucu auditoriyasının sorğu və tələbatlarına uyğun olmasına xüsusi diqqət yetirirdi. Buna görə də, çap edilən tədris-metodiki ədəbiyyatın tirajının çox olmasına xüsusi diqqət yetirilirdi. Bu dövrdə çap edilən dərsliklər və dərs vəsaitləri 3-4 min, bəzi hallarda 5-6 min tirajla çap edilirdilər.

Bu dövrdə universitetdə jurnal və qəzet nəşri də davam etmişdir. 1969-cu ilin aprelindən Azərbaycan Jurnalistlər İttifaqı Azərbaycan Dövlət Universitetinin Jurnalistika fakültəsi ilə birlikdə buraxdığı "Jurnalistika" adlı nəşrin əhəmiyyətini xüsusilə qeyd etməliyik. Bu jurnal ildə 4 nömrə olmaqla (hər sayı 5 çap vərəqi həcmində) çapdan buraxılmağa başlayır.

1960-1970-ci illərdən "Bakı Universitetinin" kitab və kitabçılıq işi sahəsindəki fəaliyyəti əvvəlki illərə nisbətən daha da genişləniş. Müxtəlif elm sahələri üzrə proqram, metodik göstəriş, dərsliklər və dərs vəsaitlərinin nəşri müəyyən qədər artır. Məsələn, 1960-cı ildən hər il universitetdə 15-20 adda proqram və metodik göstəriş çap edilirdi. Bu dövrdə çap edilən dərslik, dərs vəsaitlərinə və monoqrafiyalara nümunə olaraq aşağıdakıları qeyd edə bilərik:

Ə.Q.Əliyev "Alman dilinin qrammatikası" (morfologiya) (1959. 235 səh. -2000 nüsxə.); "Труды первой конференции закавказских университетов" (Bakı: 1959. - 238 s. -500 nüsx.); Ş.Sədiyev "Azərbaycan dilçiliyinə aid ədəbiyyatın bibliografiyası" (1960. -144 s. -3000 nüsx.); A.A.Xələfov "Azərbaycanda kitabxana işinin tarixindən" (1960. dərs vəsaiti, 95 s. -1000 nüsx.); A.A.Axundov "Feilin zamanları" (1961. -140 s. -2000 nüsxə.); V.Məmmədov "Əkinçi" qəzetinin göstəricisi" (1963. -40 s. -1500 nüsx.); F.N.Əhmədov "Qədim rus (Kiev) dövlətinin ictimai-siyasi quruluşu və hüququ (IX əsr, XII əsrin başlanğıcı)" (1965. -69 səh. -1000 nüsx.); R.Ə.İsmayılov "İbtidai istintaqda müqəssir və onun proses sual hüquqları" (müəhazirə xülasəsi) (1965. -47 səh. -500 nüsx.) və s.

1960-cı illərdən universitetin mətbəəsində ayrı-ayrı elm sahələri üzrə metodik göstərişlərin buraxılmasına xüsusi diqqət yetirilmişdir. Məsələn, “Mühasibat uçotu. IV kurs mühasibat şöbəsinin tələbələri üçün metodik göstəriş” (1963. -122 s. -300 nüs.); Y.Seyidov “Təsirlik halı feili birləşmələr” (oxunmuş mühazirənin stenoqramı) (1963. -45s. -1000 nüs.); Y.Ə.Həsənov “Qədim dünya tarixinə dair metodik göstəriş” (Qiyabiçi tələbələr üçün) (1965. -1000 nüs.); Y.Ə.Həsənov “Qədim Şərq tarixi (Qədim Fələstin, Suriya və Finikiya)” (Qiyabi tələbələr üçün metodik göstəriş) (1965. -43 s. -1000 nüs.); M.Ələsgərov “Əlcəzair Xalq Demokratik Respublikası gənc müstəqil dövlətdir” (metodik göstəriş) (1965. -30 s.); İ.Məmmədov “Sovet cinayət hüququ üzrə cinayətdə iştirakçının haqqında” (metodik göstəriş) (1965. -34 s. -1000 nüs.); Ə.Əliyev “Qədim Yunanıstanın dövlət və hüquq tarixi” (metodik göstəriş) (1965. -60 s. 1000 nüs.); S.Ş.Şükürov “SSRİ-nin fiziki coğrafiyası” (metodik göstəriş) (1965. -58 s. 1000 nüs.); Ə.A.Bağirov “Feillərin üsubi xüsusiyyətləri” (metodik göstəriş) (1965. -35 səh. -1000 nüs.) və s.

Kitab, jurnal nəşrində redaktor əsas mütəxəssis hesab edilir. 1960-1970-ci illərdə universitetin nəşriyyatında çox qabiliyyətli, elmi redaktor və texniki redaktorlar da işləmişdir. Bu mənada universitetin nəşriyyatında texniki redaktor işləmiş əməkdar poliqrafçı **S.Ə.Əhmədovun** fəaliyyəti diqqəti cəlb edir.

S.Ə.Əhmədov Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının fəaliyyətində xüsusi əməyi olan və Azərbaycan Respublikasında tanınan, sevilən texniki redaktor olmuşdur. O, ziyalı ailəsində tərbiyə almış, kiçik yaşlarından kitaba olan böyük sevgisi onu məhz bu sahədə peşəkar texniki redaktor olmağa sövq etmişdir.

S.Əhmədovun atası Əhməd Əhmədov Azərbaycan tarixi elmini dərinlən bilən, onun inkişafına səy göstərən, tariximizi obyektiv işıqlandıran bir şəxs olmuşdur. Belə tanınmış Azərbaycan ziyalısı represiya qurbanı olmuş, 28 yaşında güllə-

lənmiş və nəhayət, 1992-ci ildə ölümündən 64 il sonra bəraət almışdır.

Səlim Əhmədovun texniki redaktə sahəsindəki fəaliyyətinin ən mühüm dövrlərindən birini Azərbaycan Dövlət Universitetinin nəşriyyatında işlədiyi illər təşkil edir. Səlim Əhmədov 1958-1975-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatında texniki redaktor vəzifəsində işləmişdir. Bu dövrdə o, çox sayda kitabları texniki cəhətdən redaktə etmişdir. Onun dövründə Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatında çap edilən kitablar öz texniki tərtibatı və redaktəsi ilə fərqlənmiş və universitetə şöhrət gətirmişdir. Çünki onun texniki redaktə etdiyi kitabların araşdırılması göstərir ki, o, yüksək qabiliyyətə, elmi səviyyəyə malik olan peşəkar texniki redaktordur. S.Ə.Əhmədov materialların sistemləşdirilməsində, şriftin seçilməsində, başlıqlar, sərlövhələr, yarımşərlövhələr üzrə şriftin seçilməsində özünün xüsusi istedadını göstərmiş və nəşriyyat standartına uyğun kitabların çapdan buraxılmasına səy göstərmişdir. Bu baxımdan S.Ə.Əhmədovun 1958-ci ildə Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatında çap edilmiş S.Ə.Nəbatinin “Seçilmiş şeirləri” (tərtib edən: F.Qasımzadə və redaktoru A.İsmayılov olmuşdur) və Cəlil Məmmədquluzadənin “Dram və nəsr əsərləri” (tərtib edən: Məmməd Məmmədov; redaktoru A.Zamanov) adlı kitabları diqqəti cəlb edir. Bu kitabların texniki redaktoru olan S.Ə.Əhmədov materialın sistemləşdirilməsində, qruplaşdırılmasında, kitabların quruluşunda fəal iştirak etmiş, bunun

Əməkdar poliqrafçı
S.Ə.Əhmədov
1958-1975-ci illərdə
Bakı Dövlət Universiteti
nəşriyyatında texniki
redaktor vəzifəsində
işləmişdir.

nəticəsidir ki, həmin kitablar texniki tərtibat baxımından oxucuların, mütəxəssislərin rəğbətini qazanmış və oxucular tərəfindən ən çox istifadə olunan nəşrlər sayılır. Hər iki kitab möhkəm, bərk cildlərə tutulmuş və yüksək tirajla, hər biri 15 min nüsxə ilə çap olunmuşdur.

Yeri gəlmişkən onu da qeyd edək ki, 1960-1970-ci illərin ortalarına qədər universitet nəşriyyatında müxtəlif növlü və tipli kitabların və elmi əsərlərin texniki redaktoru S.Əhmədov olmuşdur. Onun 1960-cı illərdə texniki baxımdan redaktə etdiyi kitablar içərisində Rəşid bəy Əfəndiyevin “Dram əsərləri” (toplayanı və tərtib edəni: Ə.M.Abdullayev; redaktoru isə Cəfər Xəndan) (1961. -167 s.), B.V.Allahverdiyevin “Kitabşünaslıq” (elmi redaktoru: Z.H.Əliyev; redaktoru: R.Abdullayev) (1974. -183 s. -1000 nü.), Tofiq Hacıyevin “Satira dili: Molla Nəsrəddin”in dili (redaktorları: A.Zamanov, E.Əzizov) (1975. -178 s. -1000 nü.) və s. diqqətəlayiqdir. Bu gözəl redaktəyə malik olan kitabların S.Əhmədov tərəfindən texniki redaktə olunduğu nəşrlərə diqqət edildikdə ilk baxışdan aydın olur.

1958-1975-ci illərdə S.Əhmədov çox sayda kitabları və jurnalları texniki redaktə edərək, çap məhsulunun texniki redaktə baxımından yüksək səviyyədə olmasında və inkişaf etdirilməsində böyük əmək sərf etmişdir.

S.Əhmədov respublikamızın digər nəşriyyatlarında da, məsələn, Azərbaycan Dövlət Nəşriyyatında – “Azərnəşr”də, “Azərbaycan Milli Ensiklopediyası” – NPB və digər nəşriyyatlarda texniki redaktor vəzifəsində çalışaraq Azərbaycan Respublikasının kitab nəşrinin inkişafında, nəşriyyat fəaliyyətinin yaxşılaşmasında öz istedad və qabiliyyətini göstərmişdir. Təsadüfi deyildir ki, onun kitabçılıq işi sahəsindəki əməyi respublika hökuməti tərəfindən yüksək qiymətləndirilmişdir.

Səlim Əhmədov 1986-cı ildə “Əmək veteranı”, habelə “Mediya mükafatı” laureatı “Nailiyyət” diplomu (2001), İttifaq və respublika səviyyəli müxtəlif fəxri fərmanlarla təltif olunmuşdur. Texniki redaktə etdiyi kitablardan bir çoxu Ümumitti-

faq, Zaqafqaziya və Respublika müsabiqələrində diplomlara layiq görülmüşdür. 1984-cü ildən respublika əhəmiyyətli fərdi təqaüdcü S.Əhmədov 1992-ci ildən “Ümumittifaq Günahsız Qurbanlar Assosiasiyası” Azərbaycan Şöbəsinin üzvüdür. Səlim Əhmədovun Azərbaycanda texniki redaktor kadrlarının hazırlanması sahəsində də böyük xidmətləri olmuşdur.

Azərbaycan Dövlət Universitetinin kitab, monoqrafiya, dərslik və dərs vəsaiti yazan çox tanınmış alimləri çox səriştəli müəlliflər kimi də özlərini göstərmişlər. Bu mənada prof. Y.Ə.Seyidovun fəaliyyəti diqqəti cəlb edir.

Dövlət mükafatı laureatı, Əməkdar elm xadimi, filologiya elmlər doktoru, professor Yusif Əhməd oğlu Seyidov Azərbaycan Dövlət Universitetinin filologiya fakültəsini bitirmiş və həyatını bu ali məktəbə bağlamışdır: tələbə, aspirant, müəllim, kafedra müdiri yolu keçmişdir. İndiyə kimi, 30-dan çox kitabı – monoqrafiyası, dərsliyi, dərs vəsaiti nəşr olunmuşdur. Bu kitabların əksəriyyətini “Bakı Universiteti” nəşriyyatı çap etmişdir.

İlk kitabı 1958-ci ildə çap olunan “Qrammatik cəhətdən cümlə üzvləri ilə əlaqədar olmayan sözlər” adlı dərs vəsaitidir. Alimin “Azərbaycan dili” kitabı 1978-ci ildən indiyə kimi ilbəl nəşr edilən dərslikdir. Ali məktəblərin rus bölmələrində də istifadə olunur.

1970-1980-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin nəşriyyatı filologiya sahələrinə aid dərslik, dərs vəsaiti, monoqrafiya nəşrinə diqqəti artırmışdır. Məsələn, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akademiki Türkologiya kafedrasının müdiri, filologiya elmləri doktoru, professor Tofiq Hacıyevin “Satira dili” (“Molla Nəsrəddin”in dili) adlı tədris vəsaiti 1975-ci ildə çap edilmişdir. 177 səhifədən ibarət olan bu dərs vəsaitinin redaktorları professor A.Zamanov və filologiya elmləri doktoru, professor E.Əzizovdur.

Məlum olduğu kimi, “Molla Nəsrəddin” Azərbaycan mədəniyyəti tarixində özünün xüsusi yeri olan və xalqın ictimai fəlsəfi və ədəbi-bədii fikrinin bütün güşələrini, məişətin bütün

sahələrini işıqlandırır. Kitabın müəllifi Tofiq Hacıyev yazır ki: “Bu mənəvi işığın altında göründü ki, tufeylilər qaynaşır, şüurlular tək-tək, iki-bir, üç-bir fikirləşir, özlərini ora-bura vurur, nə isə axtarır. Tənbəllər isə xorhaxor yatırlar. “Molla Nəsrəddin” şüalandı. Tufeylilər qamaşan gözlərini qıyıb deyindilər. Şüurlular gözlərini geniş açıb baxdılar. Baxıb-baxıb gülməyə başladılar. Gözlərindən yaş gəlincəyə qədər güldülər. Bu gülüşün gurultusu yuxudakıların qulaqlarını iynələdi və onları oyatdı, yuxudan yenicə ayılanlar əvvəl bu işıqda saçdılar, sonra gözlərini silib bir də baxdılar. Deyinənləri və gülənləri gördülər; fikirləşib gülənlərə tərəf gəldilər. Onlara qoşulub güldülər. Ətəkləri ilə gözlərinin yaşını silib “lənət şeytana” dedilər və yenə güldülər, birdən dayanıb nə isə fikirləşməyə başladılar... Hətta, deyinənlərdən də bəziləri hirsdənmi, qeyri-ixtiyarımı gülməyə başladılar. Bu gülüş yığılıb, toplanıb böyük bir sədaya çevrildi. Şimşək səsi verdi. Sərhədlər aşdı. Aləmi bir-birinə vurdu. Tifaqlar dağıtdı – zülmədən; könüllər tikdi - sevincdən, gülüşdən” (47, 3).

Bu da məlumdur ki, “Molla Nəsrəddin” yalnız dünya satira sənətini və onun nəzəri əsaslarını zənginləşdirmək səviyyəsində mükəmməl ədəbi məktəb olaraq qalmadı. Fəlsəfi dünyagörüşə çevrildi, maarif məşəlinə döndü. O, xalqın görəni gözüne, danışan dilinə çevrildi. Xalqın duzlu danışığına dönüb ürəyinə axdı. Ürəklərdə yuva salıb, beyinləri işıqlandırdı. O, dünyanı zarafat bilmədi, ancaq zarafata salıb ürəyində nə varsa, dilinə gətirdi. Zarafata salıb çox ciddi danışdı. Deyirlər, uşağın eşqi ayağında, cavanınki gözlərində, qocanınki dilində olar. “Molla Nəsrəddin” bu üç eşqi öz idealının yolunda birləşdirdi. Təzəcə doğulmuş “Molla Nəsrəddin” uşaq kimi yorğunluq bilmədən qarış-qarış dolaşdı; birdən-birə kamala çatıb dərrakəli bir cavan kimi baxdı, gördü; xalqın sevimlisi qoca “Molla Nəsrəddin”in müdrikliyinə çatdı, o, nurani qocanın zəkasına dolub onun dili ilə danışdı. “Molla Nəsrəddin” bu dili ilə – şirin, lakin qayğılı gülüşləri, ibrətli, lakin iynəli sözləri ilə hamının diqqətini cəlb etdi, hamının fikrini özünə cəmləşdirdi.

O, dilindəki hazırcavablıqla mat qoyurdu, heyran edirdi, eyni zamanda dərin-dərin fikirləşdirirdi (47, 3-4).

Görkəmli alim Tofiq Hacıyevin dərs vəsaiti belə bir nəhəng abidənin, şəxsiyyətin dilini öyrənmək və tələbələri öyrətmək məqsədilə nəşr edilmişdir. Müəllifin “Satira dili” adlı kitabında materialların sistemləşdirilməsi elmi əsaslara söykənir və “Molla Nəsrəddin” jurnalının dilini, üslubi xüsusiyyətlərini əhatə edir. Mövzuların sistemləşdirilməsi “Molla Nəsrəddin” jurnalının dilini əlverişli şəkildə öyrənməyə, mənimsəməyə imkan verən amilə çevrilir. Məsələn, “Üslubi uyğunlaşma”, “Üslubun ləyaqəti onun aydınlığındadır”, “Bədii-satirik üslubun yeni materialı”, “Obrazın ictimai düşüncəsi və jarqonların üslubi mövqeyi”, “Xüsusi isimlərin üslubi tətbiqi”, “Sözün bədii üslubi semantikasını və ezopçuluq”, “Nitqin tipikləşdirilməsi və satirik münasibət”. Dərs vəsaitinin əvvəlində verilən “Bir neçə söz” adlı yazı kitabın mahiyyəti və məzmununun əhəmiyyətini göstərmək baxımından diqqətəlayiqdir (47).

Telman Mustafayev
1969-1973-cü illərdə
“Bakı Universiteti”
nəşriyyatının direktoru
olmuşdur.

Universitetin nəşriyyatının fəaliyyətində mühüm rol oynayan direktorlardan biri də **Telman İsi oğlu Mustafayev** olmuşdur. 1969-1973-cü illərdə universitetin bir çox alimlərinin, professor və müəllim heyətinin əsərlərinin çapının həyata keçirilməsində onun böyük rolu vardır. Məsələn, Bəxtiyar Vahabzadə, Mircəlal Paşayev, Nəriman Həsənzadə, Əli Fəhmi, Əlövsət Abdullayev və başqalarının əsərlərini çap etmişdir.

Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının direktorları içərisində ən yaxşı işləyənlərdən biri **Ağamusa Zeynalov** olmuşdur. O, 1973-1977-ci illərdə Azərbaycan

Dövlət Universiteti nəşriyyatının direktoru vəzifəsində çalışmışdır. Nəşriyyatın direktoru

Hal-hazırda jurnalistika fakültəsində baş müəllim işləyən Ağamusa Zeynalov 1973-1977-ci illərdə "Bakı Universiteti" nəşriyyatının direktoru olmuşdur.

Telman İsi oğlu Mustafayev 1973-cü ildə vəfat etdikdən sonra Azərbaycan Dövlət Universitetinin rektoru, akademik, geologiya-minirologiya elmləri doktoru, professor Faiq Bağırzadə və universitetin partiya təşkilatının katibi Fəridə Sultanzadə "Lenin tərbiyəsi uğrunda" qəzetinin baş redaktoru işləyən Ağamusa Zeynalovu nəşriyyatın direktoru vəzifəsinə məsləhət bilirlər. Onun namizədliyini Azərbaycan Respublikasının o zamanki Maarif Naziri Q.Əliyev kollegiya iclasında təsdiq edir. Beləliklə də, A.Zeynalov 1973-cü ildən Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının direktoru vəzifəsində çalışmağa başlayır.

Nəşriyyatın direktoru işləyən A.Zeynalov hər il universitetin elmi əsərlərini seriyalarla vaxtında çapdan buraxır. Bu elmi əsərlərin hər il 274 nömrəsi buraxılır. O, eyni zamanda universitet nəşriyyatının tematik planında olan bütün kitabların, yəni dərsliklərin, dərs vəsaitlərinin, monoqrafiyaların çap olunmasına nail olur. Bu nəşrlər öz məzmunu, elmi səviyyəsi və poliqrifik icrası ilə də diqqəti cəlb edir. Məsələn: M.Adilov "Qəzet dili" (1973), N.Zeynalov "Azərbaycan mətbuatı tarixi" (iki kitabda) (1973, 1974), F.Mehdi "Azərbaycan bədii publisistikasının sənətkarlıq problemləri" (1974), Ə.Nəbili "Qəzet buraxılışı texnikası" (1974), T.Rüstəmov "Ədəbi redaktənin əsasları" (1975), M.Ələsgərov "Burjua ölkələrinin dövlət hüququ" (1975), T.Hacıyev "Satira dili" (1975), Ş.Hüseynov "Bolşevik mətbuatı tarixi" (iki kitabda) (1975), V.Saricalinskaya

“Məhkəmə ekspertizası” (1975), T.Mütəllibov “Ə.Haqqverdiyevin yaradıcılığı” (“Azərbaycan bədii nəsr”) (1976), H.Qasımova “Mikrobiologiya” (1976), M.Xələfov “Mülki hüquq” (1976), T.Hacıyev “Klassik mətbuatda satirik dil-üslub” (1976) və s.

Onu da qeyd edək ki, baş müəllim Ağamusa Zeynalov 1965-ci ildən “Lenin tərbiyəsi uğrunda” (indiki “Bakı Universiteti”) qəzetində redaktor vəzifəsində işləmişdir. 1973-cü ildən jurnalistika fakültəsində dərs deyir. “Gənc işçi” qəzeti və “Azərbaycan ədəbiyyatı” mövzusunda dissertasiya üzərində işləyir. Onlarla elmi, elmi kütləvi, publisistik və bədii materialları dərc olunmuşdur.

Nəşriyyatın direktoru A.Zeynalovun nəşriyyat fəaliyyətindən razı qalan müəlliflər onun haqqında ürəkəçən sözlər də demişlər: “Bu dərsliyin çapında çox böyük zəhməti olan gözəl jurnalist, müəllim, dostum Ağamusa Zeynalova təşəkkür edirəm” (Ə.Nəbili).

Nəşriyyatın direktoru A.Zeynalov yaxşı işlədiyinə görə “Sosializm yarısının qalibi” döş nişanı ilə təltif olunmuşdur.

“Bakı Universiteti” nəşriyyatının direktorları içərisində son illərdə öz işgüzarlığı ilə fərqlənən, filologiya elmləri doktoru, professor, Azərbaycan Respublikası Əməkdar mədəniyyət işçisi **Kərim Hüseyn oğlu Həsənovun** xidməti də qeyd olunmağa layiqdir. O, uzun müddət Bakı Dövlət Universitetində müxtəlif vəzifələrdə işləmişdir. Onun “Bakı Universiteti” nəşriyyatındakı fəaliyyəti də diqqətəlayiqdir. Təsadüfi deyildir ki, kitabxana və kitab nəşri işinin təşkili sahəsindəki səmərəli fəa-

Prof. Kərim Həsənov
1984-1996-cı illərdə
“Bakı Universiteti”
nəşriyyatının
direktoru olmuşdur.

liyyətinə, qazandığı uğurları görən Azərbaycan Dövlət Universitetinin rəhbərliyi Kərim Həsənovu daha böyük məsuliyyət tələb edən işə, Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının direktoru vəzifəsinə irəli çəkir. Universitetin nəşriyyatının direktor vəzifəsinə təyin edilən K.Həsənov universitetin nəşriyyatının təşkilinə və inkişaf etdirilməsinə xüsusi diqqət yetirmişdir. “...Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının açılması alimlərimizin uzun müddət arzuladığı xoş niyyətlərdən biri idi. Bu haqda dəfələrlə universitetin Elmi Şurasında, yığıncaq və konfranslarda, rektorluq, nazirlik qarşısında məsələ qaldırılmış və nəhayət, alimlərimizin, yaradıcı mütəxəssislərimizin arzu və istəyi nəzərə alınaraq, 1984-cü ilin fevral ayında Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının açılması haqqında sərəncam verildi. Bu məqsədlə indiki İstiqlal (keşmiş Kommunist) küçəsində yerləşən iki otaqdan ibarət daha üç otaq, həmin binada olan mətbəyə isə əlavə olaraq 2 otaq da verildi. Ayrılan otaqlar universitet rəhbərliyinin köməyi ilə əsaslı təmir edildi. Təmirlə bərabər nəşriyyatın otaqları yeni mebellə, soyuducu, televizor, yazı makinaları və başqa avadanlıqlarla təmin olundu və nəşriyyatın tam fəaliyyəti üçün müəyyən dərəcədə şərait yaradıldı” (73, 34-35).

Universitetin rektorluğunun və nəşriyyatın direktoru Kərim Həsənovun köməyi ilə nəşriyyat və mətbəənin lazımı poliqrafiya avadanlığı, texnikası, digər nəqliyyat vasitələri, elektrik-məişət aparaturası, matrisalar, kağız və s. çap məmulatları ilə təmin edilməsinə nail olundu. Lakin nəşriyyatın açılmasını mərkəz ləngidirdi. Buna görə də K.Həsənov Moskvaya Sov. İKP Mərkəzi Komitənin Təbliğat Şöbəsinin müdiri A.N.Yakovlevə şikayət məktubu yazır. Nəhayət, K.Həsənovun A.N.Yakovlevə göndərdiyi məktub respublikamızın müxtəlif hakim dairələrində müzakirə edildikdən sonra Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatının açılması ilə əlaqədar Moskvaya, yəni mərkəzin müvafiq orqanlarına məktub göndərildi. Nəşriyyatın açılması ilə əlaqədar olaraq, 1987-ci ildə nəşriyyatın direktoru K.Həsənov dəfələrlə Moskvada olmuş və Sov. İKP

MK-nın Təbliğat şöbəsinin müdiri A.N.Yakovlevə müraciət etmiş, ilkin addım nəşriyyata status verilməsini xahiş etmişdir (73, 38-39). Nəhayət, böyük çətinliklərdən sonra universitet nəşriyyatı tam müstəqil nəşriyyat kimi fəaliyyətə başladı.

Onu da qeyd edək ki, “Bakı Universiteti” nəşriyyatının açılmasına aşağıdakı qərarın çox böyük təsiri oldu.

Sov. İKP MK-nın və SSRİ Nazirlər Sovetinin 13 mart 1987-ci ildə qəbul etdiyi “Ali təhsilli mütəxəssislərin hazırlanması və xalq təsərrüfatında istifadə olunmasının köklü sürətdə yaxşılaşdırılması tədbirləri haqqında” 325 Nəli qərarında Ümumittifaq və respublika əhəmiyyətli nəşriyyatların açılması, eyni zamanda mövcud nəşriyyatların işinin yenidən qurulması kimi təxirəsalınmaz vəzifələr irəli sürüldü. İttifaq üzrə onlarla nəşriyyat açılmışdır ki, onlardan biri də Azərbaycan Universiteti nəşriyyatı idi. Həmin qərara müvafiq olaraq respublika hökuməti və Təhsil Nazirliyi 1987-ci ilin may ayında çağırışları kollegiyanın iclasında ən uğurlu addımlardan birini atdılar. Kollegiyadan sonra Azərbaycan Kommunist Partiyası Mərkəzi Komitəsi və Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin qərarı ilə respublika əhəmiyyətli II dərəcəli nəşriyyat kimi fəaliyyətə başlayan Azərbaycan Dövlət Universiteti Nəşriyyatının iş strukturu da, onun maliyyə sistemi də həmin qərarla öz əksini tapmışdır” (73, 40).

K.Həsənov Universitetin nəşriyyatı açıldıqdan sonra onun inkişafına səy göstərmiş, universitetin çap məhsullarının Moskvada təşkil edilən “Xalq Təsərrüfatı Nailiyyətləri” sərgisində nümayiş etdirilməsinə, ümumiyyətlə iştirak etməsinə çalışmış və həmin “VI Beynəlxalq Moskva kitab yarmarka-sərgisi”ndə təmsil olunmasına nail olmuşdur. “VI Beynəlxalq Moskva kitab yarmarka-sərgisi” “Kitab-sülh və tərəqqinin xidmətində” devizi altında keçirilirdi (73, 41).

Doğrudur, universitet nəşriyyatı yenə də nəşriyyat-redaksiya şöbəsi kimi əsasən “Universitetin Elmi Xəbərləri”ni, proqram və metodik göstərişləri, kiçik həcmli monoqrafiyaları və s. çap edirdi. Dərslik və dərs vəsaitlərinin çapı isə respubli-

kanın başqa mətbəələrində həyata keçirilirdi (62, 433).

Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının 1980-ci illərdə çap etdirdiyi əhəmiyyətli dərs vəsaitlərindən birinin müəllifi professor A.M.Nəbiyevdir.

AMEA-nın müxbir üzvü, professor, Folklor kafedrasının müdiri Azad Mövlud oğlu Nəbiyevin “Bakı Universiteti” nəşriyyatında çapdan buraxılan bir sıra kitabları içərisində “Azərbaycan folklorunun janrları” (1983) adlı dərs vəsaitində müəllif ilk dəfə olaraq folklorun kiçik janrları – and, alqış, qarğış, fal, inanc və başqa janrlar barədə məlumat verir. Burada eyni zamanda əmək nəğmələri, mövsüm və mərasim nəğmələri barədə geniş bəhs edilir. Onların yeni nümunələrinin janr tələbləri və poetik xüsusiyyətləri açıqlanır. İki fəsildən ibarət olan bu kitabın mövzuları olduqca maraqlıdır. Birinci fəsildə “İlkin əməklə bağlı yaranan nəğmələr”də – əkinçi nəğmələri, sayacı nəğmələri, sağın nəğmələri, ovçu nəğmələri, balıqçı nəğmələri, ipəkçi nəğmələri, hana nəğmələri. İkinci fəsildə isə “Məişət həyatı ilə bağlı yaranan nəğmələr” – mövsüm mərasimi nəğmələri, məişət mərasimi nəğmələri, inanclar, andlar, alqış və qarğışlar, əfsunlar, fallar, türkçarələr, yalanlar, dualar, cadular və s. əhatə edilmişdir. Dərs vəsaitində bu cür Azərbaycan nümunələrinin verilməsi nəinki tələbələr üçün, həmçinin geniş oxucu auditoriyası üçün çox maraqlıdır.

Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının kitab nəşri sahəsindəki fəaliyyəti 1980-ci illərdə xeyli inkişaf etmişdir. Dövri nəşrlərlə bərabər universitetin mətbəəsində proqram, metodik göstəriş, dərsliklər və dərs vəsaitləri, monoqrafiyalar daha çox isə “Elmi əsərlərin tematik məcmuəsi” çapdan buraxılmışdır. “Elmi əsərlərin tematik məcmuə”si ayrı-ayrı fakültələrdə elmdə əldə edilən nailiyyətlərə, aktual problemlərə həsr edilirdi. “Elmi əsərlərin tematik məcmuə”si 1982-ci ildən artmağa başlamışdır. “Elmi əsərlərin tematik məcmuə”sinin hər buraxılışı 150-200 səhifə həcmində 500 nüsxə ilə, nadir hallarda 1000 nüsxə ilə çapdan çıxmışdır. Məsələn, “Azərbaycan publisistikasının Lenin ənənələri” (elmi əsərlərin tema-

tik məcmuəsi) (1982. -156 s. -500 nüs.); “Şəxsiyyətin mənəvi aləmi” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1982. -156 s. -500 nüs.); “Materialist dialektikanın qanunları, kateqoriyaları və müasirlik” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. -120 s. -500 nüs.); “İnkişaf etmiş sosializmdə iqtisadi qanunların fəaliyyəti və istifadə olunması” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. -168 s. -500 nüs.); “Azərbaycanda inqilabi hərəkətin sosial-iqtisadi zəmini: (XIX əsr-XX əsrin əvvəli)” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. -92 s. -500 nüs.); “Yaxın və Orta Şərq ölkələrində milli azadlıq hərəkəti” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. -92 s. -500 nüs.); “Azərbaycan maqmatizm məsələləri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. 150 s. -500 nüs.); “Ali məktəblərdə dilin kompleks tədrisinin linqvistik və metodik əsasları” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. -148 s. -500 nüs.); “Yaxın və Orta Şərq xalqları dillərinin leksikası” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. -84 s. -500 nüs.); “Türk dillərinin quruluşu və tarixi” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. 156 s. -500 nüs.); “Azərbaycan sovet tənqidinin problemləri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. -104 s. 500 nüs.); “Azərbaycan folklorşünaslığı məsələləri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. -184 s. -500 nüs.); “Yetkin sosializm şəraitində milli inkişafın beynəlmiləl əsaslarının möhkəmlənməsi” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. -175 s. -500 nüs.); “Azərbaycan dilində tabeli mürəkkəb cümlə məsələləri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1983. -100 s. -500 nüs.); “İctimai şüurun dialektikası” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. 146 s. -500 nüs.); “Yetkin sosializm şəraitində sosialist geniş təkrar istehsalının problemləri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -160 s. -500 nüs.); “Yetkin sosializmdə şəxsiyyətin hərtərəfli inkişafı” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -152 s. -200 nüs.); “İncəsənətin növləri və yeni insanın tərbiyəsi” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -86 s. -500 nüs.); “Azərbaycanda inqilabi hərəkətin inkişafında fəhlə təşkilatlarının rolu” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -

84 s. -500 nüs.); “Azərbaycanda Sovet hakimiyyəti orqanlarının yaradılması və fəaliyyəti” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -96 s. -500 nüs.); “Daş dövrü və Azərbaycanca eneolit” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -96 s. -600 nüs.); “Ərazi sosial-istehsal kompleksi və iqtisadi rayonların formalaşması və inkişafı” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -102 s. -500 nüs.); “Azərbaycan Kommunist Partiyasının dövlət və ictimai təşkilatların işini yaxşılaşdırmaq sahəsində fəaliyyəti” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi: (1971-1980-ci illər.) (1984. 132 s. -600 nüs.); “Azərbaycan əlvan metal yataqlarının geologiyası və mənşəyi” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -100 s. -500 nüs.); “Azərbaycan SSR-in fiziki coğrafiyası və geomorfologiya məsələləri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -132 s. -500 nüs.); “Qobustan və Abşeron yarımadası florasının faydalı bitkilərinin bioloji məhsuldarlığı” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -140 s. -500 n.); “Jurnalist sənətkarlığı” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -92 s. -500 nüs.); “Azərbaycan dilində adların morfologiyası” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -100 s. 500 nüs.); “Yaxın və Orta Şərq xalqlarının dillərinin sintaksisi” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -80 s. -500 nüs.); “Tipoloji dilçilik” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1984. -102 s. -500 nüs.) və s.

1983-cü ildə universitetdə bir sıra dərslər vəsaitləri də çap olunmuşdur. Məsələn, V.M.Babazadə “Geoloji kəşfiyyat, qazma-partlayış işləri və təhlükəsizlik texnikası” (dərslər vəsaiti) (1983. -150 s. -500 n.); F.Ağayeva “Azərbaycan danışıq dilində normativ konstruksiyalar” (dərslər vəsaiti) (1983. -94 s. -500 nüs.); M.İ.Əliyev “Azərbaycan şeirinin vəzinləri” (dərslər vəsaiti) (1983. -116 s. -500 nüs.); S.Əlizadə “Azərbaycan ədəbi dili tarixindən praktikum” (M.Füzulinin şeir dili: mətnlər, lüğət, şərhlər) (1983. -98 s. -500 nüs.) və s.

1984-cü ildə də Azərbaycan Dövlət Universitetinin nəşriyyat şöbəsi və mətbəəsinin fəaliyyətində müəyyən irəliləyiş nəzərə çarpır. Belə ki, 1984-cü ildə universitetin mətbəəsində

əsasən elmi əsərlərin mövzu məcmuələri, dərs vəsaitləri, proqram və metodik göstərişlər buraxılmışdır. Universitetin çap məhsulu əsasən Azərbaycan və rus dillərində olmuşdur. 1984-cü ildə universitetin mətbəəsində Azərbaycan dilində 141, rus dilində isə 365, cəmi 505 adda elmi əsərlərin mövzu məcmuəsində məqalələr çap edilmişdir.

Həmin ildə 6 adda Azərbaycan, 10 adda isə rus dilində dərs vəsaiti nəşr edilmişdir. Bu dərs vəsaitlərinə nümunə olaraq aşağıdakıları göstərə bilərik:

N.A.Vəliyev və M.N.Məmmədov “Qurunun hidrologiyası”; B.Z.Əliyev “Ümumi fizika kursu”; İ.S.Əliyeva “Azərbaycan sovet poeziyası” (1930-cu illər); M.S.Əkbərov “Xətti fəzalar və xətti operatorlar”; O.H.Əkbərov, T.H.Xanlarov “Polimerlərin alınma reaksiyaları”; C.A.Məmmədov “Ərəb ölkələrinin coğrafiyası” (31, 62).

1984-cü ildə 20 adda Azərbaycan və 11 adda rus dilində proqram və metodik göstərişlər buraxılmışdır.

Həmin ildə eyni zamanda 1 adda Azərbaycan və 2 adda rus dilində cəmi 3 adda konfrans materialları, tezis çap edilmişdir (31, 65).

1985-ci ildə elmi əsərlərin mövzu məcmuəsində ana dilində 212, rus dilində isə 291 cəmi 503 adda elmi məqalə dərc edilmişdir.

Bu məqalələrin əksəriyyəti Azərbaycan Dövlət Universitetində işləyən tanınmış alimlər və müəllimləri tərəfindən yazılmışdır. Məsələn, məqalə müəlliflərindən aşağıdakıları qeyd edə bilərik:

A.A.Abbasov, N.K.Abbasova, Ə.Z.Abdullayev, C.Abdullayev, D.A.Abdullayeva, A.B.Ağayev, X.Ə.Hüseynova, F.M.Ağayeva, F.Q.Ağamalıyev, M.Adilov, R.Ə.Azadəliyev, F.Y.Əliyeva, A.Ə.Aslanov, Ə.A.Bağirov, T.Ş.Baxşəliyev, İ.Bəktaşi, F.Q.Vahidov, M.Ə.Verdiyeva, İ.D.Vəliyev, K.N.Vəliyev, K.Q.Vəliyeva və başqaları.

Bu ildə 24 adda ana dilində və 2 adda rus dilində cəmi 26 adda dərs vəsaiti buraxılmışdır.

Çap edilən dərs vəsaitlərinə aşağıdakıları nümunə göstərə bilirik: A.M.Abasov “Variasiya hesabı və optimal idarəetmənin başlanğıcı” (1985. -120 s.); N.T.Abbasov, B.H.Salayeva “Tensor hesabı və onun tətbiqi” (1985. -120 s.); H.S.Abbasov “Dənizlərin faunası” (1985. -117 s.); A.Aslanov “Müasir Azərbaycan dilində qrammatik kateqoriyalar” (1985. -78 s.); A.Aslanov “Hidrogeologiyadan laborator və çöl işləri” (1985. -78 s.); Ə.Bağirov “Azərbaycan dilinin üslubiyatı” (1985. -78s.); Ə.S.Bayramov, Ə.Ə.Əlizadə, İ.Ə.Seyidov “Məhkəmə psixologiyası məsələləri” (1985. -80 s.); S.Q.Əlizadə “Orta əsrlərdə Azərbaycan yazı dili” (1985. -85 s.); K.Əliyev “Üslubiyat və üslublar sistemi” (1985. -82 s.); H.R.Əliyev “Ümumi antroponimika problemləri” (1985. -128 s.); R.Ə.İsmayılov “Suda-quruda yaşayanlar və sürünənlərin biologiyası” (1985. -120 s.) və s. (32, 66-67).

1985-ci ildə universitetdə 17 adda ana və 3 adda rus dilində proqram və metodik göstərişlər dərc edilir (32, 66-67).

Bu ildə həmçinin universitetdə ana dilində 61, rus dilində 37 adda tezis çapdan buraxılmışdır (32, 68-76).

Yeri gəlmişkən qeyd edək ki, 1985-ci ildə universitetdə buraxılan mövzu toplularının redaktə edilməsində ayrı-ayrı elm sahələri üzrə müəyyən edilmiş redaktorların fəaliyyəti də diqqətəlayiqdir. Bu mənada H.S.Abbasovun, N.T.Abbasovun, Z.Abdullayevin, A.M.Ataşiyevin, A.A.Axundovun, F.M.Bağırzadənin, F.S.Bayramovun, Z.Verdiyevanın, H.S.Qasımovanın, D.Q.Qəmbərovun, Q.E.Qitəliyevin, Ə.P.Əliyevin, K.Y.Əliyevin, X.A.Əlimirzəyevin, Ş.T.Əhmədovun, A.İsmayılovun, Ə.C.Məmmədovun, T.İ.Hacıyevin, Q.Q.Xəlilovun, H.İ.Şirəliyevin və başqalarının fəaliyyəti xüsusilə əhəmiyyətlidir.

Bakı Dövlət Universitetinin kitab nəşri sahəsindəki fəaliyyəti 1986-1987-ci illərdə də geniş miqyas almışdır. 1986-1987-ci illərdə də mövzu məcmuələrinin nəşri həyata keçirilmişdir. Məsələn, “Sosialist-ictimai münasibətlərinin təkmilləşdirilməsinin aktual problemləri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi)

(1986. -142 s. -500 nüs.); “Sülh və əməkdaşlıq siyasəti” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1986. -80 s. -350 nüs.); “Hüquq və hüquq ideologiyası” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1986. -98 s. -500 nüs.); “Sənəd axını və elmin müxtəlif sahələrinin bibliografik təminatı problemləri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1986. -78 s. -500 nüs.); “Dilin strukturasi və onun müasir təhlil metodları” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1986. -153 s. -500 nüs.); “Yaxın və Orta Şərq xalqları dillərinin sintaksisi” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1986. -100 s. -500 nüs.); “Konstrativ fonetika” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1986. -95 s. -500 nüs.); “Türk dillərinin tarixi və dialektologiyası problemləri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1986. -96 s. -500 nüs.); “Azərbaycan ədəbiyyatında sosialist realizmi məsələləri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1986. -106 s. -380 nüs.); “Azərbaycan-Yaxın Şərq ədəbi əlaqələri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1986. -92 s. -500 nüs.); “Azərbaycan Sovet ədəbiyyatının poetika məsələləri” (elmi əsərlərin tematik məcmuəsi) (1986. -92 s. -500 nüs.) və s.

Bu mövzu məcmuələrində müxtəlif elm sahələrinə aid Azərbaycan dilində 175, rus dilində 349, cəmi 524 adda elmi məqalə dərc edilmişdir (32, 15-58).

Mövzu toplularının məzmunlu, elmi səviyyəsinin yüksək olmasında, ayrı-ayrı elm sahələri üzrə müəyyən edilmiş redaktorların da xidməti qeyd olunmalıdır. Məsələn, 1986-cı ildə buraxılmış mövzu məcmuələrinin redaktə edilməsində aşağıdakı redaktorların fəaliyyəti təqdirə layiqdir:

C.M.Abdullayev, A.M.Aslanov, A.M.Ataşiyev, A.A.Babayev, Z.N.Verdiyev, T.D.Qayıbov, N.M.Qocayev, E.İ.Əzizov, M.M.Əlizadə, S.S.Əliyev, Z.R.Əliyev, Ə.İ.Əsədov, V.M.Əhmədov, M.A.Museyibov, Q.İ.Mustafayev, Q.K.Namazov, M.L.Rəsulov, A.A.Xələfov, P.İ.Xəlilov, A.C.Hacıyev, H.İ.Şirəliyev və başqaları.

1986-cı ildə universitetin mətbəəsində 15 adda dərs vəsaiti çap edilmişdir. Bu nəşrlərə nümunə olaraq aşağıdakıları qeyd edə bilərik:

A.A.Abbasov “Mətbuat və ədəbiyyat (1920-1930-cu illər)” (98 s.); Ə.A.Bəşirov “Həcmi çökdürmə və kompleksometrik analiz metodları” (80 s.); A.Eyvazov “Müasir türk dilində oxu və tərcümə üçün mətnlər” (116 s.); İ.Q.Manayev “Sovet ailə hüququ üzrə ailə üzvlərinin hüquq və vəzifələri” (124 s.); Y.Mahmudov “Azərbaycanın Avropa ölkələri ilə əlaqələri” (96 s.); Ə.Xələfov “Bədii ədəbiyyat və ədəbiyyatşünaslığın bibliografiyası” (80 s.) və s.

1986-cı ildə universitetdə ana dilində 27, rus dilində 11 cəmi 38 adda proqram dərc edilmişdir. Ana dilində 16 adda, rus dilində isə 6 adda cəmi 22 adda metodik göstəriş çap edilmişdir (33, 61-69).

Bu ildə universitet alimlərinin, müəllimlərinin ana dilində əsərlərinin 43, rus dilində isə 198 adda tezisi dərc edilmişdir (33, 70-99).

Yeri gəlmişkən qeyd etməliyik ki, Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının çapdan buraxdığı çap məhsulları haqqında dövrü mətbuatda (jurnal və qəzetlərdə), çox sayda rensenziyalar, rəylər, məqalələr dərc edilmişdir. Məsələn, S.Kazımova və N.Hacıyeva “Dəyərli tədqiqat” (“Azərbaycan gəncləri”. 1987 -6 yanvar), S.Mehdiyeva “Yazı dilimizin tarixindən” (“Ədəbiyyat və incəsənət”. 1986. -10 yanvar), Ə.Səfərli “Nizami haqqında toplu” (“ədəbiyyat və incəsənət”. -1986. -20 iyun), K.Həsənov “Universitet nəşrləri dünya miqyasında” (“Azərbaycan gəncləri”. -1986. -10 iyun), Ə.Səfərli “Ədəbi əlaqələrin tədqiqi” (“Bakı”. 1986. -29 iyul), B.Balakişiyev “Sosialist realizminə həsr olunan məcmuə” (“Azərbaycan müəllimi”, 1986. -13 avqust), M.İmanov “Dəyərli bibliografiyalar” (“Azərbaycan müəllimi”, 1986. -15 avqust), H.Muxtarov “Rus klassikası Azərbaycanda” (“Ədəbiyyat və incəsənət”. 1986. -14 noyabr).

Göründüyü kimi, universitetin çapdan buraxdığı mövzu məcmuələri, orada dərc edilən elmi məqalələr, alimlərin tərtib etdikləri dərslər vəsaitləri və monoqrafiyalar haqqında respublikamızın nüfuzlu mətbuat orqanlarında çox qiymətli elmi məqalələr, rəylər dərc edilmişdir.

1987-ci ildə də Azərbaycan Dövlət Universitetinin elmi əsərlərinin mövzu toplularının nəşri davam etdirilmişdir. Burada müxtəlif elm sahələri üzrə ana dilində 211, rus dilində isə 429 adda elmi məqalə dərc edilmişdir.

Həmin ildə universitetin mətbəəsində universitet professor, müəllim heyətinin 24 adda dərslər vəsaiti, 17 adda metodik göstərişi dərc edilmişdir. 1986-cı ildə müxtəlif fənlər üzrə ana dilində 14, rus dilində 13 adda proqram dərc edilmişdir. Çap edilən dərslər vəsaitlərinə aşağıdakıları nümunə göstərmək olar:

Ə.Z.Abdullayev “Sintaksisin aktual məsələləri” (84 s.); F.Ağayeva “Danışq dilində leksik və sintaktik vahidlər” (79 s.); F.Q.Ağamaliyev və Ə.Ə.Mehrəliyev “Onurğasızların müqayisəli anatomiyasının əsasları” (90 s.); Ş.Qurbanov “XX əsr rus ədəbiyyatı tarixinə dair очерklər” (88 s.); M.N.Ələsgərov və Q.S.Əliyev “SSRİ-nin milli dövlət quruluşu” (87 s.); Ə.İ.Əsgərov “Beynəlxalq hüququn anlayışı, onun mahiyyəti və vəzifələri” (84 s.); Q.K.Namazov və R.İ.Muradov “Cəbr və analizlərin başlanğıcı kursunun bəzi məsələləri” (94 s.); F.Y.Səməndərov “Sovet kriminologiyasının bəzi məsələləri” (95 s.); K.İ.Xudaverdiyev “Qeyri-xətti hiperbolik tənliklər üçün qoyulmuş çox ölçülü qarışıq məsələ” (88 s.); Ş.A.Hüseynov “Azərbaycan dilində ilk bolşevik nəşrləri” (82 s.); G.Hüseynoğlu “Müşfiqin yaradıcılıq yolu” (110 s.) və s.

Bu ildə də universitetin mətbəəsində dərc edilmiş müxtəlif nəşrlər haqqında respublikanın dövrü mətbuat orqanlarında elmi məqalələr, resenziyalar dərc edilmişdir. Məsələn, B.Babayev “Klassik ədəbiyyatımızda realizm” (“Bakı”, 1987. -19 yanvar), N.Əliyev “Ədəbiyyatımızda realizm” (“Azərbaycan müəllimi”, 1987. -28 yanvar), T.Hacıyev və M.Novruzov “Polipredikativ cümlələrin tədqiqi” (“Azərbaycan müəllimi”,

1987. -17 iyun), T.Mustafayev “Satirik janrların t dqi” (“Azərbaycan m elli” , 1987. -18 noyabr) və s.

“Bakı Universiteti” n riyyatının fəaliyyətə ba laması ilə əlaqədar universitetin kitab və jurnal n ri sahəsindəki fəaliyyəti daha da genişləndi. Belə ki, hələ 1984-c  ilin fevral ayında Azərbaycan Dövlət Universiteti n riyyatının açılması haqqında sərəncam verildi. 1987-ci il iyul ayının 3-də ke mi  Azərbaycan KP MK-nın v  Azərbaycan SSR Nazirlər Sovetinin “S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universiteti N riyyatının yaradılması haqqında” 253 saylı qərarı ilə eyni adlı redaksiya-n riyyat  b sinin v  m tb sinin bazasında t s r fat hesablı, ikinci dərəcəli n riyyat yaradılmışdır.  rait tələb edirdi ki, həmin dövr də SSRİ-də, o cümlədən Azərbaycanda n riyyatların sərbəstlik fəaliyyətini həyata keçirmək, onların rentabelli işləməsinə kömək etmək məqsədilə SSRİ Dövlət N riyyat, Poliqrafiya v  Kitab Ticarəti I l ri Komitəsi, Sovet İttifaqına daxil olan bütün müttəfiq respublikalarda n riyyatların  z n  maliyy l rdirm  sisteminə keçirilməsi ilə əlaqədar bir sıra sərəncamlar verilmişdir.  lk  miqyasında t s r fat hesabı ilə işləyən n riyyatlar artıq, 1980-ci illərin axırlarında yaranmağa ba lamışdır. Digər tərəfdən ke mi  SSRİ-də, o cümlədən Azərbaycanda təhsilin geniş  kild  inkişafı, tədris ədəbiyyatına tələbatı xüsusilə artırırđı. Bu da məlumdur ki, müxtəlif ixtisaslardan kadrlar hazırlanarkən dərsliklərə v  dərs vəsaitlərinə böyük tələbat əmələ gəlir. Buna görə də, respublikamızda Azərbaycan Dövlət Universitetinin yanında “Bakı Universiteti” n riyyatının yaradılmasında əsas məqsəd, nəinki Azərbaycan Dövlət Universitetini, o cümlədən respublikanın bütün ali məktəblərində dərsliklərə v  dərs vəsaitlərinə olan tələbatı müəyyən qədər ödəmək olmuşdur.

Azərbaycan Dövlət Universiteti n riyyatı yuxarıda qeyd etdiyimiz kimi, elmi jurnallar da çapdan buraxırđı v  buraxır. Bu elmi əsərlərdə universitetin alimləri  z ixtisaslarına dair çox qiymətli elmi məqalələr yazır v  jurnalda çap etdirirdilər. Məsələn, 1969-1978-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universi-

tetində humanitar və təbiət elmləri üzrə alimlərin, universitet əməkdaşlarının humanitar sahələrə: məsələn, tarixə, filologiyaya, hüquqa, şərqşünaslığa, jurnalistikaya, kitabxanaçılıq işinə, ictimai-siyasi elmlərə, Sov.İKP tarixinə, elmi kommunizmə, fəlsəfəyə, siyasi-iqtisada, etika-estetikaya, pedaqogika və psixologiyaya və s. sahələrə dair çoxlu sayda məqalələr, elmi əsərlər dərc etmişlər.

1969-1978-ci illərdə universitet alimlərinin humanitar sahələr üzrə çap etdirdiyi məqalələrinin ümumi sayı 1200-dür (77, 332). Bu elmi məqalələr rus və Azərbaycan dilində çap edilmişdir. Humanitar sahələrdə ən çox elmi əsər (məqalə) filologiyaya, kitabxanaçılığa, hüquqa və şərqşünaslığa aid nisbətən çox çap olunmuşdur. Təbiət elmləri üzrə: yəni, biologiya, kimya, geologiya, coğrafiya, riyaziyyat və digər sahələrin görkəmli alimlərinin, professorlarının, elmlər namizədlərinin, baş müəllimlərinin də xeyli miqdarda – 1814 adda elmi məqalələri (Azərbaycan və rus dillərində) çap edilmişdir. Təbiət elmləri üzrə ən çox məqalə kimyaya aid 300-ə qədər, riyaziyyata aid 220-yə qədər, fizikaya aid 180-ə qədər, ən çox geologiya, biologiyaya aid 400-dən çox, coğrafiyaya aid 630-a qədər elmi məqalə dərc edilmişdir (78, 79).

1980-ci illərdə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı dərslik, dərs vəsaiti, monoqrafiya və s. çap etməklə yanaşı, elmi məqalələrin nəşrini də davam etdirmişdir. Humanitar və təbiət elmlərinə aid elmi məqalələrin böyük əksəriyyəti, Azərbaycan Dövlət Universitetinin elmi əsərlərində (jurnallarda, müəyyən qədər isə konfrans və simpoziumun materiallarını əks etdirən nəşrlərdə, kitablarda və s.) dərc edilirdi.

1980-ci illərdə isə Azərbaycan Dövlət Universitetində müxtəlif ixtisaslar üzrə elmi məqalələrin, elmi əsərlərin tezislərini özündə əks etdirən “Tematik məcmuələr” (mövzu məcmuələri halında) çapdan buraxılırdı. Məsələn, 1986-cı ildə müxtəlif elm sahələri üzrə dərc edilən elmi əsərlərin mövzu məcmuələrində humanitar və təbiət elmlərinə aid çoxlu sayda Azərbaycan və rus dillərində elmi məqalələr dərc edilmişdir.

Yalnız, 1986-cı ildə elmi əsərlərin mövzu məcmuələrində müxtəlif elm sahələrinə aid Azərbaycan dilində 175, rus dilində isə 349 adda, cəmi 524 adda elmi əsər dərc edilmişdir (82, 113).

Müxtəlif ixtisaslar üzrə buraxılan mövzu toplularındakı materialların redaktə edilməsində ayrı-ayrı elm sahələri üzrə təyin edilmiş, müəyyən olunmuş redaktorların xüsusi xidməti vardır.

1987-ci ildə də Azərbaycan Dövlət Universitetinin elmi əsərlərinin mövzu məcmuələri dərc edilmişdir. 1987-ci ilin mövzu məcmuələrində ana dilində 211 adda, rus dilində isə 429 adda elmi məqalə müxtəlif ixtisaslar üzrə dərc edilmişdir (83, 86).

Bu cür mövzu məcmuələrinin müxtəlif ixtisaslar üzrə buraxılması sonrakı illərdə də, yəni 1989-1990 və ondan sonrakı illərdə də davam etmişdir.

1980-ci illərdə Azərbaycan Dövlət Universitetinin (1987-ci ildən "Bakı Universiteti" nəşriyyatı adlanır) nəşriyyatı öz fəaliyyətində dərslük və dərs vəsaitlərinin müxtəlif mövzularda keçirilən konfransların materiallarının dərc edilməsinə də müəyyən yer vermişdir. Məsələn, 1986-cı ildə Azərbaycan Dövlət Universitetində 15 adda dərslük və dərs vəsaiti çap edilmişdir. Məsələn, A.Abbasov "Mətbuat və ədəbiyyat (1920-1930)" (98 s.) (82, 113) və s.

Həmin ildə 7 adda rus dilində dərs vəsaiti, 17 adda ana dilində metodik göstəriş, 16 adda ana dilində, 6 adda isə rus dilində metodik göstəriş, 27 adda ana dilində, 11 adda rus dilində proqram dərc edilmişdir (82, 113).

Bu dövrdə 6 adda ana və rus dillərində konfrans materialları, ana dilində 43 adda, rus dilində isə 198 adda tezis dərc edilmişdir (82, 70-99).

Yeri gəlmişkən onu da qeyd etməliyik ki, Azərbaycan Dövlət Universitetinin çapdan buraxdığı kitablar, monoqrafiyalar, dərslüklər və dərs vəsaitləri haqqında respublikada çap edilən

dövri mətbuat səhifələrində rəylər, resenziyalar, tənqidi məqalələr çap edilirdi.

Azərbaycan Dövlət Universitetinin çap məhsulu haqqında hər il bir neçə adda elmi, tənqidi məqalə, resenziya, rəy çapdan buraxılırdı. Məsələn, 1987-ci ildə "Azərbaycan Dövlət Universitetinin çap etdiyi mövzu məcmuələri, elmi məqalələr haqqında aşağıdakı rəylər, resenziyalar dərc edilmişdi: B.Babayev "Klassik ədəbiyyatımızda realizm" (Bakı, 1987. 19 yanvar.), N.Əliyev "Ədəbiyyatımızda realizm" (Azərbaycan müəllimi, 1987. 28 yanvar), T.Mustafayev "Satirik jurnalların tədqiqi" (Azərbaycan müəllimi, 1987, 18 noyabr), N.Xəlilov "Poetika məsələləri" (Azərbaycan müəllimi, 1987. -25 sentyabr), T.Hacıyev və M.Novruzov "Polipredikativ cümlələrin tədqiqi" (Azərbaycan müəllimi, 1987. -17 iyun.) və s.

**MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ BAKI
DÖVLƏT UNIVERSİTETİ NƏŞRİYYATININ
FƏALİYYƏTİ VƏ İNKİŞAF PERSPEKTİVLƏRİ**

“**B**akı Universiteti” nəşriyyatını yaratmaqda məqsəd Azərbaycan Respublikasının ali məktəblərinin əksəriyyəti üçün dərsliklərin buraxılmasını həyata keçirməkdən ibarət olmuşdur. Nəşriyyatın qarşısında ölkəmizdə tədris kitabına olan tələbatı müəyyən qədər ödəmək vəzifəsi qoyulmuşdur. Doğrudur, “Bakı Universiteti” nəşriyyatının yarandığı ilk dövrlərdə universitet nəşriyyatının qarşısında qoyulan vəzifə müəyyən qədər yerinə yetirilirdi. Yəni, universitetlə yanaşı digər ali məktəblər üçün də bir neçə adda dərslik və dərs vəsaiti buraxılırdı. Çox təəssüf ki, 1995-1996-cı illərdən nəşriyyatın bu istiqamətdəki fəaliyyəti nəinki inkişaf etdirildi, əksinə zəiflədi. Halbuki, nəşriyyatın Azərbaycan Respublikasının ali məktəbləri üçün dərsliklər və dərs vəsaitləri buraxması üçün gözəl şərait yaranmışdı. Belə ki, 1991-ci il oktyabr ayının 18-də ölkəmiz müstəqillik bəyannaməsi qəbul etmiş və müstəqil dövlət kimi, öz fəaliyyətini qurmağa və inkişaf etdirməyə çalışmışdır. Belə şəraitdə respublikanın bütün nəşriyyatlarının, o cümlədən “Bakı Universiteti” nəşriyyatının fəaliyyəti üçün çox gözəl şərait yaranmışdır. Artıq SSRİ-nin Azərbaycana təzyiq etmək imkanları aradan çıxmışdır. Bütün bunlar “Bakı Universiteti” nəşriyyatının inkişafına müəyyən qədər müsbət təsir göstərmişdir.

1996-1997-ci illərdən “Bakı Universiteti” nəşriyyatı öz fəaliyyətini genişləndirməyə başlamış və əsasən universitetin professor və müəllim heyətinin, alimlərinin ayrı-ayrı ixtisaslar üzrə dərsliklərini və dərs vəsaitlərini, proqram və metodik göstərişlərini Azərbaycan və rus dillərində çapdan buraxmışdır. Bakı Dövlət Universitetinin “Bakı Universiteti” nəşriyyatı kitablarla bərabər, “Bakı Universitetinin xəbərləri”ni seriyalarla

çapdan buraxmağa başlamışdır. Məsələn, “Sosial-siyasi elmlər seriyası” (1992-ci ildən), “Təbiət elmləri seriyası” (1992-ci ildən), “Fizika-riyaziyyat elmləri seriyası” (1992-ci ildən), “Humanitar elmlər seriyası” (1994-cü ildən) və s. hər il bir neçə sayda çapdan buraxılmışdır.

“Bakı Universiteti” nəşriyyatı 1987-1988-ci illərdən humanitar və sosial-siyasi elmlərə, təbiət və texniki elmlərə aid müxtəlif növlü və tipli ədəbiyyatı çapdan buraxmağa başlamışdır. “Bakı Universiteti” nəşriyyatının çap məhsulunun araşdırılması göstərir ki, burada monoqrafiyalar, dərslilər, dərslər vəsaitləri, mövzu məcmuələri, proqramlar, metodik göstərişlər, konfrans materiallarının tezisləri, Bakı Universitetinin elmi xəbərləri, qəbul imtahanlarının proqramları, sorquməlumat, elmi-kütləvi və başqa nəşrləri çapdan buraxılmışdır.

1987-1997-ci illərdə, yəni 10 il müddətində “Bakı Universiteti” nəşriyyatı 634 adda Azərbaycan və rus dillərində müxtəlif növlü və tipli kitabları, kitabçaları, dərsliləri və dərslər vəsaitlərini, monoqrafiyaları, proqram və metodik göstərişləri, konfrans materiallarını, “Bakı Universiteti xəbərləri”ni və s. seriyalarla çapdan buraxmışdır (81,3-100). Məsələn, tarix üzrə aşağıdakı dərslilər və dərslər vəsaitləri, mövzu məcmuələri, proqram və metodik göstərişlər və s. nəşr edilmişdir. Dərslilər və dərslər vəsaitlərinə nümunə olaraq:

H.Əvilov “Azərbaycan maldarlıq mədəniyyəti” (1987.-83 s.), T.Ş.Baxışəliyev “Изменения в численности и составе интеллигенции Азербайджанской ССР 1960-1980 гг.” (1989. -135 s.), dərslər vəsaitləri – “Azərbaycan tarixi üzrə qaynaqlar” (tərtibçilər: S.S.Əliyev, Y.M.Mahmudov və b.) (1989. -328 s.), Ə.Muxtarova “Azərbaycan SSR kənd təsərrüfatı fəhlələri” (1990. -99 s.), A.N.Dadaşov “Земледельческое производство эпохи полеометалла на территории Азербайджана” (VI-I тысячелетие до н.э.). (1990. 179 s.), İ.Məmmədov “Azərbaycan fəhlə sinfinin mədəni-texniki səviyyəsi: 1970-1980” (1991. -175 s.), Y.B.Yusifov “Qədim Şərqlə tarixi” (1993. -487 s.), A.Məmmədəli “Социальные основы власти

в странах тропической Африки” (1992. -148 s.), Y.V.Çəmənzəminli “Tarixi-coğrafi və iqtisadi Azərbaycan” (1993. -56 s.), Q.Ə.Əliyev “XIX – XX əsrin başlanğıcında Şimali Azərbaycanda nəqliyyatın inkişafı” (1995. -115 s.), C.Qasımov “Əksinqilab ilə mübarizə təşkilatı və siyasi represiya” (1997. -112 s.) və s.

Bu dərslik və dərs vəsaitləri ilə yanaşı tarix üzrə 11 adda Azərbaycan dilində, 4 adda rus dilində cəmi 15 adda mövzu məcmuəsi, 47 adda ana dilində, 25 adda rus dilində cəmi 72 adda metodik göstəriş və proqram dərc edilmişdir. Bu dövrdə tarix üzrə rus dilində Y.M.Mahmudovun “Взаимоотношения государств Аккоюнлу и Сефевидов с Западноевропейскими странами” (II половина XV–начало XVII века) (1991. -264 s.) monoqrafiyası və s. dərc edilmişdir.

Bu dövrdə filologiya, dilçilik, ədəbiyyat üzrə də dərslik, dərs vəsaiti, monoqrafiya, mövzu məcmuələri, proqramlar və s. dərc edilmişdir. Məsələn, Ə.Z.Abdullayev “Sintaksisin aktual məsələləri” (1987.-84 s.), G.E.Mamedov “Фонология. Просодика. Типология” (1990. -260 s.) N.A.Abdulkasumova “Низами о вселенной” (1991. -100 s.) adlı monoqrafiyalar; M.Adilov və A.Paşayev “Azərbaycan onomostikası” (1987. -86 s.), F.Ağayeva “Danışq dilində leksik və sintaktik vahidlər” (1987. -79 s.), Ə.Rəcəbov “Orxon-Yenisey abidələri dilində feilin tərzləri” (1988. -80 s.), B.İsmayılov “Fransız dilinin kommunikativ sintaksisi” (1989. -128 s.), Q.Həsənov, K.Əliyev və F.Cəlilov “Azərbaycan dili” (hazırlıq şöbəsinin dinləyiciləri üçün) (1989. -108 s.), H.Mirzəzadə “Azərbaycan dilinin tarixi qrammatikası” (II nəşri, 1990. -376 s.), T.M.Əhmədov “Azərbaycan toponomikasının əsasları” (1991. -312 s.), Ə.P.Abdullayev “Azərbaycan dili məsələləri” (1992. -329 s.), Y.M.Seyidov “Azərbaycan dilində söz birləşmələri” (1992. -408 s.) və s. (ana dilində) dərsliklər çap edilmişdir.

Bu dövrdə dilçilik üzrə bir sıra dərs vəsaitləri də çap edilmişdir. Məsələn, bunlara nümunə olaraq: A.Q.Bəşirova “Azərbaycan dilində vurğu” (1992. -112 s.), B.B.Əhmədov “Azər-

baycan dili şivələrində fonosemantik söz yaradıcılığı” (1994. - 200 s.), A.M.Babayev “Azərbaycan dilçiliyinin tarixi” (1996. - 276 s.), Y.Məmmədli “Azərbaycan dilinin hərbi leksikası” (1997. -132 s.) və s. göstərmək olar.

Bu dövrdə rus dilində də kifayət qədər metodik göstərişlər, mövzu məcmuələri, proqramlar və s. çap edilmişdir. Dilçilik üzrə 1987-1997-ci illərdə 12 adda mövzu məcmuəsi, 18 adda metodik göstəriş, 10 adda proqram çap edilmişdir. 1987-1997-ci illərdə ədəbiyyat sahəsinə aid də çox maraqlı dərslilər, dərslər vəsaitləri, mövzu məcmuələri və metodik göstərişlər çap edilmişdir.

Məsələn, dərslilərə nümunə olaraq: M.M.Əlizadə “Əbülqasım Lahuti: yaradıcılıq və mübarizə yolu” (1987. -110 s.), Ş.Qurbanov “XX əsr rus ədəbiyyatı tarixinə dair oçerklər” (1987. -88 s.), G.M.Hüseynoğlu “Müşfiqin yaradıcılıq yolu” (1987. -110 s.) “Qurbani” (tərtibçi Q.Kazımov) (1990. -280 s.), C.Əhmədov “Ədəbiyyatın tədqiqi metodikası” (1992. -455 s.), Ə.Xəlilov, A.Alməmmədov “XX əsr rus ədəbiyyatı tarixi” (1992. -289 s.)”, R.Y.Həsənova və T.M.Əhmədov “XIX əsr Azərbaycan ədəbiyyatının müntəxəbatı” (1992. -771 s.), S.Əlizadə “Əski Azərbaycan yazısı” (1993. -136 s.) və s. (81, 5-100).

Bu dövrdə ədəbiyyat üzrə Ə.A.Quliyevin “Əski türk yazılı abidələri müntəxəbatı” (1992. -280 s.), “Oğuznamələr” (tərtibçilər: K.Vəliyev və F.Uğurlu) (1993. -92 s.) və s.

Ədəbiyyat sahəsinə dair 12 adda mövzu məcmuələri, 2 adda metodik göstəriş, 7 adda Azərbaycan və rus dillərində proqram çap edilmişdir. 1987-1997-ci illər arasında “Bakı Universiteti” nəşriyyatında hüquqa, kitabxanaçılığa, şərqşünaslığa, jurnalistikaya, fəlsəfəyə, iqtisadiyyata, politologiyaya və psixologiyaya, incəsənətə, idman və səhiyyə üzrə də xeyli miqdarda dərslilik, dərslər vəsaiti, mövzu məcmuələri, metodik göstərişlər, proqramlar, Azərbaycan və rus dillərində çap olunmuşdur. Məsələn, hüquqa aid dərslilik və dərslər vəsaitlərinə aid: M.B.Rəsulov “Sovet əmək müqaviləsi” (1987), F.Y.Səməndərov “Cinayətin subyektiv cəhəti” (1989. -102 s.), Ş.A.Səlimxanov “Məhkəmə təbabəti” (1992. -348 s.), T.M.Qafarov

və T.Y.Səməndərov və b. “Cinayət hüququ (ümumi hissə)” (1995. -384 s.) və s. nəşrləri nümunə göstərə bilərik.

Ümumiyyətlə, hüquqa aid bu dövrdə 9 adda dərslik (8 Azərbaycan dilində, 1-i rus dilində) və 5 adda dərs vəsaiti, 2 mövzu məcmuəsi, 2 metodik göstəriş, 11 adda proqram çapdan buraxılmışdır. Bu dövrdə kitabxanaçılıq ixtisası üzrə də əhəmiyyətli dərsliklər və dərs vəsaitləri nəşr edilmişdir. Məsələn, Ə.M.Rüstəmov “İnformatika (informasiya proseslərinin təşkili və avtomatlaşdırılması)” (1991. -274 s.); T.Quliyev, M.M.Həsənov və b. “Kitabxanaşünaslıq: kitabxana kataloqları” (1996. -222 s.) və s. Ümumiyyətlə, bu dövrdə 3 adda dərslik və dərs vəsaiti, 4 adda mövzu məcmuəsi, 9 adda metodik göstəriş, 15 adda proqram dərc edilmişdir.

Qeyd etdiyimiz kimi, şərqşünaslıq və jurnalistika sahələrində də bir sıra dərsliklər, dərs vəsaitləri tərtib edilmiş və universitetin nəşriyyatında çap olunmuşdur. Məsələn, Ə.Rəsulov və R.Ə.Rüstəmov “Türk dili” (1989. -230 s.), V.M.Məmmədəliyevin “Ərəb ədəbi dilində feilin zaman, şəxs və şəkil kateqoriyaları” (1992. -244 s.), R.Ə.Rüstəmovun “Müasir türk dilində köməkçi nitq hissələri” (1996. -220 s.) dərslikləri dövrün çap məhsulu kimi diqqətəlayiqdir.

Bu dövrdə ərəb, türk və fars dillərinin tədrisi ilə əlaqədar çox əhəmiyyətli proqramlar, mövzu məcmuələri, metodik göstərişlər də dərc edilmişdir. Məsələn, “Türk dilinə dair etimoloji və tarixi morfoloji tədqiqlər” (red. T.İ.Hacıyev) (1987. -97 s.), “Türk dillərinin tarixi morfoloqiyasına dair araşdırmalar” (red. S.Q.Əlizadə) (1990. -90 s.) adlı mövzu məcmuələri ilə bərabər 8 adda müxtəlif fənlər üzrə Azərbaycan və rus dillərində proqram və bir adda metodik göstəriş (“Ərəb qrafikalı hərfərin Osmanlı – türk dilində oxunuş formaları”) və s.

“Bakı Universiteti” nəşriyyatı 1987-1997-ci illərdə öz fəaliyyətində jurnalistika ixtisası üzrə də, müəyyən qədər dərslik, metodik göstəriş və proqramın çap edilməsinə diqqət yetirmişdir.

Nəşriyyat Ş.A.Hüseynov “Azərbaycan dilində ilk bolşevik nəşrləri” (1987. -82 s.), S.Əliyevin “Partiya və sovet jurnali-

stikası tarixi” (1883-1917-ci illər) (1991. -437 s.), Ə.Nəbili “Qəzet tərtibi və buraxılışı texnikasının əsasları” (1992. -320 s.) adlı dərsləkləri, “Azərbaycan mətbuatı televiziya və radio-sunun inkişaf meylləri” (red. T.Rüstəmov) (1987. -88 s.), “Jurnalist çıxışlarının problematikası” (red. Ə.F.Nəbiyev) (1987. -70 s.), “Müasir həyat və rayon mətbuatı” (red. F.Mehdi) adlı mövzu məcmuələri, 2 adda metodik göstəriş, 5 adda (Azərbaycan və rus dilində) proqram çap etmişdir.

Nəşriyyatın çap məhsulunun araşdırılması göstərir ki, burada iqtisadiyyat üzrə 5 adda dərslək, dərslək vəsaiti, monoqrafiya, 7 adda mövzu məcmuəsi, 5 adda metodik göstəriş, 8 adda (Azərbaycan və rus dillərində) proqram nəşr edilmişdir (81, 95-110).

Bu nəşrlərin çapa hazırlanmasında və redaktə olunmasında B.A.Xankişiyevin, B.İ.Babayevin, C.R.Abbasovun, T.S.Vəliyevin, S.A.İbadovun, H.Q.Hüseynovun, Ə.M.Hacıyevin, E.A.Məmmədovun, A.A.Qasımovun, N.M.Məmmədovun, C.Bağirovun və başqalarının rolu böyükdür.

Bu dövrdə ən az politologiya üzrə nəşr (2 adda mövzu məcmuəsi və 2 adda proqram) çap edilmişdir.

Universitetin nəşriyyatında pedaqogika, psixologiya üzrə də çox az kitab nəşr olunmuşdur. 10 il müddətində bu elm sahələri üzrə cəmi bir dərslək vəsaiti (A.X.Mirzəcanzadə “İxtisasa giriş” (neft-qaz profilli ali məktəblər üçün dərslək vəsaiti), 4 adda metodik göstəriş, 5 adda proqram nəşr edilmişdir.

İncəsənət üzrə 4 adda dərslək və dərslək vəsaiti, 4 adda proqram, idman üzrə 2 adda metodik göstəriş, 2 adda isə proqram çap edilmişdir.

“Bakı Universiteti” nəşriyyatı təbiət və texniki elmlərə aid xeyli miqdarda dərslək, dərslək vəsaiti, monoqrafiya, mövzu məcmuəsi, kitab və kitabça, proqram və metodik göstəriş çapdan buraxmışdır.

Araşdırmalar göstərir ki, 1990-cı illərin sonuna qədər burada ən çox fizika, riyaziyyat, biologiya və coğrafiya üzrə müxtəlif növlərdə və tiplərdə kitab və kitabçalar nəşr edilmişdir.

Məsələn, fizika üzrə 40 adda, riyaziyyat üzrə 49 adda, biologiya üzrə 53 adda, coğrafiya üzrə 44 adda dərslük, dərş vəsai-ti, mövzu məcmuəsi, monoqrafiya, metodik göstəriş və proqram dərc edilmişdir.

Təbiət elmləri üzrə universitetin nəşriyyatında çap edilən ədəbiyyatın müqayisəsi göstərirdi ki, nisbətən az ədəbiyyat kimya və geologiya üzrə nəşr edilmişdir. Məsələn, araşdırılan dövrdə kimya üzrə 25 adda, 12 adda isə geologiyaya aid müxtəlif növlərdə və tiplərdə ədəbiyyat buraxılmışdır.

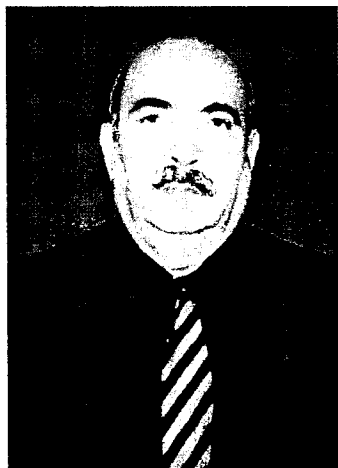
Fizika üzrə mühüm dərslük və dərş vəsaitlərindən: B.Davudov və K.Daşdəmirovun “Radioelektronikanın əsasları” (1992), E.A.Məsimovun “Nüvə maqnit rezanansı” (1992); riyaziyyat və tətbiqi riyaziyyat üzrə: A.B.Məmmədov “Bütöv mühit mexanikasının əsas anlayışları və tənlikləri” (1987), V.Hasilov “Ali riyaziyyat və riyazi statistikanın elementləri” (1990), H.Xəlilov, M.Heydərov və b. “Riyaziyyat” (I h. 1990), N.B.Qədirov “Nəzəri mexanika” (1990), A.Abdullayev “Maşın detallarının EHM-də hesablanması” (1991), Ə.İsmayilov, M.Əliyev və b. “Hesablama metodları və EHM tətbiqi” (1991), F.H.Nəsimov “Ehtimal nəzəriyyəsi və statistikasının elementləri” (1992), F.S.Sadıqov “Kvant mexanikası (məsələləri)” (1992), R.Y.Əmənzadə, A.D.İsgəndərov, R.Q.Tağıyev və Q.Y.Yaqubov “Optimallaşdırma üsulları” (1993), H.Xəlilov, M.Heydərov və b. “Riyaziyyat” (II h. 1993); kimya üzrə: O.Əkbərov və A.Ə.Əzizov “Yüksək molekullu birləşmələr kimyası” (1997); biologiya üzrə: R.A.Qədimov, İ.B.Məmmədov və S.Ə.Culfayev “Xüsusi epizootologiya” (1990), A.Ş.İbrahimov və L.Ə.İsrafilbəyov “İbtidai bitkilər” (1993), X.Q.Qəmbərov, R.A.Abişov və b. “Biotexnologiyanın əsasları” (1994), R.Ə.Quliyev “Genetikanın əsasları ilə bitkilərin seleksiyası” (1993); coğrafiya üzrə: T.G.Həsənov “Coğrafiyanın tədqiqat metodları, iqtisadi coğrafiya hissəsi” (1990), Z.S.Əfəndiyev “Su ehtiyatlarının kompleks istifadəsi və mühafizəsi” (1991), C.A.Məmmədov və b. “Ərəb ölkələrinin coğrafiyası” (1992), və s. dərslük, 8 adda mövzu məcmuəsi dərc edilmişdir. Bu sa-

hə üzrə dərslik və dərs vəsaitlərinin elmi məqalə və monoqrafiyaların yazılmasında, mövzu məcmuələrinin redaktə olunmasında bir sıra coğrafiya alimlərinin xüsusi xidmətləri vardır: məsələn, M.A.Müseiyov, C.A.Məmmədov, İ.S.Osmanov, M.S.Çobanzadə və b. Coğrafiya elminin və tədrisinin yaxşılaşdırılmasında və inkişafında bu sahə üzrə metodik göstərişlərin və proqramların böyük əhəmiyyəti vardı. Coğrafiya üzrə 17 adda metodik göstəriş çap edilmişdir.

1990-cı illərdə və 2000-ci ilin əvvəllərində Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatında təbiət elmləri, riyaziyyat, fizika, biologiya, kimya, geologiya, coğrafiya və s. sahələr üzrə kitab yazan müəlliflər Bakı Dövlət Universitetində və respublikamızda tanınan görkəmli alimlərdir. Bu alimlər tərəfindən yazılan və nəşrə hazırlanan, çapdan buraxılan dərslik və dərs vəsaitlərinin, monoqrafiyaların dərin məzmununa, yüksək elmi səviyyəyə malik olması, onların geniş oxucu auditoriyası tərəfindən rəğbətlə qarşılanmasına səbəb olur. Belə müəlliflərdən A.M.Məhərrəmov, A.Muxtarov, R.Ə.Əliyeva, K.Daşdəmirov, E.A.Məmmədov, M.Məhərrəmov, A.Abdullayev, N.Qədirov, R.Əmənzadə, A.Məmmədov, A.İsgəndərov, M.Yaqubov, Ə.İsmayılov, M.Əliyev, F.Nəsibov, F.Sadıqov, V.Hasilov, M.Heydərov, O.Əkbərov, Ə.Əzizov, Ə.Əliyev, İ.Məmmədov, A.İbrahimov, A.Abişov, V.Babazadə, M.Çıraqov, V.Əfəndiyev, M.Müseiyov, C.Məmmədov, T.Həsənov və b. qeyd etmək olar.

1990-cı ilin ortalarından “Bakı Universiteti” nəşriyyatının fəaliyyəti daha da yaxşılaşır. Nəşriyyatın direktoru **K.Həsənov** vəfat etdikdən sonra nəşriyyat üzrə direktor müavini işləyən **Ağayev Balakışı** 1996-cı ildə nəşriyyatın direktoru təyin edilir. Azərbaycan Jurnalistlər Birliyinin üzvü B.Ağayev uzun illər poliqrafiya sahəsində qazandığı təcrübəni “Bakı Universiteti” nəşriyyatının formalaşmasına və inkişafına tətbiq etməyə başlayır. Bunun nəticəsidir ki, B.Ağayevin nəşriyyatın direktoru işlədiyi dövrdə nəşriyyatın fəaliyyətində diqqətəlayiq nailiyyətlər əldə olunmuşdur. Universitetin elmi əsərlərinin seriyaları vaxtılı-vaxtında çap edilmiş, çapı nəzərdə tutulan proqram

Balakişi Ağayev
1996-2005-ci illərdə
“Bakı Universiteti”
nəşriyyatının
direktoru olmuşdur.

və metodik göstərişlər, dərslik və dərs vəsaitləri çap edilmişdir (62, 434).

1990-cı ilin ortalarından nəşriyyat fəaliyyətinin yaxşılaşmasında redaksiya müdirlərinin, bədii, texniki redaktorların fəaliyyəti də genişlənmişdir. Bu dövrdə tədris ədəbiyyatının nəşrə hazırlanması 2 redaksiyada həyata keçirilirdi: 1) humanitar; sosial-siyasi və ictimai elmlər redaksiyası (redaksiya müdiri: **Ulduza Caniyeva**); 2) Dəqiq və təbiət elmləri redaksiyası (redaksiya müdiri: **Məryəm Qədimova**).

Redaksiya müdirləri U.Caniyeva və M.Qədimova təkcə redaksiya müdiri funksiyasını yerinə yetirməklə kifayətlənmirlər, onlar eyni

zamanda nəşriyyat redaktorları olduqları vaxtlarda da xeyli sayda tədris ədəbiyyatı, mövzu məcmuələrinin nəşrə hazırlanmasında fəal iştirak edirlər (62, 434).

1990-cı illərdən Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatında texniki və bədii tərtibat redaksiyası, istehsalat, plan, təsərrüfat-təchizat şöbələri, kompüter bürosu da fəaliyyət göstərir.

Uzun illər nəşriyyatda çalışan **İzabella Vişnevskaya**, **Raziyyə İbrahimova**, **Nəcibə Əhmədova**, **Vera Naumova**, əmək və müharibə veteranı **Səkinə Bayramovanın** nəşriyyatın uğurlu fəaliyyətində böyük zəhmətləri olmuşdur.

Mələhət Cəlilova, **Kəmalə Kərimova**, **Şəhla Tahir qızı**, **Azadə İmanova**, **Yaqut Əliyeva**, **Şölə Məmmədova** da öz əmək fəaliyyətlərini “Bakı Universiteti” nəşriyyatı ilə bağlamışlar.

Nəşriyyatın mətbəəsində kitabların nəfis, göz oxşayan olması üçün **İmamyar Rüstəmov**, **Rafiq Ağayev**, **Tanya Qu-**

beytova, Gülnarə Əzizova, Sitarə Ələsgərova, Lətafət Qasımoğlu, Təranə Məmmədova, Firəngiz Nəcəfzadə, Ağababa Ağarəhimov, Elxan Əbdülbağiyev, Kamal Qasımov, Aytən Əliyeva, Aytən Ramazanova və başqaları bacarıqlarını Əsirgəməmişlər (62. 435).

“Bakı Universiteti” nəşriyyatında yeni kadrların yetişməsinə böyük diqqət verilir. Bunlardan **Sahib Ədilov, Gülər Qasımovanı, Səmayə Mədətlini, Maisə Abdullayevanı** göstərmək olar.

Bakı Dövlət Universitetinin 80 illiyi ilə əlaqədar olaraq, “Bakı Universiteti” nəşriyyatı öz fəaliyyətində operativlik göstərərək “Gənc alimlərin tezisləri”ni, “Bakı Universiteti Xəbərləri”nin yubiley nömrələrini, həmçinin “Bakı Universiteti” nəşriyyatının 1987-1997-ci illərdəki nəşrləri” adlı biblioqrafik göstəricini (tərtib edən: Şəhla Tahir qızı) nəşr etmişdir.

Yeni, müasir texnika ilə təchiz olunmuş poliqrafiya avadanlığının olduqca cüzi olmasına baxmayaraq, “Bakı Universiteti” nəşriyyatının kollektivi tədris ədəbiyyatının nəşri sahəsində milli məsuliyyət hissini dərinlən başa düşür, nəşr olunan tədris ədəbiyyatının yüksək səviyyədə olmasına ciddi cəhdlə çalışırlar.

Qeyd etmək lazımdır ki, “Bakı Universiteti” nəşriyyatı ümummilli liderimiz Heydər Əliyevin verdiyi fərmanlara müvafiq olaraq böyük türk xalqının möhtəşəm abidəsi “Kitabi Dədə Qorqud”un 1300 illiyini, Naxçıvan MR-in 75 illiyini əli-boş qarşılamamış, “Kitabi Dədə Qorqud” – 1300 və “Naxçıvan – 75” kitablarını, “Kitabi Dədə Qorqud” dastanının Bakı Dövlət Universitetində tədqiqi” adlı biblioqrafik göstəricini nəşr etmişdir (62, 436).

“Bakı Universiteti” nəşriyyatının çap məhsulu içərisində az da olsa texniki elmlərə, aktual problemlərə aid də kitablar, dərslik və dərs vəsaitləri çap edilmişdir. Bu mənada akademik A.X.Mirzəcanzadənin “İxtisasa giriş” neft və qaz profilli ali məktəblər üçün dərs vəsaiti xüsusi əhəmiyyətə malikdir. Bu dərs vəsaiti Azərbaycan Təhsil Nazirliyinin qrifi üzrə 1990-cı

ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatında 368 səhifə həcmində çap olunmuşdur. Rusca yazılmış bu kitab Azərbaycan dilinə texnika elmləri doktoru, professor Nəbi Yaqubov tərəfindən tərcümə olunmuşdur. Bu mühüm dərs vəsaitinin rəyçiləri Bakı Dövlət Universitetinin Pedaqogika və psixologiya kafedrası; Bakı Dövlət Universitetinin Dialektik materializm kafedrası; Azərbaycan SSR EA-nın akademiki, fəlsəfə elmləri doktoru, professor A.M.Aslanov; kitabın tərcüməsinin rəyçisi İ.Ə.Rüstəmovdur. Kitabın elmi redaktoru Azərbaycan SSR EA-nın akademiki, fəlsəfə elmləri doktoru, professor F.Köçərlidir. Bu elmi redaktor və rəyçilərin kitabın titul vərəqəsinin arxasında verilməsi kitabın quruluşu və görkəmli alimlərin seçilməsi baxımından diqqəti cəlb edir. Çünki, kitab çox yüksək elmi mahiyyət və dərin məzmunu ilə geniş oxucu auditoriyasının və xüsusilə ali məktəb tələbələrinin rəğbətini qazanmışdır. Yüksək çap üsulu ilə nəşr edilən bu kitabın həcmi 23 çap vərəqidir. Kitabın tirajı da düzgün müəyyənləşdirilmişdir – 10 min nüsxə. Çünki, görkəmli akademik, dünya şöhrətli A.H.Mirzəcanzadə tərəfindən yazılmış bu dərs vəsaiti nəinki neft və qaz profilli ali məktəblər üçün, eləcə də bütün respublikanın, hətta SSRİ-nin bütün ali məktəbləri üçün (ali və ali texniki məktəblər üçün) dərs vəsaiti kimi istifadə oluna bilər. Yüzlərlə monoqrafiyanın, dərslik və dərs vəsaitinin müəllifi olan A.Mirzəcanzadə peşəkar, həm də dəyərli kitab yazan müəlliflərdəndir. Kitabın mətni ilə tanışlıq onu göstərir ki, bu kitabdən nəinki tələbələr, eləcə də geniş oxucu kütləsi istifadə edə bilər və faydalanarlar. Kitabda elmin müxtəlif sahələrinin inteqrasiyası problemlərinə, o cümlədən dəqiq və humanitar elmlərin qarşılıqlı əlaqəsi məsələlərinə toxunulur, öz yaradıcılıq imkanlarını – fiziki, emosional və intellektual qabiliyyətlərini səfərbər etməkdə çətinlik çəkən tələbələrə və gələcək peşə sahiblərinə çox gərəkli məsləhətlər verilir.

Kitabın quruluşu və tərtibi məsələləri diqqətəlayiqdir. Belə ki, kitaba ön sözü Azərbaycan SSR EA-nın akademiki F.K.Köçərli yazmışdır. Akademik F.K.Köçərli bu dərs vəsaitini çox

yüksək qiymətləndirməklə yanaşı, akademik A.Mirzəcanzadənin xüsusi səriştəsini və böyük nüfuza malik olmasını da göstərmişdir. Ön sözün müəllifi yazır: “Təqdirəlayıqdır ki, bu kitabın müəllifi çox şaxəli, dərin monoqrafiyaları, elmi əsərləri, ittifaqımızın və dünyanın geniş elmi ictimaiyyətinə çoxdan məlum olan görkəmli alim, Azərbaycan SSR EA-nın akademik-i Azad Xəlil oğlu Mirzəcanzadədir.

Hidrodinamika, neft və qaz laylarının fizikası, dağ süxurları mexanikası sahəsində onun fundamental elmi tədqiqatları nəinki ölkəmizdə, hətta bütün dünyada çoxdan məlumdur. O, məsaməli mühitdə ikifazlı qatışıqın hərəkəti nəzəriyyəsini yaradanlardan biridir. Onun rəhbərliyi altında çoxfazlı və çox komponentli sistemlərin hidrodinamikasının olduqca mürəkkəb riyazi modelləşdirmə məsələləri, neft çıxarma prosesinin kompleks optimallaşdırılması problemləri yüksək səmərəliliklə həll edilir” (69, 4).

Çox maarqlıdır ki, akademik A.H.Mirzəcanzadənin rəhbərliyi ilə 300-ə qədər elmlər namizədi və doktorluq dissertasiyaları hazırlanmış və müdafiə edilmişdir. Kitaba ön söz yazan F.Köçərli “İxtisasa giriş” adlı dərs vəsaitini də çox yüksək qiymətləndirir. O, yazır: “Bu kitabın yazılması akademik A.Mirzəcanzadənin ümumi və yüksək mədəni səviyyəli peşəkar mütəxəssislər hazırlanmasına hərtərəfli qayğısının ifadəsidir.

Eyni zamanda, bu, elmi və texniki yaradıcılığın incəliklərinə dərinləndirən bələdliliyin, təbiətşünaslığın, fəlsəfi problemlərlə ətraflı tanışlığın, fəvqəladə istedadın, əsl ziyalılığın sübutudur.

Tədris vəsaiti, bizim fikrimizcə nəinki tək xüsusi elm sahələrinin gələcək mütəxəssisləri üçün faydalıdır, bu, həm də geniş oxucu kütlələrinin elm, incəsənət, təbabət, musiqi, ədəbiyyat və onların qarşılıqlı əlaqəsi sahəsində dərin marağına səbəb olacaqdır” (69, 5).

Akademik F.Köçərlinin dediyi kimi, həqiqətən kitabın girişindən başlayaraq bütün paraqraflarını oxuduqda insana – oxucuya hər səhifədə dərin bilik verilir. Akademik A.Mirzəcanzadə kitaba maraq əmələ gətirmək, mütaliəni oxuculara sev-

dirmək, görkəmli şəxsiyyətlərə, ziyalılara, alimlərə rəğbət yaratmaq məqsədilə paraqrafların böyük əksəriyyətində, hətta girişdə epiqraflar vermişdir. Məsələn, həmin epiqraflardan bir neçəsini oxucuların diqqətinə çatdırmağı məqsədəuyğun hesab edirik.

Girişdəki epiqraf:

Damla dənizdə yaxşıdır,
Damlasız dəniz olmaz,
Damla sahilə düşsə,
Qumlarda pünhan olar.
Ayrılmasa, qüvvəti sonsuzdur, sonsuz.
(Rəsul Rza)

Mətnin birinci paraqrafındakı epiqraf:

“Ən böyük zərurət insanları sevməkdir”
(İ.Qandi).

Üçüncü paraqrafdakı epiqraf:

Gəl burax, hərzə-hədyanları
Bu müqəddəs fərziyyələri.
Baş aparma, at gumanları,
Düz danış, düz dolan, düz yeri...
(H.Heyne).

Dördüncü paraqrafdakı epiqraf:

Heyvani hisslər üçün yaranmadım sən.
Doğuldun ki, dünyalar kəşf eyləyəsən
(A.Dante).

Beşinci paraqrafdakı epiqraf:

Təsnifat-idrakın yüksək növüdür
(Marks Plank)

Müəllifin kitabda verdiyi bu paraqraflar akademikin zəngin biliyə malik olduğunu göstərməklə bərabər, geniş müəlisə dairəsinə malik olduğunu da göstərir. Təsadüfi deyildir ki, bu ki-

kitabın son paragrafını “Kitabı sevin, gərək olmayanlarını oxumayın” adlandırmışdır. Akad. A.X.Mirzəcanzadə fəaliyyəti dövründə müxtəlif elm və bilik sahələrinə dair 25 min adda kitab, monoqrafiya, məqalə mütaliə etdiyini söyləyir. Bütövlükdə kitab 29 paragrafda materialları əks etdirir. İzahata ehtiyacı olan adlar, anlayışlar kitabın sonunda “Adların qısa şərh-i” adlı qeyddə öz əksini tapır və kitabın yazılması üçün istifadə etdiyi zəngin ədəbiyyatın siyahısı da kitabın sonunda verilmişdir.

3.1. Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının yenidən təşkili – “Bakı Universiteti” nəşriyyatı

Azərbaycan kitabı xalqın yazısını, dilini, elmini, mədəniyyətini, geniş mənada mənəvi dəyərlərini daha çox qoruyub saxlayır, inkişaf etdirir, təbliğ etməklə bərabər, onu yayır. Digər tərəfdən Azərbaycan kitabı xalqımızın adət-ənənəsini, düşüncə tərzini, milli xüsusiyyətlərini, dünyagörüşünü və s. əks etdirir, nəsildən-nəslə ötürür. Bütün bunlar kitabın elmi, mədəni, təhsil, maarif, tərbiyə, əxlaq, informasiya funksiyalarından irəli gəlir. Hansı tarixi şəraitdə, ictimai-iqtisadi quruluşlarda meydana gəlməsindən asılı olmayaraq əsl, obyektiv Azərbaycan kitabı ilk növbədə mənsub olduğu xalqın, millətin azadlığına, müstəqilliyinə, inkişafına xidmət edir, bütün mənəvi və intellektual imkanlarını buna yönəldir. Bu ideya əsl Azərbaycan kitabının milli funksiyasıdır, öz ideyasına sədaqətinin təzahürüdür.

Azərbaycan kitabının bu funksiyaları dövlətimiz və xalqımız tərəfindən daim (ən qədim dövrdən müasir dövrə qədər) onun inkişafına, təbliğinə, istehsalına və yayılmasına diqqət və qayğı göstərməsinə əsas olmuşdur.

Əlbəttə, kitab və kitabçılıq işi sahəsində xalqımızın nailiyyətləri çoxdur və dünya kitabçılıq işi tarixində əhəmiyyətli yerlərdən birini tutur. Yalnız belə bir faktı qeyd etmək kifayət-

dir ki, XX əsrin 70-80-ci illərində, hər il ölkəmizdə müxtəlif elm və bilik sahələri üzrə 1300-1400 adda 13-14 milyon nüsxədən çox kitab və kitabça nəşr edilirdi (totalitar sovet ideologiyası və rejimi olmasaydı daha böyük müvəffəqiyyətlər əldə etmək olardı).

(Müstəqillik dövründə də nəşriyyatların yenidən qurulması, nəşriyyat və poliqrafiya müəssisələrinin özəlləşdirilməsi, kitabın nəşri, təbliği və yayılmasına kömək edən bir sıra qanunların – “Kitabxana işi haqqında” (25 dekabr 1998-ci il); “Nəşriyyat işi haqqında” (30 may 2000-ci il) və s. qəbul edilməsi kitab və kitabçılıq işi sahəsində müəyyən nailiyyətlərin əldə edilməsinə müsbət təsir göstərdi. İndi ölkəmizdə 240-dan çox (dövlət və özəl; 240-a qədəri özəldir) nəşriyyat fəaliyyət göstərir. Hal-hazırda müxtəlif elm və bilik sahələrinə dair hər il, təxminən 3000 adda kitab və kitabça nəşr edilir.) Kitab nəşrinə ad etibarilə artım diqqətəlayiqdir. Lakin tiraj siyasəti olmadığına görə artım nəzərə çarpmır. Sovet hakimiyyəti illərindəki kitab tirajı ilə müqayisədə indi kitabın tirajı 4-5 dəfə azalmışdır.

Milli müstəqillik və milli özünüdərək müstəsna əhəmiyyət kəsb etdiyi indiki tarixi məqamda kitab nəşri, təbliği və yayılması daha böyük məna və miqyas kəsb edir. Sovet totalitar rejiminin onillikləri ərzində məruz qaldığı mənəndə sıxıldığı ideoloji-siyasi təzyiqlərdən xilas olaraq, Azərbaycan kitabı Azərbaycan xalqının mədəni və mənəvi həyatında daha böyük əhəmiyyət kəsb etməyə başlamışdır. Cəmiyyət üzvlərinin intellektual imkanlarını inkişaf etdirmək üçün kitab nəşri müstəsna əhəmiyyətə malikdir.

Milli liderimiz, sabiq prezidentimiz Heydər Əliyevin fikri bu mənada çox ibrətamizdir: “Kitab nəşri hər bir ölkənin, xalqın mədəniyyətində, ümumiyyətlə mənəvi, ictimai həyatında çox görkəmli yer tutur. Hər birimiz ilk növbədə ancaq kitab vasitəsilə təhsil, elm almışıq, həyatda yaşamağa, fəaliyyət göstərməyə hazırlamışıq. Ona görə də hər birimiz kitablara borcluyuq. Həm kitablara yazıb-yaratmaq, həm də onları nəşr

etdirmək əsas vəzifələrimizdən biridir. Bunun üçün mümkün olan bütün tədbirləri görməliyik” (3).

Lakin kitab nəşrini dövrün tələbləri səviyyəsində təşkil və inkişaf etdirməyin çox problemləri və çətinlikləri vardır. Bu ilk növbədə XX əsrdə Azərbaycan kitabının nəşrində tətbiq edilən yazı işlərinin, əilfbaların müxtəlifliyi ilə əlaqədardır. Əlifbaların tez-tez dəyişdirilməsi kitab və kitabçılıq işinin müxtəlif istiqamətlərində böyük çətinliklər (iqtisadi, nəşriyyatların maddi-texniki bazası, poliqrafiya sənayesi, çap avadanlığı, kitab ticarəti, kitabın təbliği və istifadəsi, mütaliəsi və s.) yaratmışdır.

Müstəqillik dövründə iki böyük problem: nəşriyyat və poliqrafiya müəssisələrinin, kitab ticarəti müəssisələrinin özəlləşdirilməsi və latın qrafikasının bütün dövlət idarə, müəssisə və təşkilatlarında, kitab nəşrində, tətbiqi-kitab və kitabçılıq işində çox böyük miqyaslı işlərin həyata keçirilməsini tələb edir.

Kitab nəşri işindəki problemləri, çətinlikləri aşağıdakı şəkildə qruplaşdırmaq olar:

- Kitab nəşrində disproporsiyanın bərqərar olması;
- Kitab sahə quruluşunun tələbata cavab verməməsi, yəni kitab nəşrində ayrı-ayrı elm və bilik sahələrinin lazımı səviyyədə təmsil edilməməsi;
- Kitabın tiplər və nəşr tipləri üzrə, yəni elmi, tədris, istehsalat-texniki, sorraq-məlumat və elmi-kütləvi, monoqrafiya, seçilmiş əsərlər, ayrı-ayrı əsərlər, əsərlər külliyyatı, tam əsərlər külliyyatı, (akademik nəşrlər), mövzu məcmuələri və s. oxucu tələbatına uyğun şəkildə nəşr olunmaması və bu nəşrlərdə spesifik cəhətlərin, kitabın quruluşu üçün zəruri elementlərin bəzilərinin verilməməsi;
- Kitab oxucu tələbatının öyrənilməməsi (tarixi, statistik, oxucu anketi və formulyarı və s. üzrə) və kitab buraxılışında onun nəzərə alınmaması;
- Kitabın təbliği və reklamının yarıtmaz olması, daha doğrusu tamamilə unudulması;
- Kitabın və mətbuat statistikasının aparılmaması;

- Tiraj siyasətinin müəyyənləşdirilməməsi, bu sahədə heç olmasa mütəxəssis rəyinin nəzərə alınmaması;

- Kitab nəşri işinin (özəl və dövlət) lazımı səviyyədə idarə edilməməsi (heç olmasa, əlaqədar assosiasiyaların, cəmiyyətlərin, dövlət müəssisələrinin işini əlaqələndirən koordinasiya və nəşriyyat şuralarının fəaliyyətlərinin təşkili və s.);

- Tərcümə kitab nəşrinin (ana dilindən başqa dillərə və başqa dillərdən ana dilinə kitabın tərcüməsi və nəşri) – elmi, texniki, iqtisadi, siyasi, kütləvi, tibbi və s. sahələr üzrə ədəbiyyat buraxılışının – yarıtmaz hala düşməsi;

- Nəşriyyat və poliqrafiya müəssisələrinin ixtisaslı mütəxəssislərə (redaktor, texniki redaktor, bədii redaktor və yaxud rəssam və s.) təmin edilməməsi;

- Kitabın ixrac və idxalının unudulması və yaxud təşkil edilməməsi;

- Kitabın yayılması ilə məşğul olan kitab marketoloq mənecrlərinin olmaması;

- Kitabın təbliği və yayılmasına kömək edən tədbirlərin (dövri mətbuat, radio və televiziya da yeni nəşrlər, kitab tərtibatı, ümumiyyətlə kitab nəşrinin vəziyyəti və inkişaf perspektivləri haqqında sistemli şəkildə verilişlərin təşkili, kitab sərgi və yarmarkalarının, oxucu konfranslarının, ədəbi-bədii əsərlərin və s.) təşkil edilməməsi və s.

Kitab nəşrinə, təbliğinə və yayılmasına mənfi təsir göstərən əsas amilləri nəşirlər bilməli və nəşriyyatlar öz fəaliyyətlərində bunları nəzərə almalıdırlar:

- Nəşriyyat və poliqrafiya müəssisələrinin dünya standartlarına cavab verən normativ texniki sənədlərlə təmin edilməməsi;

- Elmi, ədəbi, mədəni, pedaqoji ictimaiyyətin, daha geniş mənada oxucu kütləsinin yeni kitab nəşrləri haqqında statistik məlumatlarla təmin edilməməsi;

- Kitab nəşrində kitabın sahə quruluşunun nəzərə alınmaması;

- Kitab nəşrində çap əsərlərinin quruluşu üçün zəruri olan elementlərin, ünsürlərin tam şəkildə yerinə yetirilməməsi;

- Nəşrin adının düzgün seçilməməsi, başqa sözlə kitabın adı ilə mövzu və məzmununda uyğunsuzluğun mövcudluğu;

- Zəngin oxucu əhəməsi olan Azərbaycan oxucusunun kitabə olan sorğu və tələbatının öyrənilməməsi və kitab nəşrində nəzərə alınmaması (yaxın və uzaq xarici ölkələrdə yaşayan həmvətənlərimizin tamamilə unudulması);

- Kitabın nəşri, təbliği və yayılması sahəsində dünya təcrübəsindən istifadə edilməməsi;

- Kitab nəşri zamanı dövrü mətbuatda dərc edilmiş, radio və televiziya da deyilmiş oxucu təklifi, rəyi, fikri və s. mülahizələrindən istifadə olunmaması.

Kitab nəşrində olan bu kimi problemlərin və çətinliklərin aradan qaldırılması bu işə dövlət qayğısının olmasını zəruri hesab edir. Bu mənada Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar Azərbaycan Respublikasının prezidenti İlham Əliyevin 12 yanvar 2004-cü il tarixli etdiyi sərəncam diqqəti cəlb edir (4). Bu sərəncama əsasən 2004-2008-ci illərdə kütləvi nəşrlərin latın qrafikasında nəşri və yayılması məsələlərinə geniş yer verilir (5).

Burada əsasən müxtəlif növlü və tipli ədəbiyyatın ən çox "Azərbaycan dili və tarixi", "Klassik və müasir Azərbaycan ədəbiyyatı", "Dünya ədəbiyyatı", "Lüğətlər və ensiklopediyalar" nəşrləri xüsusi yer tutur. Bu sərəncamla əlaqədar olaraq "Öndər" və "Lider" nəşriyyatları Azərbaycan və dünya klassiklərinin əsərlərini (40 addan çox) çap etmişlər. Bu kitab məhsulunun əsas hissəsi respublikanın böyük kitabxanalarına, o cümlədən M.F.Axundov adına Milli Kitabxanaya, Bakı Dövlət Universitetinin kitabxanasına, Milli Elmlər Akademiyasının kitabxanasına pulsuz olaraq verilmişdir. Eyni zamanda 2005-2006-cı illərdə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulmuş əsərlərin Azərbaycan Respublikasının prezidentinin 27 dekabr 2004-cü il tarixli sərəncamı ilə təsdiq olunmuş siyahısı 172 adda kitabı əhatə edir. Bu siyahı –

“Lüğət və ensiklopediyalar”, “Azərbaycan dili və tarixi”, “Klassik və müasir Azərbaycan ədəbiyyatı”, “Dünya ədəbiyyatı” bölmələrindən ibarətdir. Dövlətin bu kimi qayğısı respublikada kitabın nəşrinə və onun yayılmasına müsbət təsir göstərmiş və əhali arasında mütəxəssislər, ziyalılar, alimlər və başqa oxucu qrupları prezidentin bu sərəncamını və nəticələrini həyata keçirən tədbirləri yüksək qiymətləndirmişlər.

Bütün bunlarla bərabər qeyd etməliyik ki, müstəqillik şəraitində kitab nəşrinin oxucu tələbatına uyğunluğu, yəni kitab nəşrində təklif və tələbatın nəzərə alınması ən ciddi problemlərdən biri idi.

Bu dövrdə dərsliklər və dərs vəsaitlərinin nəşrinə daha da tələbat artırdı. Belə ki, orta ümumtəhsil məktəblərinin, ali və ali texniki məktəblərin, texnikumların, texniki peşə məktəblərinin artması və geniş fəaliyyəti əhalinin böyük əksəriyyətinin təhsillə əhatə olunmasına gətirib çıxarırdı. Bu proses öz növbəsində orta ixtisas, ümumtəhsil məktəbləri və ali məktəblər üçün dərslik problemini dövrün tələbləri səviyyəsində qurmağı, təşkil etməyi tələb edirdi. Ali məktəb tələbələrinin tədris ədəbiyyatına tələbatı demək olar ki, qətiyyən ödənilmir və qətiyyən cavab verilmirdi. Azərbaycan dilində dərsliklərin hazırlanması və nəşri nəşriyyat işində ciddi problem kimi qarşıya çıxmışdır. Bu problem hələ, 1980-ci illərin axırlarında özünü göstərməyə başlamışdır.

Hələ SSRİ dövründə, yəni 1980-ci illərin axırlarında ali məktəblər üçün dərsliklərin böyük əksəriyyəti rus dilində çap edilir və əsasən rus müəllifləri tərəfindən yazılır və Rusiyanın böyük şəhərlərində, Moskvada, Leninqradda (indiki Sankt-Peterburq) çap edilir və Sovet İttifaqının bütün müttəfiq respublikalarında, o cümlədən Azərbaycanda həmin dərsliklərdən istifadə edilirdi. Milli dillərdə kitab nəşri, o cümlədən tədris ədəbiyyatının nəşrinin genişləndirilməsi isə vacib problem kimi qarşıda dururdu. Bütün bunları nəzərə alan Ümumittifaq hökumət Azərbaycanda, Azərbaycan Dövlət Universitetində ali məktəblərin tədris ədəbiyyatına tələbatını yaxşılaşdırmaq

məqsədilə qərar qəbul etmişdir. Sovet İttifaqı Kommunist Partiyasının Mərkəzi Komitəsi və SSRİ Nazirlər Sovetinin 1987-ci il mart ayının 13-də 325 sayılı qərarı Bakı Dövlət Universitetində Respublikanın ali məktəblərini tədris ədəbiyyatı ilə təmin etmək məqsədilə nəşriyyat təşkil etmək haqqında qərar qəbul etmişdir. Qərarla göstərilirdi ki, Azərbaycan Dövlət Universitetinin redaksiya nəşriyyat şöbəsi və mətbəəsinin bazası əsasında universitetdə "Bakı Universiteti" adlı nəşriyyat təşkil edilsin. Bu qərarı əsas götürən Azərbaycan KP MK və Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti 1987-ci il iyulun 3-də 253 sayılı qərarla Azərbaycan Dövlət Universitetində universitetin redaksiya-nəşriyyat şöbəsinin və mətbəəsinin bazası əsasında "Bakı Universiteti" nəşriyyatının açılması haqqında xüsusi qərar qəbul edirdi. Bu qərarla göstərilirdi ki, nəşriyyat ikinci kateqoriyalı təsərrüfat hesablı və respublika əhəmiyyətli nəşriyyat kimi fəaliyyət göstərməlidir və Azərbaycan SSR Təhsil Nazirliyinin və Azərbaycan SSR Dövlət Nəşriyyat, Poliqrafiya və Kitab Ticarəti İşləri Komitəsinin təbəçiliyi ilə, rəhbərliyi ilə öz fəaliyyətini davam etdirir və etdirməlidir.)

Yeni yaradılan nəşriyyatın nizamnaməsində göstərilirdi ki, Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatı bundan sonra Azərbaycan Dövlət nəşriyyatı adlanır və bilavasitə Azərbaycan Dövlət Universitetinin təbəçiliyində fəaliyyət göstərir (89).

(Universitetin nəşriyyatı öz fəaliyyətində Sovet İttifaqının, SSRİ Ali Sovetinin və SSRİ Nazirlər Sovetinin qanunlarını, qərarlarını, sərəncamlarını əsas götürür.) Universitetin nəşriyyatı özünün redaksiya-nəşriyyat və təsərrüfat fəaliyyətini tamamilə təsərrüfat hesabı əsasında maliyyələşdirir və öz fəaliyyətini inkişaf etdirir. Universitetin nəşriyyatı qarşısına qoyulan vəzifəni yerinə yetirmək üçün keçmiş SSRİ-nin bütün ərazisində zəruri əməliyyatlar həyata keçirməyə hüququ var idi. Hətta, universitetin nəşriyyatının banklardan kredit götürməyə, banklarda hesab açmağa hüququ vardır. Eyni zamanda universitetin nəşriyyatı müstəqil balanslı olan hüququ şəxsdir.

Universitet nəşriyyatı fəaliyyəti dövründə kitab nəşrini yaxşı təşkil etmək məqsədilə buraxılacaq ədəbiyyatın perspektiv və cari mövzu planları əsasında öz redaksiya-nəşriyyat fəaliyyətini həyata keçirir və bu vaxtı, yəni mövzu planlarının hazırlanmasında Bakı Dövlət Universitetinin və respublikanın digər ali məktəblərinin tövsiyələrini nəzərə alaraq, onun əsasında mövzu planlarını formalaşdırır və bu mövzu planları Azərbaycan Respublikasının Təhsil Nazirliyi və digər əlaqədar müəssisələr tərəfindən təsdiq olunur.) Yeri gəlmişkən onu da qeyd etməliyik ki, Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatının direktoru universitetin rektoru tərəfindən təyin edilir. Zəruri hallarda Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Şurasının üzvü ola bilər.

(Müstəqillik dövründə, ilk fəaliyyət illərində nəşriyyat respublikanın bütün ali məktəbləri üçün dərslik, dərs vəsaiti, monoqrafiyalar çap etmişdir. Bunu nəşriyyatın 1991-ci ildə çapdan buraxdığı "Bakı Universiteti, 1992-ci il üçün ədəbiyyat buraxılışı" adlı tematik planı da (1995. -100 n.) fikrimizi təsdiq edir.) Fikrimizi 1991-1992-ci illərdə "Bakı Universiteti" nəşriyyatının çapdan buraxdığı dərslik, dərs vəsaiti, monoqrafiya və mövzu məcmuələri də təsdiq edir. Bu dövrdə çap edilən A.X.Mirzəcanzadə "İxtisasa giriş" (1990. 367 s., dərs vəsaiti), Y.Yusifov "Qədim Şərq Tarixi" (1993. -487 s.), "Qurani-Kərim" (tərtib edən: Q.Kazımov) (1991. -20000 nüs.), C.R.Abbasov "İstehsalın texniki iqtisadi əsasları" (1991. -97 s., dərs vəsaiti), S.A.Məmmədov və b. "Fizika: Abituriyentlər üçün vəsait" (1991. -242 s.), S.Q.Abdullayev "Fizikadan qəbul imtahanlarında təklif olunmuş məsələlər" (1991. -I h. -25 nüs.), C.Əhmədov "Ədəbiyyat tədrisi metodikası" (1991. -456 s. -2200 nüs.), Y.M.Əlizadə "Radiojurnalistikanın əsasları" (1991. -132 s. -3000 nüs., dərslik), T.M.Hüseynova "Rus musiqi tarixi. XIX əsrin I yarısı" (1991. -184 s. -500 nüs.), S.Ş.İmanov "Fizikadan məşğələlərin təşkili" (1991. -100 s., dərs vəsaiti), "İctimai-siyasi ədəbiyyatın biblioqrafiyası" (1991. -28 s. -150 nüs.), "Azərbaycanda kitabxana işi (məqalə-

lərin mövzu məcmuəsi)” (1991. -103 s.), “Azərbaycan-rus iki dilliliyi. Elmi əsərlərin tematik məcmuəsi” (1991. -89 s. -500 nüs.), Ə.Rəsulov və R.A.Rüstəmov “Türk dili” (1991. -216 s. -3800 nüs.), Koroğlu “Azərbaycan dilini öyrənirik” (1991. -137 s. -11500 nüs.), “Leksik, frazeoloji və qrammatik vahidlərin nitqdə rolu” (1991. -62 s. -250 nüs.) (tərtib edəni: K.Əliyev və b.), R.Y.Həsənova “Ədəbi əlaqələr tarixindən” (1991. -720 s. -300 nüs.) və s.

Müstəqillik dövründə nəşriyyatın fəaliyyəti müəyyən qədər iqtisadi böhranla üzləşsə belə 1998-1999-cu illərdən yaxşılaşmağa meyil göstərib. Belə ki, 1999-cu ildə Bakı Dövlət Universitetinə rektor, kimya elmləri doktoru, AMEA-nın akademiki, professor A.M.Məhərrəmov təyin edildikdən sonra universitetin həyatında, bütün fəaliyyət sahələrində böyük dəyişiklik və inkişaf baş verməyə başladı. Akademik A.M.Məhərrəmov universitetdə fəaliyyət göstərdiyi illərdə kitab nəşrinə, istifadəsinə xüsusi diqqət yetirir. O, təhsildə, tədris işində elmi fəaliyyətdə kitabın, tədris ədəbiyyatının rolunu yüksək qiymətləndirir. Bunun nəticəsidir ki, akademik A.M.Məhərrəmov kitabxana fondunun zənginləşməsinə, müxtəlif dillərdə kitabxana fonduna ədəbiyyatın alınmasına, kompleksləşdirilməsinə keçmiş SSRİ-də, indi Rusiyada ən nüfuzlu məlumat mənbəyi olan, müxtəlif elm və bilik sahələrinə dair jurnallardan biri sayılan referativ jurnalların alınmasına və kitabxananın fondunun daim zənginləşməsinə xüsusi diqqət yetirir. Təsadüfi deyildir ki, o, kitab nəşrinin keyfiyyətinin yüksəldilməsinə, nəşriyyatın maddi-texniki bazasının müasir dövrün tələblərinə cavab verməsinə səy göstərir.

Ümumiyyətlə, 2000-2009-cu illərdə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı müxtəlif sahələr üzrə hər il 20-25 adda dərslük, dərş vəsaiti, monoqrafiya çapdan buraxmışdır. Kitablarla yanaşı universitetin nəşriyyatı jurnalların çapını da həyata keçirmişdir. Məsələn, 2007-ci ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı “Bakı Universitetinin xəbərləri”ni 16 adda – 213,5 çap vərəqi həcmində 960 nüsxə ilə çapdan buraxmışdır. “Bakı Universitetinin

Xəbərləri” adlı elmi jurnal 4 seriyada: 1) Təbiət elmləri”; 2) “Fizika-riyaziyyat elmləri”; 3) “Humanitar elmlər”; 4) “Sosial-siyasi elmlər” – çap edilir. (“Bakı Universiteti” nəşriyyatında il ərzində hər biri 4 sayda, bütövlükdə isə 16 sayda “Bakı Universiteti Xəbərləri” jurnalı çapdan buraxılır. Bu seriyaların materiallarının redaktə edilməsində seriyalar üzrə təyin edilmiş redaktorların xüsusi xidməti vardır. “Təbiət elmləri üzrə seriya”nın redaktoru AMEA-nın müxbir üzvü Vasif Babazadə, “Fizika-riyaziyyat elmləri seriyası”nın redaktoru AMEA-nın akademiki, professor Bəhram Əsgərov, “Humanitar elmlər seriyası”nın redaktoru, professor Tofiq Vəliyev (2007-ci ildən. 2007-ci ilə qədər həmin seriyanın redaktoru AMEA-nın müxbir üzvü, professor Yaqub Mahmudov olmuşdur), “Sosial-siyasi elmlər seriyası”nın redaktoru AMEA-nın müxbir üzvü, professor Məsumə Məlikovadır. Bu seriyalar 120 nüsxə ilə buraxılır.

“Bakı Universiteti Xəbərləri”nin məsul katibi, filologiya elmləri namizədi Şəhla Tahirqızıdır.

Universitetin elmi işlər üzrə prorektoru, professor Ə.İ.Əliyevin ümumi rəhbərliyi ilə çapdan buraxılan və seriyaların redaktorlarının gərgin fəaliyyəti ilə ərsəyə gələn, çapdan buraxılan “Bakı Universiteti xəbərləri” adlı jurnalın elmi səviyyəsi və məzmunu dövrün tələblərinə cavab verir və oxucuların dərin rəğbətini qazanmışdır.

Eyni zamanda, həmin ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı 8 səhifə həcmində 2000 nüsxə ilə “Bakı Universiteti” qəzetini çapdan buraxmışdır. 2007-ci ildə nəşriyyat Konfrans materiallarını 105 çap vərəqi həcmində (A4) 500 nüsxə ilə çap etmişdir.

2007-ci ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı 77 adda - 236,75 ç.v. həcmində, 7740 nüsxə ümumi tirajla müxtəlif elm sahələrinə aid proqramlar çap etmişdir. Nəşriyyatın son illərdəki fəaliyyətinin araşdırılması göstərir ki, təbiət elmləri – kimya, biologiya, fizika, riyaziyyat və geoloji-coğrafiya üzrə daha çox kitab buraxılır. Humanitar sahələr üzrə də kitab nəşri genişləndirdi. Filologiya, şərqşünaslıq, kitabxanaçılıq üzrə çox maraqlı, əhəmiyyətli dərsləklər, dərslər vəsaitləri, monoqrafiyalar çap edilir.)

3.2. Nəşriyyatın maddi-texniki bazası və kadr problemi

Akademik A.M.Məhərrəmov hər şeydən əvvəl nəşriyyatın maddi-texniki bazasında çap maşınları və müxtəlif növlü çap avadanlıqlarının olmasını zəruri sayır. Təsadüfi deyildir ki, onun dövründə “Bakı Universiteti” nəşriyyatının maddi-texniki bazasında üç mühüm cəhətə önəm verilir: 1) bina (yəni nəşriyyatın yerləşdiyi sahə (1150 kv.m.); 2) nəşriyyatın müxtəlif növlü və tipli çap maşınları ilə təminatı; 3) nəşriyyatın kadrlarla seçilib təmin edilməsi.

Əvvəllər nəşriyyatın yeri çox kiçik, dar idi. Redaktorların ikisi – üçü bir yerdə (bir otaqda) əyləşirdi, iş sahəsində zəruri sayılan kompüterlərlə təminat aşağı səviyyədə idi. Universitetin rektoru, akad. A.M.Məhərrəmov nəşriyyatın fəaliyyəti üçün zəruri olan bu amilləri nəzərə almış, nəşriyyatın çap maşınları ilə, bina (1150 kv.m.) (iş otaqları ilə) ilə və kadrlarla təmin edilməsinə böyük diqqət yetirmişdir.

2005-ci ildə akad. A.M.Məhərrəmovun köməyi ilə nəşriyyat üçün Yaponiya istehsalı olan çap maşını alınmış və işə salınmışdır. “Kamor-splin” adlı iki rəngli çap maşını (№ QS 228) müasir dövrün çap maşınları içərisində xüsusi yer tutur. İki rəngli çap maşını saatda 17 min çap vərəqi həcmində çap məhsulu verir. Bu çap məhsulunun əsas hissəsi A2 formatında (70 X 50) həyata keçirilir. Bu çap maşını yüksək keyfiyyətli müxtəlif növlü və tipli kitabların yaxşı, gözəl poliqrafik icrada buraxılmasına imkan verir. Bu iki rəngli Yapon çap maşınından əlavə nəşriyyatda kağızı bükən maşın (Forsofka), sap-

Akademik A.M.Məhərrəmov
BDU-nun rektoru,
millət vəkili,
Əməkdar elm xadimi

la tikən maşın, Poni maşını (cildin üzünü yapışdırın), kağızı kəsən maşın və s. vardır. Bu çap avadanlıqları və maşınlarla nəşriyyatın təchiz edilməsi müasir dövrdə dünya standartlarına uyğun kitabların buraxılmasına imkan vermişdir. ("Bakı Universiteti" nəşriyyatında çap məhsulu əsasən ofset çap üsulu ilə həyata keçirilir)

Onu da qeyd edək ki, (universitetin rektoru A.M.Məhərrəmovun təşəbbüsü ilə universitetin nəşriyyatında ilk dəfə olaraq Nəşriyyat Şurası yaradılmışdır.) Bu Şuranın yaradılmasında məqsəd universitetin nəşriyyatında nəşr ediləcək çap əsərlərinin Nəşriyyat Şurası tərəfindən müzakirə edilməsi, yəni əsərin elmi səviyyəsinin, məzmununun, mövzuya tam uyğunluğunun müəyyənləşdirilməsi, çap əsərlərinin buraxılması üçün zəruri sənədlərin qəbulu, onun yoxlanması və s. məsələləri həyata keçirməkdən ibarətdir. Çünki akad. A.M.Məhərrəmov universitetin çap məhsulunun: dərsləklərin, dərslər vəsaitlərinin, monoqrafiyaların, elmi jurnalların kitabçılıq işi baxımından bütün parametrlərinin yerli-yerində olmasını zəruri sayırdı. Buna görə də 1999-cu ildə universitetin müxtəlif elm sahələri üzrə tanınmış, görkəmli alimlərdən, professor və müəllim heyətindən ibarət Nəşriyyat Şurası təşkil edilmişdir. 1999-cu ildə yaradılan Nəşriyyat Şurasının ilk sədri, "Kitabxanaşünaslıq" kafedrasının müdiri, tarix elmləri doktoru, əməkdar elm xadimi, professor **A.A.Xələfov** təyin edilmişdir.)

Nəşriyyat Şurasının katibi, öz işgüzarlığı, elmi və yüksək dünyagörüşü ilə fərqlənən biologiya elmləri namizədi, dosent S.Mustafayevdir. Şuranın üzvləri: filologiya elmləri doktoru,

Bakı Dövlət Universiteti
Nəşriyyat Şurasının
ilk sədri
prof. A.A.Xələfov

əməkdar elm xadimi, professor Yusif Seyidov, filologiya elmləri doktoru, professor C.Abdullayev, fəlsəfə elmləri doktoru, professor **M.Zeynalov**, tarix elmləri doktoru, professor **Q.Bayramov**, geologiya-minerologiya elmləri doktoru, AMEA-nın müxbir üzvü professor V.Babazadə, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor Ə.Əhmədov, kimya elmləri doktoru, professor O.Əkbərov, tarix elmləri doktoru, professor Ə.Muxtarova, hüquq elmləri doktoru, professor F.Səməndərov, coğrafiya elmləri doktoru, professor Ş.Göyçayski, nəşriyyatın direktoru (keçmiş) B.Ağayev, və (indiki) İ.Şirinovdan ibarətdir.

Şuramın sədri A.Xələfov ayda bir, bəzən də iki dəfə Nəşriyyat Şurasının iclasını keçirir. Nəşr ediləcək müxtəlif növlü və tipli ədəbiyyatın, yəni dərslərin, dərslər vəsaitlərinin, monoqrafiyaların, proqram və metodik göstərişlərin əsaslı, ciddi müzakirəsini təşkil edir. Çap edilməyə layiq olmayan, sənədləri çatışmayan, qarşıya qoyulan tələblərə cavab verməyən əsərlər müəlliflərə geri qaytarılır və müəlliflərə tapşırıq verilir ki, yenidən yazı üzərində işləyəndən sonra Nəşriyyat Şurasına təqdim etsinlər.

Nəşriyyat Şurasının sədri A.Xələfovun çox ciddi işgüzarlığı kitab nəşrində əhəmiyyətli, mühüm, faydalı nəticələrə gətirib çıxartdı. 1999-2009-cu illərdə nəşriyyatın çap məhsullarının araşdırılması göstərir ki, Nəşriyyat Şurası çox yaxşı işləmiş və dərin məzmunu, gözəl poliqrafik tərtibata malik olan dəyərli kitablar çapdan buraxmışdır.

Nəşriyyatın fəaliyyətinin genişlənməsində və inkişafında mütəxəssis kadrlar həlledici rol oynayır. Araşdırmalar göstərir ki, 1958-2009-cu illərdə nəşriyyatda direktorlar, baş redaktorlar, elmi, bədii, ixtisas və texniki redaktor və s. vəzifələrində çalışan və universitetin nəşriyyatında müəyyən iz qoyan insanlar, kadrlar olmuşdur.

Müxtəlif vaxtlarda nəşriyyatda: filologiya elmləri namizədi, dosent **Abuzər İsmayılov** (1957-1958), filologiya elmləri doktoru, professor **Fərhad Zeynalov** (1958-1969), **Telman Mustafayev** (1969-1973), **Ağamusa Zeynalov** (1973-1977),

Bəhrəm Cəfərov (1977-1983), filologiya elməri doktoru, professor **Kərim Həsənov** (1984-1996), **Balakişi Ağayev** (1996-2005), **Ələs Qasimov** (2005-2006) (mətbəə üzrə direktor müavini, həm də direktor vəzifəsini əvəz etmişdir), **İslam Şirinov** (2006-cı ildən) direktor vəzifəsini icra etmişlər.

(Nəşriyyatın fəaliyyətində aparıcı simalardan biri baş redaktor hesab edilir.) Baş redaktorlar içərisində **Elçin Cabbarovun** (1988-1992-ci illər) və **Məmməd Əlizadənin** (1992-2006-cı illər) fəaliyyətlərini xüsusilə qeyd etmək lazımdır.

Hazırda “Bakı Universiteti” nəşriyyatında 32 nəfər müxtəlif vəzifələrdə işçi çalışır. Bunların içərisində 30-35 il iş stajı olan redaktorların, bədii redaktorların, texniki redaktorların, redaksiya müdirlərinin rolunu da qeyd etmək yerinə düşər.

Kitab məhsulunun rəngarəngliyində, bədii və poliqrafik tərtibatında, dil və üslub baxımından redaktə işində xüsusi xidmətləri olan redaktorların, redaksiya müdirlərinin fəaliyyətinə öteri də olsa nəzər salmaq lazımdır. Məsələn, **Məryəm Qədim qızı Qədimova** 1978-ci ildən “Bakı Universiteti” nəşriyyatında redaktor, 1995-ci ildən 2009-cu ilin aprel aymadək “Təbiət və dəqiq elmlər” redaksiyasının müdiri vəzifəsində çalışmışdır. Nəşriyyatda çap olunan məhsullar, “BDU-nun “Elmi xəbərləri”, dərsləkləri, dərslər vəsaitlərini, metodik göstərişləri və s. tədris ədəbiyyatlarını Azərbaycan dilində oxuyub redaktə etmişdir. Dəfələrlə rəhbərlik tərəfindən təşəkkür və fəxri fərmana layiq görülmüşdür.

1989-cu ildən 2009-cu ilin aprelinə qədər nəşriyyatda humanitar elmlər üzrə redaksiya müdiri vəzifəsində çalışan **Ulduzə Hacıağa qızı Cəmiyyəvanın** xidməti də təqdirəlayiqdir. O, 1988-ci ildən “Bakı Universiteti” nəşriyyatında çalışır. Nəşriyyatda çalışdığı müddət ərzində “Fars dili”, “Məlik Məhərrəmov”, “İqtisadi nəzəriyyə”, “Beynəlxalq münasibətlərdə din-islam amili”, “Kriminalistika”, “AR Polis Akademiyasının 80 illiyi” kitablarının giriş hissəsində müəlliflər tərəfindən təşəkkürə layiq görülmüşdür.

U.Cəmiyyəva 1989-2009-cu illər ərzində “Bakı Universiteti” nəşriyyatının qrifi ilə çap olunan 100-ədək dərslək, dərslər vəsaiti

ti, metodik göstəriş, proqramlar, monoqrafiyaların, həmçinin “Bakı Universitetinin Xəbərləri” elmi jurnalının humanitar və sosial-siyasi seriyalarının nəşriyyat redaktoru olmuşdur. Hazırda humanitar elmlər üzrə redaktor vəzifəsində çalışır və özünü təcrübəli redaktor kimi göstərməkdədir.

1997-ci ildən 2009-cu ilin aprel ayınadək “Bakı Universiteti” nəşriyyatında bədii redaktor vəzifəsində çalışan **Afiqə Ali qızı Cəfərovanın** da əməyi xüsusilə qeyd olunmalıdır. Hazırda nəşriyyat redaktoru vəzifəsində çalışır. İşlədiyi 12 il ərzində öz vəzifəsindən əlavə nəşriyyatda çap olunan məhsulları, “Bakı Dövlət Universitetinin Xəbərləri” elmi jurnalının (humanitar və sosial-siyasi) seriyalarını, dərslikləri, dərslər vəsaitlərini, metodik göstərişləri, proqramları və s. tədris ədəbiyyatlarını Azərbaycan dilində oxuyub redaktə və korrektura etmişdir.

1998-ci ilin fevral ayında görkəmli türkoloq alim və şair Cəfər İsmayıl oğlu Cəfərovun (ölümündən sonra) “60 illik yubileyi ilə bağlı onun iki elmi əsərini, bir iri həcmli şeirlər toplusunu (“Xatırla məni”) və bir dərsliyini çapa hazırlamışdır.

Hazırda BDU-nun 90 illik yubileyi ilə bağlı “Azərbaycan tarixi” II hissə (Ali məktəblər üzrə mühazirələr kursu (XIX əsr – XXI əsrin əvvəlləri) 547 səhifəlik kitabın nəşriyyat redaktorudur və əsəri çapa hazırlayır. Həmçinin “Humanitar elmlər” və “Sosial-siyasi”, həm də “Dəqiq elmlər” və “Təbiət elmləri” redaksiyalarında redaktor işləmişdir. İndi redaktor vəzifəsində çalışır.

1989-cu ildən nəşriyyatda müxtəlif vəzifələrdə çalışan (redaktor, əməkdaş) **Ələs Yunus oğlu Qasimovun** da fəaliyyəti təqdirəlayiqdir. O, 2000-ci ilin yanvarından nəşriyyatda mətbəə üzrə direktor müavini vəzifəsində çalışır və kollektivin rəhbətini qazanmışdır. Nəşriyyatda fizika-riyaziyyat redaksiyasında fəaliyyət göstərmiş **Kamal Mehrəliyevin**, hazırda rusdilli müxtəlif ədəbiyyatın redaktə edilməsində **Yafəs Tacəddin oğlu Quliyevin** (2001-ci ildən redaktor) xidməti də diqqəti cəlb edir.

Göründüyü kimi, universitetin nəşriyyatında öz peşəsini və ixtisasını sevən müxtəlif redaktorlar, redaksiya müdirləri, tex-

niki redaktorlar işləmiş və öz fəaliyyətləri ilə Bakı Dövlət Universitetinin çap əsərlərinin nəşrə hazırlanmasında, bədii və texniki tərtibatında iştirak etmiş və beləliklə də universitetin nəşriyyat fəaliyyətinin yaxşılaşdırılmasına öz əmək töhfələrini vermişlər.

3.3. “Bakı Universiteti” nəşriyyatının bəzi mühüm nəşrlərinin quruluş təhlili və tərtibat məsələləri

2006-2009-cu illərdə Bakı Universiteti nəşriyyatında çap edilən nəşrlər, yəni dərsliklər və dərs vəsaitləri, monoqrafiyaların nəşri artmağa başladı. Bu dövrdə təbiət və humanitar elmlərə aid müxtəlif ixtisas fənləri üzrə çox əhəmiyyətli, dərin məzmunlu, yüksək elmi səviyyəsi olan dərsliklər və dərs vəsaitləri buraxıldı. Bunlara nümunə olaraq aşağıdakı kitabları göstərə bilərik.

2007-ci ildə Bakı Universiteti nəşriyyatında çap edilmiş əhəmiyyətli dərsliklərdən və dərs vəsaitlərindən aşağıdakıları qeyd edə bilərik: A.M.Məhərrəmov, R.Ə.Əliyeva və b. “Kimya” (dərs vəsaiti, 30 ç.v.), A.Məhərrəmov və M.Allahverdiyev “Üzvi kimya” (dərslik, 24 ç.v.), Ə.İ.Əliyev və A.Məhərrəmov “Beynəlxalq xüsusi hüquq” (dərslik, 29 ç.v.), R.Əliyeva “Analitik kimyanın əsasları” (dərslik), A.Muxtarov “Kvant mexanikası” (dərslik, 41 ç.v.) və s. nəşr olunmuşdu. 2006-2007-ci illərdə Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatı təbiət elmlərinə - kimya (ən çox), geologiya, astronomiya, fizika üzrə bir sıra qiymətli dərsliklər, dərs vəsaitləri və monoqrafiyalar çapdan buraxmışdır. Məsələn, geologiya üzrə: V.Babazadə, V.Ramazanov, T.Nəsibov və A.Xasayev “Faydalı qazıntı yataqlarının axtarışı və kəşfiyyatı” (24,75 ç.v.), V.Babazadə və A.Xasayev “Faydalı qazıntı yataqlarının kəşfiyyatının texnikası” (14,5 ç.v.); astronomiya üzrə: C.Quluzadə “Klassik astronomiya” (15,75 ç.v.); fizika üzrə: B.Əsgərov “Termodinamika və statistik fizika” (32 ç.v.) adlı kitabları qeyd edə bilərik. Eyni za-

manda, bu dövrdə universitetdə humanitar sahələr üzrə bir neçə adda dərslik və dərs vəsaitləri çap edilmişdir.

2006-2007-ci illərdə kimyaya aid çap edilən dərsliklər öz elmi səviyyəsinin yüksəkliyinə, məzmun dərinliyinə, bədii tərtibatına və poliqrafik icrasına görə xüsusilə fərqlənir. Bu mənada 2006-cı ildə çap edilmiş “Üzvi kimya” adlı (ali məktəblər üçün) dərslik xüsusilə diqqəti cəlb edir. Akademik N.M.Seyidovun elmi redaktorluğu ilə çap edilən “Üzvi kimya” dərsliyinin müəllifləri bu sahədə tanınmış görkəmli alimlər: Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akademiki A.M.Məhərrəmov və kimya elmləri doktoru, professor M.N.Məhərrəmovdur. 3 hissədən ibarət olan bu fundamental dərsliyin həcmi 538 səhifədir. I hissədə “Üzvi kimya üzrə ümumi məlumatlar”, II hissədə “Açıq zəncirli birləşmələr”, III hissədə isə “Qapalı zəncirli birləşmələr” üzrə materiallar sistemləşdirilmişdir. Hər üç hissədə 43 paragrafda zəngin materiallar, problemlər elmi şəkildə əsaslı şərh edilmişdir. “Üzvi kimya” dərsliyinin təhlili göstərir ki, kitabın müəllifləri mövcud olan mühüm dərsliklərdən, həmçinin özlərinin uzun illər ərzində üzvi kimya fənni üzrə tədris etdikləri problemlər üzrə topladıqları əlaqədar materialları ümumiləşdirərək, anlaşıqlı, sadə dildə gözəl bir dərslik yaratmışlar. Paragraflardakı bütün mövzuların əlaqəli şəkildə verilməsinə və reaksiya mexanizmlərinin aşkarlanmasına xüsusi diqqət yetirilmişdir (65, 538).

Kimya üzrə əhəmiyyətli dərsliklərdən söhbət gedərkən 2007-ci ildə çap edilmiş “Kimya” (I hissə) adlı dərslik də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu dərslik kollektiv müəllif A.M.Məhərrəmov, R.Ə.Əliyeva, T.Ə.Mahmudov və F.M.Çıraqov tərəfindən yazılmışdır. Bu dərs vəsaiti ümumtəhsil məktəblərinin təbiət elmlərinə istiqamətlənmiş sinifləri və kimya təmayüllü liseyləri nəzərdə tutur. 2007-ci ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatında çap edilmiş bu dərs vəsaitinin elmi redaktoru Bakı Dövlət Universitetinin Fiziki kimya kafedrasının müdiri, kimya elmləri doktoru, professor E.İ.Əhmədovdur. 31 fəsilədən ibarət olan bu dərs vəsaitinin ümumi həcmi 480 səhifə

dir. Dərs vəsaitində maddələrin quruluşu və kimyəvi proseslərin qanunauyğunluqları müasir elmi təsəvvürlər əsasında şərh edilmişdir. Burada maddələr, onların oksigenli və hidrogenli birləşmələri haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Dərs vəsaitinin əhəmiyyətli cəhətlərindən biri budur ki, fəsillərin sonunda öyrədici xarakterli məsələlər və onların həlli yolları öz əksini tapmışdır. Bu əsaslı “Kimya” adlı dərs vəsaitinin əhəmiyyətli cəhətlərindən biri də budur ki, materialların şərhində müxtəlif şəkillərdən, diaqramlardan, cizgilərdən, reaksiyaların təsviri və cədvəllərdən istifadə edilmişdir ki, bu da öz növbəsində mövzuların oxucular tərəfindən əlverişli şəkildə dərk olunmasına imkan yaratmışdır (66, 480).

Dərsliyin əhəmiyyətli cəhətlərindən biri də budur ki, burada şəkillərdən, illüstrasiyalaran, düsturlardan, diaqramlardan geniş şəkildə istifadə olunmuşdur. Bunlar isə ayrı-ayrı mövzuların mənimsənilməsinə, öyrənilməsinə çox böyük təsir göstərir. (66, 14-470).

Təbiət elmləri üzrə kitab nəşrindən söhbət gedərkən “Bakı Universiteti” nəşriyyatının kimya üzrə çapdan buraxdığı bir sıra nəşrlərə də diqqət yetirmək lazımdır. Tədrisin keyfiyyətinin yüksəldilməsində Kimya fakültəsində fəaliyyət göstərən “Kimyanın tədrisi metodikası” kafedrasının müdiri, Azərbaycan Respublikasının əməkdar müəllimi, tanınmış alim Ə.T.Əzizovun və bir neçə digər müəllifin iştirakı ilə yazılan və “Bakı Universiteti” nəşriyyatında çapdan buraxılan tədris vəsaitlərinin əhəmiyyəti xüsusi qeyd olunmalıdır. Kimyanın tədrisi ilə əlaqədar çap edilən bu dərsliklərin nəinki universitet üçün, eləcə də kimyanın tədrisi ilə məşğul olan digər ali məktəblər üçün çox böyük elmi və praktiki əhəmiyyəti vardır. Bu mənada hələ 2000-ci ildə Ə.Xəlilov və Ə.Əzizov tərəfindən çap edilən “Kimyanın tədrisində görkəmli alimlərin həyat və yaradıcılığına dair materialların öyrənilməsi” adlı metodik vəsait çapdan buraxılmışdır. Kimya elmləri doktoru Fuad Sadıqovun redaktəsi ilə və kimya elmləri doktoru, professor Oktay Əkbərovun və kimya elmləri namizədi, dosent Asəf Quliyevin ver-

dikləri rəy əsasında çap edilən bu kitabda kimyanın tədrisində görkəmli alimlərin həyat və yaradıcılığına dair materialların öyrənilməsi imkanlarından və tədrisi üsullarından bəhs edilir. Burada 8-11-ci siniflərin mövcud kimya dərslərlərində adı çəkilən dünyanın 50-dək görkəmli aliminin həyat-yaradıcılığına dair maraqlı materiallar verilmiş, tədris prosesində onlardan istifadə məqamları göstərilmişdir. Kitabda həmçinin Azərbaycanın görkəmli kimyaçılarından akademiklər: H.Şahtaxtinski, Y.Məmmədəliyev, M.Nağıyev, V.Əliyev, R.İsmayılov, İ.Orucova, Ə.Quliyev və professor S.Hüseynovun həyat-yaradıcılığına ayrıca bioqrafik oçerklər həsr olunmuş, Azərbaycanın görkəmli kimyaçıları, o cümlədən adlı-sanlı qadın kimyaçıları, kimyaçı dinastiyaları, habelə şəhid kimyaçılarımız haqqında maraqlı və əhəmiyyətli məlumatlar öz əksini tapmışdır. Bu metodik vəsaitdə materialların sistemləşdirilməsindəki ardıcılıq mövzulardakı mətnlərin mənimsənilməsinə müsbət təsir göstərir. Digər tərəfdən bu cür kitablar nəinki orta ümumtəhsil məktəblərinin şagirdləri, eləcə də ali məktəb tələbələrinin kimyaya, kimyanın görkəmli alimlərinin metodika sahəsindəki fəaliyyətlərinə maraqlarını artırır.

Professor Rəcəb Əliyevin və dosent Əyyub Əzizovun iki hissədə çapdan buraxdıqları “Kimyanın tədrisi metodikası” adlı nəşrlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. 2005-ci ildə kimya tədrisi metodikasının ümumi məsələlər adlanan I hissəsi 2005-ci ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatında ali məktəblər üçün dərslük kimi çap edilmişdir. Dərslüyün müəllifləri kimyanın tədrisi metodikası sahəsində tanınan görkəmli alimlərdir. Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin professoru, pedaqoji elmlər doktoru Rəcəb Yaqub oğlu Əliyev və Bakı Dövlət Universitetinin kafedra müdiri, kimya elmləri namizədi, dosent, respublikanın əməkdar müəllimi Əyyub Teymur oğlu Əzizov, kitabın elmi məsləhətçisi əməkdar elm xadimi, kimya elmləri doktoru professor Zəlimxan Şamil oğlu Qarayevdir. İki hissədən ibarət olan dərslüyün I hissəsi 8, II hissəsi isə 6 fəsildən ibarətdir. I hissədə kimyanın tədrisi metodikası predmeti-

nin yaranması metodoloji əsasları, məqsəd və vəzifələri, orta məktəbdə kimya kursunun məzmunu və quruluşu, kimyəvi anlayışların formalaşması, kimya dili, kimya tədrisinin prinsipləri və üsulları, şagirdlərin bilik və bacarıqlarının yoxlanması haqqında ətraflı məlumatlar verilmişdir. II hissə kimya təliminin əsas və köməkçi təşkilat formaları, kimya müəllimlərinin dər-sə hazırlaşması, axşam, qiyabi, orta ixtisas və texniki peşə məktəblərində kimya tədrisinin xüsusiyyətləri, orta məktəbin kimya kursunda mühüm mövzuların tədrisi üsulunu əhatə edir.

Kimyanın tədrisi üsulu və priyomları proqramın tələblərinə əsasən yazılmış bu iki hissədən ibarət dərslük universitetlərin, o cümlədən pedaqoji universitetlərin tələbələri üçün nəzərdə tutulmasına baxmayaraq, bu dərslükdən aspirantlar, orta və orta ixtisas məktəblərinin müəllimləri də istifadə edə bilər. Kimyanın tədrisi metodikasına dair 2005-2006-cı illərdə "Bakı Universiteti" nəşriyyatında nəşr edilən bu dərslüyün quruluşu, materialların sistemləşdirilməsi elmi əsaslara söykənir. Dərslüyün I hissəsinin 6 fəslində verilən paraqraflar bir-birini tamamlayır və bütün mövzuların əlverişli şəkildə mənimsənilməsinə imkan yaradır. Bu dərslüklər həm nəzəri, həm də daha çox təcrübi materiallara əsaslandığına görə çox nadir nəşrlərdən biri hesab oluna bilər.

"Kimyanın tədrisi metodikası"nın II hissəsində də dərslüyün I hissəsində gözlənilən prinsip və metodlar əsas götürülmüş və materiallar 8 fəsil daxilində sistemləşdirilmişdir. Hər iki hissənin rəyçiləri kimya sahəsində tanınmış aşağıdakı görkəmli alimlərdir: kimya elmləri doktoru, professor Teymur Məmməd oğlu İlyaslı, kimya elmləri doktoru, professor Fuad Mikayıl oğlu Sadıqov və Ümumi kimya və kimyanın tədrisi metodikasının professoru, kimya elmləri doktoru Özbək Misirxanoğlu Əliyevdir.

Qeyd etdiyimiz kimi, hər iki hissənin fəsilələrindəki mövzular çox lakonik və aydın dildə yazılmış, paraqrafların adları çox düzgün seçilmişdir. Məsələn, dərslüyün I hissəsinin I fəslində aşağıdakı paraqraflar verilmişdir:

1) “Kimyanın tədrisi metodikasının predmeti və onun elmi əsası”; 2) “Kimya metodikasının vəzifələri, başqa elmlərlə əlaqəsi və onun pedaqoji elmlər sistemində yeri”; 3) “Kimya metodikasında tətbiq edilən tədqiqat üsulları”; 4) “Kimya metodikası pedaqoji institutlarda tədris predmeti kimi, onun məzmunu və quruluşu”; 5) “Tələbələrin tədris işlərinin metodları”; 6) “Müəllimlərin işinin yaxşılaşdırılması haqqında direktiv materiallar və kimya müəlliminin metodik hazırlığına verilən tələblər”; 7) “Kimya metodikası üzrə əsas vəsaitlər”; 8) “Rusiyada kimya metodikasının yaranması və inkişafının qısa tarixi öçerkləri”; 9) “Kimya metodikası müasir mərhələdə”: a) “Kimya metodikasının inkişafında Rusiya təhsil akademiyasının rolu”, b) “Qabaqcıl rus metodistlərinin işləri”, c) “Kimya metodikasının inkişafında müəllimlərin xidməti”; 10) “Azərbaycanda kimyanın tədrisi metodikası elminin yaranması və inkişafı”: a) “Kimya terminologiyasının yaranması”, b) “Kimya proqramlarının nəşri”, c) “Kimya dərsliklərinin nəşri”, ç) “Kimyanın tədrisi metodikasına dair ədəbiyyatın nəşri”, d) “Azərbaycanda kimyadan metodist və tədqiqatçı alimlərin hazırlanması”.

Göründüyü kimi, I fəsildə verilən mövzular, yəni paraqraflar bir-birini çox gözəl tamamlayır, mətnlərin ardıcıl şəkildə mənimsənilməsinə imkan verir. Dərsliyin I hissəsindəki digər fəsillərin paraqraflarında və II hissənin fəsillərinin paraqraflarında verilən mövzuların şərhini bir daha onu təsdiq edir ki, bu dərsliyin müəllifləri Azərbaycan kimyanın tədrisi metodikası sahəsində tanınmış ən görkəmli alimlərdir. Çox təəssüf ki, iki hissədən ibarət olan bu monumental, əsaslı dərslik (I hissə. 2005. -365 s.; II hissə. 2006. -394 s.) nazik üzlükdə çap edilmişdir. Nəşriyyat standartına görə bu cür dərsliklər qalın, möhkəm üzlüklərdə buraxılmalıdır. Belə ki, bu cür dərsliklər həm ali məktəblərdə müəllimlər və tələbələr, həm də orta ixtisas məktəblərində müəllimlər və şagirdlər tərəfindən istifadə olunan dərsliklərdir.

Kitabda nəzərə çarpan digər nöqsanlardan biri də kitabın tirajının az olmasıdır. Çox təəssüf ki, dərslik 500 nüsxə tirajla çap edilmişdir.

Yeri gəlmişkən onu da qeyd etməliyik ki, Ə.T.Əzizov universitetdə son illərdə kimyanın tədrisi ilə əlaqədar, ümumiyyətlə kimya sahəsində çox kitab yazan və çap etdirən müəlliflərdən biri kimi diqqəti cəlb edir. O, 2008-ci ildə Ə.N.Xəlilovla birlikdə “Kimya tədrisi üsulu praktikumu” adlı tədris vəsaitini də çapdan buraxmışdır. Bu dərs vəsaitinin kimyanın tədrisi üsullarının təcrübi cəhətdən tələbələrə, şagirdlərə öyrədilməsində xüsusi əhəmiyyəti vardır. Bakalavr hazırlığı üçün nəzərdə tutulan bu dərs vəsaiti 20 fəsildən ibarətdir. Bu cür praktikumların nəşri istənilən fənnin, o cümlədən kimyanın tədrisinin nəzəri və təcrübi problemlərinin pedaqoji təcrübədə xüsusi əhəmiyyəti vardır. Məlumdur ki, kimya tədrisi üsuluna aid nəzəri və praktiki kursun öyrənilməsində məqsəd hər şeydən əvvəl tələbələrə, pedaqoji təcrübəyə gedəndək bu fənnin mühüm və təcrübi məsələlərinə aid müvafiq bilik, bacarıq və vərdişlər aşılamaqdan ibarətdir. Kimya təcrübi elm olduğu üçün tələbələrin onun tədrisi üsulu praktikumuna dərinlən yiyələnməsi tədris prosesində bununla əlaqədar müəyyən bilik, bacarıq və vərdişlər qazanmaları vacib və məqsədəuyğundur. Kimya tədrisi praktikumuna aid Azərbaycan dilində ilk dərs vəsaiti 1972-ci ildə çap olunduğundan və tədris kursunun tam əhatə etmədiyindən, habelə mövcud olan kitabların köhnəlib sıradan çıxdığından tələbələr çətinlik çəkir, rus dilində olan kitablardakı materialları isə onlar lazımcınca mənimsəyə bilmirlər. Bu sahədəki boşluğu doldurmaq, mövcud tədris proqramını ümumən əhatə edə bilən, habelə orta məktəbin kimya dərslikləri ilə əlaqə kontekstində hazırlanmış bu tədris vəsaiti sözün həqiqi mənasında çox böyük əhəmiyyətə malikdir. Kimya tədrisi üsulu praktikumuna aid çap edilmiş bu tədris vəsaitində proqram üzrə müvafiq üsul və qaydalar, praktik işlər çox aydın dildə əlverişli şəkildə şərh edilməklə yanaşı, orta ümumtəhsil məktəblərinin 8-11-ci sinif

lərinin kimya kitablarından götürülmüş laboratoriya məşğələ və praktik işlərə aid olan mövzuların adının da “əlavə” kimi verilməsi tədris vəsaitinin əhəmiyyətini daha da artırır.

Tədris vəsaitində materiallar iki hissədə, 20 fəsildə və hər fəsildə çox sayda paraqraflarda sistemləşdirildiyindən kimya müəllimlərinin, tələbələrinin və orta məktəb şagirdlərinin vəsaitdə verilən materialların əsaslı şəkildə öyrənilməsinə şərait yaradır. Məsələn, I hissənin birinci fəsindəki paraqraflara diqqət yetirsək, fikrimiz aydınlaşar: 1) “Orta məktəbdə kimya eksperimentinin növləri və onlara verilən tələblər”; 2) “Laboratoriya və praktik məşğələlərin təşkili və keçirilməsi metodikası”; 3) “Təcrübə məşğələlərinin təşkili və keçirilməsi qaydaları”; 4) “Kimya tədrisi üsulu praktikumuna hazırlıq”; 5) “Məktəbdə kimya eksperimenti üzrə işlərin tərtibi”; 6) “Nümayiş təcrübələrində çalışmalar”; 7) “Kimya tədrisi üsulu üzrə çalışmalar” və s.

Əjdər Xəlilov və Əyyub Əzizovun müəllifliyi ilə “Bakı Universiteti” nəşriyyatında “Kimya tarixinə dair materiallar” adlı çox maraqlı monoqrafiya çap edilmişdir. Müəlliflər bunu dərs vəsaiti kimi çap etdirlərlər də, bu, quruluşuna, məzmununa görə daha çox monoqrafiyaya bənzəyir. Onu da qeyd etməliyik ki, Bakı Dövlət Universitetində və Azərbaycan Pedaqoji Universitetində “Kimya tarixi” fənninin tədrisi ilə əlaqədar çap edilən bu dərs vəsaiti (I kitab) kimya sahəsinin alimlərinin tanınmasında tələbələrin, ümumiyyətlə geniş oxucu auditoriyasının kimya elminə maraqlarının artmasında, onların müəllimlərinin genişlənməsində çox böyük elmi, həm də kimyəvi biliklərin təbliği baxımından xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Bu kitab Azərbaycanın kimya sahəsində tanınmış görkəmli alimlərinin redaktorluğu və rəyi ilə çap edilmişdir. Bu dərs vəsaitinin elmi redaktorları kimya elmləri doktoru, professor Oktay Əkbərov, kimya elmləri doktoru, professor Fuad Sadıqov, rəyçiləri isə kimya elmləri doktoru, professor Nailə Verdizadə, kimya elmləri doktoru, professor Telman Ağdamski, kimya elmləri doktoru, professor Teymur İlyasovdur.

Kimya elminin nailiyyətlərinin təbliğində görkəmli kimya alimlərinin elmə gətirdikəri yeniliklərin mənimsənilməsində bu kitabın əhəmiyyəti böyükdür. Müəlliflərin aşağıdakı fikri də bizim mülahizəmizi təsdiq edir. Müəlliflərin girişdə təqdim etdikləri epigrafdə yazılmışdır: “Kitab kimya tarixində müəyyən rolu və izi olan alimlərə və kimyaçılara ithaf edilir”.

“Kimya tarixinə dair materiallar” adlı kitab kimyanın çoxəsrlik tarixinin maraqlı səhifələrini özündə əks etdirir. Burada hər şeydən əvvəl kimya tarixi bir elm kimi təhlil olunur. Onun tarixinin öyrənilməsinin əhəmiyyəti və dövrlərə bölünməsi şərh edilir.

Giriş və 7 fəsildən ibarət olan kitabın quruluşu, fəsillərdə materialların sistemləşdirilməsi elmi mahiyyət kəsb edir və kitabın qarşısında qoyulan məqsədə çatmağa imkan verir. Fəsillərin adlarına diqqət etsək, fikrimiz aydın olar: 1) “Kimya tarixi elm kimi. Kimya tarixinin öyrənilməsinin əhəmiyyəti və onun dövrlərə bölünməsi”; 2) “Kimyada mühüm hadisələr və elmi kəşflərin xronologiyası”; 3) “Kimya tarixində mühüm xidmətləri və izi olan alimlər”; 4) “Alfred Nobel və kimya üzrə Nobel mükafatı almış görkəmli alimlər”; 5) “Dünyanın görkəmli qadın kimyaçıları”; 6) “Dünyanın uzunömürlü kimyaçıları”; 7) “Dünyanın qohum kimyaçıları (kimyaçı dinastiyaları)”.

Təbiət elmləri üzrə dərslik və dərs vəsaitləri çox hallarda Bakı Dövlət Universitetinin görkəmli alimləri və professorları tərəfindən yazılır və universitet nəşriyyatında çapdan buraxılır. Müstəqillik şəraitində universitetdə uzun müddət fəaliyyət göstərən akademik və professorlardan Abdulla Muxtarovun, Vəsisif Babazadənin, Bəhram Əsgərovun, Cəfər Quluzadənin yazdıqları və çap etdikləri dərsliklər xüsusilə diqqəti cəlb edir.

Nəşriyyat 2008-ci ildə biologiya elmi sahəsində tədris edilən fənlər üzrə çox qiymətli dərsliklər və dərs vəsaitləri çapdan buraxmışdır: Bu mənada prof. N.A.Qasimovun “Bitki fiziologiyası” (30,25 ç.v.); Ə.Əliyev, F.Ə.Əliyeva və V.M.Məhdətova “İnsan və heyvan fiziologiyası” (2007. –I hissə. -413

s.), yenə onların “İnsan və heyvan fiziologiyası” (2008. –II hissə. -600 s.); Ə.H.Əliyev, S.A.Məhərrəmov, F.Ə.Əliyeva “İnsan anatomiyası” (2007. -312 s.); Ə.H.Əliyev, F.Ə.Əliyeva və V.M.Mədətova “İnsan və heyvan fiziologiyasından praktikum” (2008. -288 s.); Ə.H.Əliyev, A.Y.Baxşəliyev, Ş.A.Məhərrəmov və F.Ə.Əliyeva “Qidalanma və həzm fiziologiyası” (2009. -236 s.); prof. A.Ş.İbrahimov, Z.A.Abdulova və L.N.Mehdiyeva “Mikologiya” (2008. -324 s.) və s.

Bu dərsliklər öz yüksək elmi səviyyəsi, dərin məzmunu, bədii və poliqrafik tərtibatı ilə oxucuların rəğbətini qazanmağa layiqdir. Hətta, dərsliklərin əksəriyyəti ilk dəfə yazılır, bəziləri isə təkrar nəşr edilir. Məsələn prof. N.A.Qasimovun “Bitki fiziologiyası” adlı ali məktəblər üçün çap olunmuş dərsliyinin ikinci nəşri (2008) xüsusilə diqqəti cəlb edir. Dərsliyin çap edilməsi görkəmli alimlərin rəylərinə əsaslanır. Bitki fiziologiyası dərsliyinin rəyçiləri: fizika-riyaziyyat elmləri doktoru, professor R.İ.Xəlilov və biologiya elmləri namizədi, dosent Q.Ə.Rzayevdir. Bu dərslikdə bitki fiziologiyasının biokimya, biofizika, genetika, molekulyar biologiya, mikrobiologiya, biokibernetika və s. sahələrlə qarşılıqlı əlaqəsini əks etdirən elmin son nailiyyətləri və materialları verilmişdir.

Belə ki, müasir biologiyanın sürətli inkişafı onun bütün sahələrinə eyni dərəcədə təsir etməmişdir. Eksperimental sahələrlə müqayisədə təsnifat və təsviri məsələlərlə məşğul olan sahələr (bitki və heyvanların sistematikas, morfologiyası və s.) nisbətən az dəyişikliyə uğramışdır. Biologiyanın digər sahələri – biokimya, biofizika, virusologiya, genetika daha sürətlə inkişafa başlamış, biometriya, biokibernetika, molekulyar biologiya və s. isə yeni sahələr kimi əmələ gəlmişdir.

Bitki orqanizmlərinin həyat fəaliyyətinin qanunauyğunluqlarını öyrənən elm – bitki fiziologiyası da biologiyanın o sahələrindəndir ki, son illərdə onun da inkişafı daha geniş vüsət almış, malik olduğu qanunauyğunluqlar və tətbiq etdiyi metodlar yenilənmiş, dəqiqləşmiş və zənginləşmişdir (61, 3).

Bitki fiziologiyası tarixən botanikanın bir qolu kimi meydana gəlmiş, biokimya və mikrobiologiya elmlərinin inkişafına zəmin yaratmışdır.

Bitkilərin quruluşundakı və qidalanmasındakı spesifikliyə baxmayaraq, onlarla digər canlı orqanizmlər arasında təkamül baxımından ümumi cəhətlərin olması fitofizioloqlara çoxdan məlum idi. Bu cür ümumi cəhətlərin müəyyən edilməsində heyvan fiziologiyasında əldə edilən nailiyyətlər, o cümlədən K.Bernarin, İ.İ.Meçnikovun, İ.M.Seçinovun, N.E.Vvedenskinin, A.A.Uxtomskinin, İ.Pavlovun və s. tədqiqatları mühüm rol oynamışdır. Belə ki, heyvan fizioloqları tərəfindən ilk dəfə qıcıqlanma və fizioloji proseslərin ritmikliyi hadisələri aşkar edilmiş, bu da sonralar bitki fiziologiyasının tropizm və nastik hərəkətləri izah etmələrinə imkan vermişdi.

Belə, yeni problemlər kitabın, yəni dərslikdə materialların sistemləşdirilməsində müəllifdən çox böyük bilik və bacarıq tələb etmişdir. Bunu dərslikdəki kitabın quruluşu və materialların sistemləşdirilməsi təsdiq edir. Kitabda verilmiş fəsilər qarşıya qoyulan məqsədə nail olmağa tamamilə imkan vermişdir. Fəsillərə diqqət edək: I fəsil. "Bitki hüceyrəsinin fiziologiyası"; II fəsil. "Metabolik proseslərin energetikası və dinamikası"; III fəsil. "Fotosintez", IV fəsil. "Tənəffüz və qıvcırma", V fəsil. "Bitkilərdə su mübadiləsi"; VI fəsil. "Bitkilərdə qeyri-üzvi və üzvi maddələrin metabolizmi"; VII fəsil. "Bitkilərin böyüməsi, inkişafı və hərəkətləri", VIII fəsil. "Bitkilərin ekstermal təsirlərə davamlılığı"; IX fəsil. "Canlı sistemlərdə metabolizmin filogenezi"; X fəsil. "Bitkilərdə metabolizmin avtotenzimi".

Göründüyü kimi, bu dərsliyin oxucu təyinatı nisbətən genişdir. Belə ki, kitab məzmunu və həcminə görə nəinki universitet tələbələri, aspirantlar və müəllimlər, həm də nəzəri və təcrübü biologiyanın müxtəlif sahələrində çalışan mütəxəssislər üçün də faydalıdır (61, 2-4).

Qeyd etdiyimiz kimi, biologiya sahəsində çalışan alimlərin dərslik və dərs vəsaiti sahəsindəki fəaliyyətləri diqqəti daha

çox cəlb edir. Belə alimlərdən biri biologiya elmləri doktoru, professor Əliyev Əli Hüseyn oğludur. Bakı Dövlət Universitetinin “İnsan və heyvan fiziologiyası” kafedrasının müdiri, biologiya elmləri doktoru, professor Ə.H.Əliyev yazdığı əsərləri, elmi məqalələri, əsərləri, monoqrafiyaları, dərslik və dərs vəsaitləri ilə biologiya elmi üzrə ədəbiyyatın inkişafında və zənginləşməsində çox böyük xidmət göstərmişdir və göstərir. O, 2006-2009-cu illərdə biologiyaya aid çox qiymətli monoqrafiya, dərslik və dərs vəsaiti, habelə praktikum yazmış və çapdan buraxdırmışdır. Onların böyük əksəriyyəti Bakı Dövlət Universitetinin nəşriyyatında çapdan buraxılmışdır. Burada iki hissədən ibarət olan insan və heyvan fiziologiyası dərsliyinin və insan və heyvan fiziologiyası praktikumunun əhəmiyyətini xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Biologiya üzrə çap olunmuş dərslilər və praktikum biologiya elmi üzrə yazılan ilk dərslilər və praktikumdur. Təsədüfi deyildir ki, bu mühüm nəşrlərə görə prof. Ə.H.Əliyev 2008-ci ildə Bakı Dövlət Universitetinin alimləri arasında öz yazdığı elmi əsərlərin miqdarına, elmi səviyyəsinə, keyfiyyətinə görə ilin alimi elan edilmişdir. Sözüün həqiqi mənasında prof. Ə.Əliyev və bir neçə digər müəllif tərəfindən nəşrə hazırlanmış və çapdan buraxılmış bu nəşrlər çox böyük əhəmiyyətə malikdir.

Bu mənada ilk dərslilər kimi buraxılan iki hissədən ibarət olan “İnsan və heyvan fiziologiyası” dərsliyi nəinki universitetdə, ümumiyyətlə respublikamızın elmi, mədəni həyatında mühüm hadisə kimi qiymətləndirilməlidir.

2007-2008-ci illərdə çapdan buraxılmış “İnsan və heyvan fiziologiyası” adlı dərsliyin redaktorları və rəyçilərinin əməyini də xüsusi qeyd etmək lazımdır. Dərsliyin redaktorları və rəyçiləri respublikamızda tanınmış görkəmli Azərbaycan alimləridir. “İnsan və heyvan fiziologiyası” dərsliyinin redaktə edilməsində Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin “İnsan və heyvan fiziologiyası” kafedrasının müdiri, biologiya elmləri doktoru, prof. Ə.N.Fərəcovun, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının Abdulla Qarayev adına Fiziologiya İnstitu-

tunun böyük elmi işçisi biologiya elmləri namizədi Ş.M.Hacıyevin və rəyçiləri Rusiya Elmlər Akademiyasının üzvü Beynəlxalq Noosfel Akademiyasının həqiqi üzvü, biologiya elmləri doktoru, professor M.S.Babayevin, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının A.Qarayev adına Fiziologiya İnstitutunun “Analizatorların müqayisəli və yaş fiziologiyası” laboratoriyasının rəhbəri, biologiya elmləri namizədi A.Q.Qazıyevin, Gəncə Dövlət Universitetinin Biologiya fakültəsinin dekanı, anatomiya, fiziologiya və zoologiya kafedrasının dosenti A.M.Rüstəmovun əməyi xüsusi qeyd olunmalıdır. Prof. Ə.Əliyev və digər müəlliflərin birgə iştirakı ilə meydana gəlmiş və çapdan buraxılmış insan və heyvan fiziologiyası dərsliyi elmin son nailiyyətləri əsasında anlaşılıq dildə yazılmışdır.

Bakalavr pilləsi üçün nəzərdə tutulan dərsliyin I hissəsində “İnsan və heyvan fiziologiyası” üzrə nəzərdə tutulan əsas mövzular, yeni elmi materiallar öz əksini tapmışdır. Dərsliyin I hissəsində fiziologiya sahəsində son nailiyyətlər Avropa standartları nəzərə alınmaqla fiziologiyanın inkişaf tarixi, əsas anlayış və prinsiplər, hüceyrə fiziologiyasının əsasları, oyanan toxumaların fiziologiyası və ya elektrik oyanması ilə məlumatların nəql olunması, əzələnin fiziologiyası, sinir sisteminin ümumi və xüsusi fiziologiyası, analizatorların fiziologiyası və daxili sekresiya vəziləri haqqında məlumat verilir. Dərsliyin II hissəsində isə qan, ürək-damar, qan dövranı, tənəffüs, həzm, sidik ifrazat, maddələr və enerji mübadiləsi, bədən temperaturu və tənzimi, əməyin fiziologiyası, ekoloji fiziologiya, qocalıq və qocalmaq, ali sinir fəaliyyəti bəhsləri və fizioloji göstərici, termin göstəricisi, müəllif arayışı, kafedranın tanınmış alimləri, terminlər lüğəti, testlər və s. öz əksini tapmışdır.

Müəllifin qeyd etdiyi kimi, dərsliyin əsas üstün cəhəti odur ki, ayrı-ayrı fəsillərdə orqanizmin orqan və toxumalarının fəaliyyət mexanizminin Avropa təhsil standartlarına uyğun şəkildə izah edilməsi və əvvəlki dərsləklərdən fərqli olaraq burada hüceyrə fiziologiyası, əmək və ekoloji fiziologiya, qocalma və

qocalıq, bioloji qocalma haqqında ilk dəfə elmi məlumatlar əhatə olunur.

Proqrama uyğun yazılmış dərslük sözün əsl mənasında respublikamızın dövlət universitetlərinin bakalavr pilləsində təhsil alan tələbələr, eləcə də fizioloq magistrantlar, nəzəri və təcrübi biologiyanın müxtəlif sahələrində çalışan biologlar üçün olduqca qiymətli və faydalı mənbə ola bilər. Bu, həqiqətən də belədir. Çünki dərslüyün fəsilləri və fəsillərdəki materialların sistemləşdirilməsi qarşıya qoyulan məqsədə çatmağa əsaslı imkan yaradır və materiallardakı faktların yeniliyi mətnlərin illüstrasiyalarla, şəkillərlə təsviri, ayrı-ayrı mövzuların və problemlərin tələbələr və mütəxəssislər tərəfindən dərk edilməsində, mənimsənilməsində çox böyük əhəmiyyət kəsb edir. Bunu nəzərə alan müəlliflər dərslüyün I və II hissələrinin şəkil və illüstrasiyalarla təsvir olunmasına xüsusi əhəmiyyət vermişlər.

Professor Ə.H.Əliyev, F.Ə.Əliyeva və V.M.Mədətova tərəfindən ilk dəfə yazılan “İnsan və heyvan fiziologiyası praktikumu” adlı dərslük vəsaiti də xüsusi diqqətə layiqdir. Çox maraqlıdır ki, dərslüyü yazan müəllif kollektivi bu dərslüyü Azərbaycanda “İnsan və heyvan fiziologiyası” elminin banisi, görkəmli alim, akademik A.İ.Qarayevin, prof. T.D.Qayıbovun və prof. H.A.Hüseynovun əziz xatirəsinə həsr etmişlər. Fikrimizcə, bu çox böyük tərbiyəvi və varislik əhəmiyyəti kəsb edir. Belə fikirləri özündə əks etdirən nəşrlər gələcək nəsillər üçün, onların formalaşması üçün çox böyük dəyərə malikdir. “İnsan və heyvan fiziologiyası praktikumu”nun elmi redaktorları da, rəyçiləri də diqqəti cəlb edən biologiya alimləridir. Məsələn, bu dərslük vəsaitinin elmi redaktorlarından biri əməkdar elm xadimi, ABŞ-ın İllinoys Elmlər Akademiyasının həqiqi üzvü, biologiya elmlər doktoru, prof. N.Qasımovdur. 288 səhifədən ibarət olan “İnsan və heyvan fiziologiyası praktikumu” materialları 10 fəsildə tələbələrin və mütəxəssislərin istifadəsinə verir. “İnsan və heyvan fiziologiyası” kursu üzrə elmi araşdırmaların obyektivi olan insan və heyvanda baş verən fizioloji proseslərin geniş

və hərtərəfli öyrənilməsi üçün metodoloji yanaşmanı özündə əks etdirən 83 laboratoriya işindən ibarətdir. Praktikumda bu işlərin yerinə yetirilməsi üçün verilən metodlar tələbələrin sərbəst işləmələrini, insan və heyvan fiziologiyasından müəzizə dərslərində verilən materialın necə mənimsənilməsini yoxlamaq üçün nəzərdə tutulmuşdur. Dərs vəsaiti kimi nəzərdə tutulan “İnsan və heyvan fiziologiyası praktikumu”nda da verilən materillərin mövzuları tələbələr tərəfindən yaxşı mənimsənilməsi üçün çox sayda şəkillərdən, illüstrasiyalardan, cədvəllərdən istifadə olunmuşdur. Təkcə belə bir faktı qeyd etmək kifayətdir ki, bu praktikumda laboratoriya işləri üçün, materialların dərk edilməsi və mənimsənilməsi üçün 152 şəkildən istifadə edilmişdir. Yəni praktikumdakı işlər, materiallar 152 şəkillə təchiz olunmuşdur. Bu, dərs vəsaitinin əhəmiyyətini daha da artırır (45, 8-280).

Biologiya sahəsi üzrə son illərdə meydana gələn ən mühüm dərsləklərdən biri “Mikologiya”ya həsr edilir. “Mikologiya” adlanan bu dərslək Bakı Dövlət Universitetinin professoru, biologiya elmləri doktoru A.Ş.İbrahimovun və bir sıra digər müəlliflərin – Z.A.Abdulovanın və L.N.Mehdiyevanın iştirakı ilə yazılmış və 2008-ci ildə 324 səhifə həcmində çapdan buraxılmışdır. “Mikologiya” göbələklər haqqında elmdir. Bu elmə dair yazılmış ilk dərslək Azərbaycanda meydana gəlmiş və “Bakı Universiteti” nəşriyyatında çap olunmuşdur. Mikologiyaya dair ədəbiyyatın araşdırılması göstərir ki, keçmiş SSRİ-də, hətta Rusiyada göbələklər haqqında elmi əhatə edən, elmin son nailiyyətlərini əks etdirən belə dərslək olmamışdır. Buna görə də bu dərsliyə elmi redaktorluq edən biologiya elmləri doktoru, professor N.A.Qasimov və rəyçilər biologiya elmləri doktoru, professor E.M.Qurbanov və biologiya elmləri doktoru, professor R.A.Abişovun rolu əvəzsizdir.

Azərbaycan dilində ilk dəfə yazılan bu dərsləklərdə göbələklərin fiziologiyasının ən mühüm problemlərinə aid ən yeni və müasir məlumatlar verilmişdir. “Mikologiya” dərsliyində göbələklərin hüceyrəvi quruluşu, qidalanmaları, metabolizmi,

su rejimi, böyüməsi, inkişafı, hərəkətləri və çoxalmaları haqqında ayrıca müstəqil fəsillər verilmişdir. 6 fəsildən ibarət olan bu dərslikdə mövzuların mətnlərinin yaxşı mənimsənilməsi üçün illüstrasiyalardan, şəkillərdən istifadə olunmuşdur. “Mikologiya” dərslində mövzularla bağlı 67 şəkil verilmişdir. “Mikologiya” dərsləri yüksək məzmunu və elmi səviyyəsi ilə bərabər, öz bədii və poliqrafik tərtibatı ilə diqqəti cəlb edən kitablardan biri hesab edilir. Əlbəttə, belə dərsliklərin elmi səviyyəsinin yüksək olması, məzmununun əhatəli və geniş olması, bədii tərtibatının və poliqrafik icrasının dövrün kitab nəşri tələblərinə cavab verməsi baxımından müəllifin xüsusi rolu qeyd olunmalıdır.

BDU-nun Fizika fakültəsinin professoru, fizika-riyaziyyat elmləri doktoru Rasim Qara oğlu Məmmədovun müəllifi olduğu “Контакты металл-полупроводник с электрическим полем пйатен” (yəni “Ləkələrin elektrik sahələri ilə metal-yarımkeçirici kontaktlar”) monoqrafiyası yarımkeçiricilər fizikası sahəsində onun tərəfindən açılmış yeni elmi istiqamətdə, yəni əlavə elektrik sahəli metal-yarımkeçirici kontakt hadisələrinə həsr olunmuş ilk monoqrafıyadır. Bu əsərdə real metal-yarımkeçirici kontaktlarda prof. R.Q.Məmmədov tərəfindən kəşf olunmuş əlavə elektrik sahəsinin təsiri nəzərə alınmaqla baş verən elektrofiziki hadisələrin fizikası əks olunmuşdur. Omik və düzləndirici metal-yarımkeçirici kontaktlarda düz və əks istiqamətlərdə cərəyan axınının yeni mexanizmləri ətraflı şərh olunmuş, real kontaktların energetik modelləri şərh edilmiş, düzləndirici real kontaktlar üçün xarakterik olan vaxtından əvvəl elektrikdəşilmə hadisəsinin əsaslı izahı verilmiş, ümumiyyətlə, real metal-yarımkeçirici kontaktlarda baş verən elektron proseslər tamamilə yeni nöqtəyi-nəzərlə şərh edilmişdir.

Kitabda nanotexnologiya əsasında müasir elektron cihazlarının hazırlanması üçün zəruri olan yeni fiziki prinsiplər və metodlar fundamental elmi əsaslarla aydın şərh olunmuşdur. Yeni sinif diskret yarımkeçirici makro, mikro nanocihazların

və mikrocisimlərin komplektləşdirici elementlərinin hazırlanması üçün fiziki əsaslar verilmişdir.

Monoqrafiya nanotexnologiya əsasında yarımkeçirici cihaz-qayıрма sahəsinə həsr olunmuş ilk kitablardan biridir. Kitabda qeyd olunur ki, nanokontaktlarda baş verən fiziki proseslərin makrokontaktlarda baş verən müvafiq proseslərdən fərqli olması hələ 1980-ci illərdə müəllif tərəfindən müəyyən edilmiş və sonralar bu problemlə bağlı elmi tədqiqat işləri indiyə kimi davam etdirilir. Digər makro və nano strukturlarda belə fərqlənən kütləvi halda aşkar edilməsi nanotexnologiya elm və texnika sahəsinin yaranmasının əsasını qoydu.

Təsadüfi deyildir ki, bu elmi istiqamətdə son illərdə meydana gələn bir sıra tədqiqatlar və onların çap edilmiş nəticələri maraqlıdır. Bu mənada M.Ə.Ramazanov, A.Q.Həsənovun “Nanotexnologiyadan laboratoriya işləri” ali məktəblər üçün dərs vəsaiti xüsusilə diqqəti cəlb edir. 2009-cu ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı tərəfindən çap olunmuş bu dərs vəsaitinin həcmi 224 səhifədir. Bu kitab Bakı Dövlət Universitetinin yaradılmasının 90 illik yubileyinə həsr olunmuşdur.

Dərs vəsaiti Azərbaycanda nanotexnologiya sahəsində ilk ana dilində yazılmış laborator-təcrübə vəsaiti olub, atom-qüvvə və tunel mikroskopunda laboratoriya işlərini aparmaq üçündür. Dərs vəsaitindən ali məktəblərin fizika, kimya və biologiya fakültələrinin bakalavr və magistr pillələrində təhsil alan tələbələr, aspirantlar və nanotexnologiya sahəsi ilə məşğul olan elmi işçilər istifadə edə bilərlər.

Məlumdur ki, nanotexnologiya elmdə üçüncü inqilab hesab olunur və dünya elminin əsas istiqamətlərindən biri sayılan nanotexnologiyanın inkişafı qarşıya universal bilikli ixtisaslı kadrların hazırlanmasını bir vacib problem kimi önə çəkir. Bu bir həqiqətdir ki, nanotexnologiya 0,1-100 nm ölçülü hissəciklərdə və quruluşlarda baş verən fiziki, kimyəvi və bioloji hadisələrin yaratdığı təsirləri öyrənir. Bu elmi-texniki istiqamətin əsasını yeni nanoquruluşlu materialların alınması, tədqiqi və tətbiqi təşkil edir. Nanotexnologiyanın həll etdiyi problemlər

fundamental və texnoloji problemlərin həlli ilə əlaqədar olduğu üçün elmi və mühəndis biliklərin sintezini tələb edir.

Unikal xassələrə malik nanoquruluşların formalaşması yeni metodların və vasitələrin istifadəsi tələblərini qarşıya qoyur. Alınan quruluşun nanoölçülü olmasını müəyyən etmək üçün ilk növbədə elektron və atom-qüvvə mikroskoplarından istifadə edilməsi vacib məsələdir.

Təhsilin bakalavr və magistr pilləsində təhsil alan tələbələr tərəfindən nanoölçülü quruluşların ölçülərinin öyrənilməsi onlarda nanoölçülü sistemlər haqqında təsəvvürün formalaşmasına və nanomaterialların tədqiqi istiqamətində ilkin laborator vərdişlərin yaranmasına kömək edir. Atom-qüvvə və tunel mikroskopu vasitəsilə nanoquruluşların öyrənilməsinin tədrisini təşkil etmək mühüm əhəmiyyətə malikdir. Kitabda təqdim olunmuş laboratoriya işləri atom-qüvvə və tunel mikroskopu vasitəsilə nanoölçülü quruluşların öyrənilməsi üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Bu dövrdə fizika sahəsində tanınmış alimlər, akademiklər, professorlar tərəfindən çox qiymətli dərslilər və dərslər vəsaitləri çap edilmişdir. Belə müəlliflərdən AMEA-nın müxbir üzvü A.Muxtarov, AMEA-nın akademiki S.Hacıyev, AMEA-nın müxbir üzvü B.Əsgərov, professorlardan E.Məsimov, R.Məmmədov və başqalarını qeyd edə bilərik.

Son illərdə “Bakı Universiteti” nəşriyyatında çap edilən mühüm dərslilərdən biri də “Ümumi fizika kursu (I cild. Mexanika)” hesab edilir. 2007-ci ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatında 471 səhifə həcmində çapdan buraxılan dərslik məzmunu, elmi səviyyəsi, quruluşu, bədii və poliqrafik tərtibatı baxımından diqqəti cəlb edir. Dərslik ümumi fizika kursunun mexanika hissəsini əhatə edir. Mexanikanın bütün bölmələri universitetlərin fizika fakültələri proqramlarına uyğun olaraq elmin son və müasir nailiyyətlərinə əsasən şərh edilir.

Kitabın elmi redaktoru Bakı Dövlət Universitetinin “Optika və molepulyar fizika” kafedrasının müdiri, fizika riyaziyyat elmləri doktoru, professor F.Ə.Əhmədovdur. Kitabın müəllifi

N.M.Qocayev respublikamızda fizika elminin görkəmli alimlərindən biri olmaqla bərabər, uzun müddətdir ki, Bakı Dövlət Universitetində ümumi fizika kursundan və digər fizika kurslarından mühazirələr oxuyur. Bunun nəticəsidir ki, N.M.Qocayevin müəllifliyi ilə çap edilən “Fizika kursu” kitabı çox yüksək elmi səviyyədə yazılmış, materiallar 12 fəsildə və hər fəsildə çoxsaylı paraqraflarda sistemləşdirilmişdir. Fəsillərdə, fəsillərdəki paraqraflarda verilən mövzular və oradakı materiallar elə sistemləşdirilmişdir ki, tələbələr, ümumiyyətlə kitabdən istifadə edənlər “Ümumi fizika” kursunda xüsusi yer tutan mexanika haqqında zəngin nəzəri və təcrübi biliklər əldə edir.

Kitabda Məhəmməd peyğəmbərlə (s) bağlı epiqraf geniş oxucu auditoriyasında maraq doğuran, biliyə, öyrənməyə çağırış kimi səslənən çox faydalı, dəyərli məsləhətdir: “Bilik tükənməz xəzinədir. O xəzinənin açarı isə soruşub öyrənməkdir. Soruşun, öyrənin. Allah rəhmət etsin sizə, çünki soruşduqda 4 adama savab düşür: soruşana, öyrədənə, dinləyənenə, bunları sevnə” (Məhəmməd Peyğəmbər).

“Bakı Universiteti” nəşriyyatının çap məhsulu içərisində xeyli hissəni humanitar elmlər üzrə çap edilmiş nəşrlər tutur. 1990-cı illərdə, xüsusilə 2000-ci illərin əvvəlində filologiya, dilçilik, ədəbiyyatşünaslıq və s. üzrə də maraqlı və əhəmiyyətli kitablar nəşr edilmişdir.

Prof. Yusif Əhməd oğlu Seyidovun “Azərbaycan dilində söz birləşmələri” Monoqrafiya. (1992); “Azərbaycan dilinin qrammatikası. Morfologiya”. (1992); “Azərbaycan və rus dillərinin müqayisəli qrammatikası. Fonetika” (2004). (Dərslik – burada hər iki dilin fonetik sisteminin müqayisəsi verilir) kitabları diqqəti cəlb edir. Bir neçə nəşri olan ali məktəb dərsliklərindən əlavə, “Azərbaycan dilçiliyində qrammatika problemləri” (2008) adlı kitablar da əhəmiyyətli dərsliklərdən biridir. Bu kitabda 1951-ci ildən başlanmış 2006-cı ilə qədər Azərbaycan dilçiliyinin qrammatikasına (morfologiya və sintaksis) aid təhlil verilir. Prof. Y.Ə.Seyidov peşəkar kitab, xüsusilə dərslik yazan müəlliflərdən biridir. Alimin aşağıdakı kitabları: mono-

qrafiya, dərslük, xüsusilə “Əsərləri” (15 cilddə) çapdan buraxılmışdır.

“Bakı Universiteti” nəşriyyatı müəllifin hazırlanmaqda olan 15 cildlik “Əsərləri”nin 8 cildini çapdan buraxmışdır: a) “Əsərləri”nin I cildi (2000) müəllifin 3 monoqrafiyasını əhatə edir: “Azərbaycan dilində söz birləşmələri”, “Qrammatik cəhətdən cümlə üzvləri ilə əlaqədar olmayan sözlər”, “Azərbaycan dilində əlavə sözlər və əlavə cümlələr”; b) “Əsərləri”nin II cildi dilçiliyə dair məqalələrə həsr olunur; c) “Əsərləri”nin III cildi ədəbi dil tarixi və tarixi qrammatik problemlərə aiddir; ç) “Əsərləri”nin IV cildində qədimdən başlamış son dövrə kimi Azərbaycan yazıçılarının söz, sənət, dil haqqında fikirlərinin izahlı xülasəsi verilir; d) “Əsərləri”nin V cildi müəllifin 1998-2009-cu illərdə siyasi-ictimai mövzuda yazdığı məqalələrin toplusudur; e) “Əsərləri”nin VI cildi ümumən milli dillər, ədəbi-bədii dil problemləri, M.İbrahim və M.Cəfərin dil haqqında fikirlərinə həsr edilmişdir; ə) “Əsərləri”nin VII cildi “Ey ulu dünya” adlanır və burada Azərbaycan ədəbiyyatı məsələləri, ədəbi proses, ayrı-ayrı ədəbi şəxslər, onların əsərləri haqqında məqalələr verilmişdir; f) “Əsərləri”nin VIII cildi “Sözün söhbəti”, “Sözün qüdrəti” adlı iki hissədən ibarət olub, 1920-ci ildən sonra yaradıcılığa başlayan Azərbaycan şairlərinin söz və dil haqqında fikirlərini əhatə edir.

AMEA-nın müxbir üzvü prof. A.M.Nəbiyevin “Nəhirlərdən güc alanda” kitabçası (2003) diqqəti xüsusilə cəlb edir. Bu kitab xalqımızın böyük oğlu Heydər Əliyevin 80 illiyinə ithaf olunmuşdur. Heydər Əliyevin həyatından bəhs edən “Yoldaş Heydər” dastanının mətni və müəllifi Heydər Əliyev barədə geniş məzmunlu yazı kitabda əsas yer tutur. A.Nəbiyevin topladığı “Yoldaş Heydər” dastanı böyük milli öndər Heydər Əliyevin daim canlı obrazını xalq ədəbiyyatında əks etdirən dolğun aşığı yaradıcılığı nümunəsidir. Əsər Fransanın “Dünya mədəni dəyərləri” silsiləsindən Qızıl vala yazılmış və dünya mədəni irsi nümunəsi kimi dünyaya yayılmışdır.

2007-ci ildə çap edilən dərsliklərin bir qismini filoloji və şərqşünaslıq ixtisasları üzrə buraxılan nəşrlər təşkil edir. Bu mənada müəlliflər kollektivi tərəfindən yazılmış “Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı” (II hissədə), Q.Namazovun “Azərbaycanda uşaq ədəbiyyatı” (2007), Ə.Rəsulov və R.Rüstəmov “Türk dili” (2007) və s. diqqətə layiqdir.

Bu dövrdə filologiya sahəsi üzrə çap edilən əsaslı fundamental dərsliklər xüsusilə diqqətə layiqdir. Bu mənada iki hissədən ibarət 2007-ci ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatında çap edilən “Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı” dərsliyinin əhəmiyyətini xüsusilə qeyd etməliyik. Kollektiv müəllif tərəfindən, yəni Bakı Dövlət Universitetinin görkəmli filoloq-alimləri: məsələn, filologiya elmləri doktoru, professor Cəlal Abdullayev, filologiya elmləri doktoru, professor Tofiq Hüseynov, filologiya elmləri doktoru, professor Vaqif Sultanov, filologiya elmləri doktoru, professor Qara Namazov və başqalarının oçerkləri əsasında meydana gələn bu dərsliyin birinci hissəsi 31,5 ç.v.; ikinci hissəsi isə 35,25 ç.v. həcmində təxminən ümumilikdə 70 çap vərəqinə yaxın olan bu dərslik son illərdə çap edilən ən mühüm dərsliklərdən hesab edilir. Oçerklərin elmi səviyyəsi, məzmunu, əhatə dairəsi, bütövlükdə “Müasir Azərbaycan ədəbiyyatı” dərsliyinin (I, II hissələr) mükəmməl və əsaslı olmasına imkan vermişdir. Dərsliyin hər bir hissəsi 350 nüsxə ilə çapdan buraxılmışdır. Kitabın bədii və poliqrafik tərtibatı da mütəxəssislər, geniş oxucu auditoriyasını qane edir. Çox təəssüf ki, bu əsaslı dərsliyin tirajı olduqca azdır. Çünki ali məktəblərin tələbələrini nəzərdə tutan bu dərslikdə nəinki universitet tələbələri, respublikamızda filologiya istiqamətində kadr hazırlanan bütün ali məktəblərdə tələbələrin bu cür dərsliklərə böyük ehtiyacı vardır. Fikrimizcə, “Bakı Universiteti” nəşriyyatında tiraj siyasəti düzgün yerinə yetirilmir. Nəşriyyat işçiləri bunu bilməlidir ki, kitabların tirajı böyük olduqda bu cür nəşrlərin nəşriyyata gəlirvermə imkanı artır. Həm də “Bakı Universiteti” nəşriyyatında kitab nəşrində əsasən ofset çap

üsulundan istifadə edilir. Bu üsul kitabın tirajının istənilən qədər yüksəldilməsinə imkan verir.

Filologiya sahəsində bu cür fundamental dərsliklərdən biri də filologiya elmləri doktoru, professor Qara Namazov tərəfindən yazılmışdır. Qara Namazov respublikamızın filologiya sahəsində kitab yazan müəlliflər içərisində xüsusi mövqeyi olan alimlərdən biridir. Belə ki, o, ədəbi elmi yaradıcılığı dövründə 44 adda iri həcmli müxtəlif səpgili kitabın müəllifidir. Bu onu göstərir ki, professor Qara Namazov peşəkar müəlliflərdəndir. Bunu da alimin yazdığı əsərlər, çapdan buraxdığı kitablar təsdiq edir. Məsələn, 2007-ci ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatının çapdan buraxdığı “Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı” adlı dərsliyi bu mənada diqqətə layiqdir. Ali məktəblər üçün dərsliklər kimi Respublika Təhsil Nazirliyi qriffi ilə buraxılan bu nəşr öz məzmunu, elmi səviyyəsi ilə diqqəti daha çox cəlb edir. Dərsliyin elmi redaktoru, filologiya elmlər doktoru, professor Teymur Əhmədov, rəyçisi isə akademik Bəkir Nəbiyevdir. 444 səhifə həcmində çapdan buraxılan bu dərslik giriş və 7 fəsildən ibarətdir. Bu fəsillər 4 hissə daxilində qruplaşdırılmışdır. Hissələrdə və fəsillərdə verilən mövzular bir-birini tamamlayır, ardıcılıq və sistem yaradır, bütövlükdə Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı haqqında, onun meydana gəlməsi və inkişafı, müasir vəziyyəti haqqında tam təsəvvür yaradır. Bu dərsliyin xüsusi elmi dəyəri vardır. Çünki uşaq ədəbiyyatının başlıca vəzifəsi böyüməkdə olan nəslin etik və estetik tərbiyəsinə istiqamət vermək, milli və bəşəri ideyalara hörmət və sədaqət, vətənpərvərlik, humanizm, əməksevərlik, dostluq, yoldaşlıq, düzlük və doğruluq, özünə qarşı tələbkarlıq kimi mənəvi-estetik keyfiyyətlər aşılamaqdır. Bu ədəbiyyat uşaqların qəlbində nəcib hisslər oyatmalı, mənzum və mənşur əsərlərlə işıqlandırılmalı, onların gələcək haqqında gözəl və ümidli arzularına qanad verməlidir. Uşaq ədəbiyyatı uşaqları zəngin mənəvi və estetik zövqə malik, zəmanəsinin humanist biliklərinə yiyələnən yetkin bir insan kimi tərbiyə etməlidir. Bu insan öz xalqının mübarizələrlə dolu, zəngin tarixi keçmişinə dərindən

dən bələd olmalı, bu günün tələb etdiyi ideallarla ayaqlaşmağı bacarmalı, vətənpərvərlik və vətəndaşlıq ideyalarını hər şeydən uca tutmalıdır (70, 3-4).

Müəllifin bu fikirləri bir daha dərsliyin xüsusi əhəmiyyətini aşkarlayır, çünki uşaq ədəbiyyatı bəşəriyyətin yaratmış olduğu bütün maddi və mənəvi sərvətləri yeni nəslə öyrətməli, onları bu sərvətlərin əsl varisi kimi tərbiyə etməlidir. Bu problemlər kitabın mətnində verilən, yeni fəsillərin paraqraflarında öz geniş əksini tapır.

2000-ci ilin əvvəllərində “Bakı Universiteti” nəşriyyatı müxtəlif elm sahələrinə aid fundamental əsaslı dərsliklər buraxmağa çalışmışdır. Sosiologiya, psixologiya, pedaqogika sahələrinə aid çap edilən dərsliklər və dərs vəsaitləri bu mənada diqqəti daha çox cəlb edir.

Sosiologiya üzrə dərsliklərin nəşrə hazırlanmasında və buraxılmasında bir sıra müəlliflərin, xüsusilə fəlsəfə elmləri namizədi, dosent Məcid Əhməd oğlu Əfəndiyevin xüsusi xidməti vardır. Son illərdə onun çapdan buraxdığı dərsliklər öz dərin məzmunu, elmi səviyyəsinin yüksəkliyi və hətta poliqrafik icrası baxımından “Bakı Universiteti” nəşriyyatının çapdan buraxdığı tədris ədəbiyyatı içərisində xüsusi əhəmiyyət kəsb edir.

M.Əfəndiyev həmçinin mühüm əhəmiyyətə malik olan bir sıra monoqrafiyalar da çap etdirmişdir. Onun çap etdirdiyi bəzi monoqrafiyalardan “Siyasi və hüquqi təlimlər tarixi” adlı kitabından ali məktəb tələbələri dərslik kimi də istifadə edirlər.

Kitabda antik dövrdən başlayaraq XX əsrin sonuna qədər dünya ölkələrinin, eləcə də Azərbaycanın siyasi və hüquqi fikir tarixi tədqiq olunur. Bununla əlaqədar dövlət, hüquq və siyasət haqqında mövcud olan müxtəlif təlimlər, nəzəriyyələr və konsepsiyalar araşdırılır.

Öncə, siyasi və hüquqi təlimlər tarixinin predmeti, sosial idrakın təzahür sferası olmaq etibarilə siyasi-hüquqi ideyaların təşəkkülü, təkamülü, mahiyyəti və məzmunu təhlil olunur.

Dünya ölkələrinin siyasi və hüquqi fikir tarixinin tədqiqi qədim Şərqdə siyasi təlimlərin öyrənilməsi ilə başlanır. Başqa sözlə, Misirdə, Babilistanda, Hindistanda və Çində siyasi ideologiyaların təşəkkülü və təzahür xüsusiyyətləri araşdırılır. Eləcə də antik Avropanın ən inkişaf etmiş ölkələri sayılan Yunanıstanda və Romada siyasi-hüquqi ideyaların formalaşması və inkişaf meyilləri izah edilir.

Kitabda orta əsrlərdə Qərbi Avropada və Şərqi Ərəb ölkələrində siyasi və hüquqi təlimlərin müqayisəli təhlili verilir. Bununla bağlı bir tərəfdən orta əsr sxolostiklərinin siyasi nəzəriyyələri aydınlaşdırılır, digər tərəfdən isə islamda siyasi və hüquqi fikir istiqamətləri təhlil olunur. Həmçinin XI-XIII əsrlərdə Azərbaycanda siyasi və hüquqi təlimlərin inkişaf xüsusiyyətləri, xüsusilə Mahmud Şəbüstərinin və Nəsrəddin Tusinin siyasi-hüquqi görüşləri şərh edilir (38, 612).

XVI-XVIII əsrlərdə Avropada yeni siyasi-hüquqi görüşlər sisteminin təşəkkülü, ilk sosialistlərin siyasi ideyaları, Niderlandda və Almaniyada təbii hüquq nəzəriyyəsinin formalaşması və yeni istiqamətləri, İtaliyada hüquq nəzəriyyələri açıqlanır. Bunlarla yanaşı, XVII-XVIII əsrlərdə Avropada formalaşan və inkişaf edən maarifçi siyasi və hüquqi təlimlər, fransız materialistlərinin siyasi-hüquqi doktrinaları aydınlaşdırılır. Eləcə də istiqlaliyyət uğrunda mübarizə dövründə ABŞ-da siyasi və hüquqi təlimlər araşdırılır, bununla bağlı T.Reynin, T.Ceffersonun və A.Hamiltonun dövlət hüququ və siyasət haqqında görüşləri təhlil edilir.

Kitabda XVIII əsrin sonu – XIX əsrin əvvəllərində təşəkkül tapan və formalaşan klassik alman filosoflarının siyasət və dövlət barədə baxışları araşdırılır. Belə ki, hüquq və dövlət haqqında İ.Kantın doktrinası, İ.Fixtenin siyasi-hüquqi nəzəriyyəsi, Hegelin dövlət və hüquqa aid təlimi açıqlanır, eləcə də həmin dövrdə Avropada meydana çıxan və inkişaf edən spesifik dini-mühafizəkar baxışlar, ənənəvilik təlimi və irqçilik nəzəriyyəsi aydınlaşdırılır.

XIX əsrin birinci yarısında Qərbi Avropada sosialist siyasi-hüquqi ideologiyanın yaranması və inkişafı prosesinin təhlilinə xüsusi diqqət yetirilir, həmçinin bu dövrdə Rusiyada meydana çıxan siyasi-hüquqi ideologiyanın mahiyyəti və xüsusiyyətləri izah olunur, XIX əsrin II yarısında formalaşan marksist siyasi təliminin başlıca ideya istiqamətləri şərh edilir.

Kitabda XIX əsrdə və XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda siyasi-hüquqi fikrin inkişaf meyilləri əhatəli və geniş araşdırılır. A.Bakıxanovun, M.F.Axundovun, M.Ş.Vazehin, Mirzə Kazım bəyin, Həsən bəy Zərdabının və eləcə də M.Ə.Sabirin, C.Məmmədquluzadənin, N.Nərimanovun və Məmməd Əmin Rəsulzadənin siyasi-hüquqi baxışları təhlil olunur. Nəhayət, Qərbi Avropada və ABŞ-da müasir siyasi-hüquqi təlimlər, doktrinalar və konsepsiyaların mahiyyəti açıqlanır (38, 612).

M.Əfəndiyevin universitet tələbələri üçün "Bakı Universiteti" nəşriyyatında çapdan buraxılmış mühüm dərsliklərindən biri "Sosiologiya" adlanır. Bu kitabın nəşr edilməsi BDU-nun Sosial elmlər və psixologiya fakültəsinin Elmi Şurası tərəfindən təsdiq edilmişdir. Çox təəssüf ki, həmin Elmi Şuranın qərarında kitabın oxucu və məqsəd təyinatı müəyyənləşdirilməmişdir. "Sosiologiya" kitabının saf-çürük edilməsi belə bir fikir söyləməyə əsas verir ki, bu kitab daha çox dərslik və ya dərs vəsaiti kimi müvafiq sahənin oxucuları, mütəxəssisləri, tələbələri tərəfindən istifadə oluna bilər. "Sosiologiya" kitabının elmi məziyyətləri, məzmunu müəllifin kitab yazmaq sahəsində zəngin təcrübəsini göstərir. Bu kitab eyni zamanda monoqrafiya təsiri bağışlayır. Kitabın elmi redaktoru və rəyçiləri fikrimizi bir daha təsdiq edir. Belə ki, M.Əfəndiyevin "Sosiologiya" kitabının elmi redaktoru respublikanın tanınmış alimi olan fəlsəfə elmləri doktoru, professor Cəmil Əhmədli, rəyçiləri isə fəlsəfə elmləri doktoru, professor Həmid İmanov, fəlsəfə elmləri doktoru, professor Əlikram Abdullayev, fəlsəfə elmləri doktoru, professor Zeynəddin Hacıyevdir.

Bu kitabda sosiologiyanın ən başlıca problemləri təhlil olunur, həmin problemlərə aid sosioloji fikir tarixində mövcud

olan ümumsosioloji nəzəriyyələr, konsepsiyalar, onların başlıca istiqamətləri və inkişaf xüsusiyyətləri açıqlanır. Eləcə də tədqiq olunan məsələlərlə bağlı müasir sosioloji ədəbiyyatda əksini tapan müxtəlif nöqteyi-nəzərlərə, elmi yanaşma mövqelərinə tənqidi münasibət bildirilir. “Sosiologiya” adlanan bu kitab respublikamızda sosioloji fikrin ən vacib problemlərinə həsr edilmiş əhatəli və geniş həcmli ilk tədqiqat işidir (39, 520).

Kitabda ilk olaraq, cəmiyyət haqqında elm olmaq etibarilə sosiologiyanın təşəkkülü, inkişafı, predmeti, kateqoriyaları, funksiyaları və digər elmlərlə əlaqəsi açıqlanır. Eləcə də bütöv sistem olmaq etibarilə cəmiyyət və onun yarım sistemləri, cəmiyyət və sistem anlayışlarının nisbəti, cəmiyyətin başlıca cəhətləri, cəmiyyəti bütöv sistem kimi səciyyələndirən meyarlar izah olunur. Tədqiqat işində mədəniyyətin və şəxsiyyətin sosiologiyasına xüsusi diqqət yetirilir. Bununla bağlı mədəniyyət anlayışı, mədəniyyətlə cəmiyyətin nisbəti, mədəniyyətin inkişaf qanunauyğunluqları, funksiyaları, növləri və siyasi mədəniyyət anlayışı təhlil edilir. Eləcə də şəxsiyyətin sosial məzmunu, şəxsiyyət haqqında müasir konsepsiyalar və şəxsiyyətin sosiallaşması kimi məsələlər araşdırılır.

Kitabda sosial münasibətlər və onların inkişaf xüsusiyyətləri, komponentləri əhatəli açıqlanır. Bu baxımdan sosial-etnik münasibətlərin formalaşması və inkişafı, millətlərarası münasibətlər nəzərdən keçirilir, həmçinin, sosiologiyanın mərkəzi problemlərindən biri olan cəmiyyətin sosial strukturu nəzəriyyəsi, müasir cəmiyyətdə sosial strukturun inkişaf yönümü, sosial stratifikasiya və sosial mobillik kimi əhəmiyyətli sosial problemlər təhlil edilir. Sosial münasibətlərin mühüm tərəflərindən biri olan demoqrafiya problemi də geniş səpkidə nəzərdən keçirilir, demoqrafiyanın təşəkkülü, predmeti və vəzifələri aydınlaşdırılır.

Tədqiqat işində mənəvi həyatın sosiologiyası, başqa sözlə, təhlil və elmin mahiyyəti, məzmunu, sosial dəyərləri və inkişaf xüsusiyyətləri araşdırılır. Həmçinin spesifik sosial təsisat

və kiçik sosial qrup olmaq etibarilə ailənin sosiologiyası hərtərəfli açıqlanır.

Kitabda demokratik təsisat olmaq etibarilə ictimai rəy məsələsinin tədqiqinə xüsusi diqqət yetirilir. İctimai rəyin formalaşması mexanizmi, mahiyyəti, məzmunu və strukturu təhlil olunur, ictimai rəyin funksiyaları, obyektə və subyektə açıqlanır.

Sosiologiyanın xüsusi problemlərindən biri olan sosial münaqişələrin araşdırılması da diqqətdən yayınmır. Bununla bağlı sosial münaqişələrin funksiyaları, təsnifatı, subyektləri və eləcə də münaqişələrin mexanizmi və idarə olunması əhatəli təhlil olunur. Nəhayət, müasir sosioloji fikirdə təzahür edən yeni sosiologiya məsələsi açıqlanır (39, 520).

Humanitar sahələrdən biri olan kitabxanaşünaslıq və biblioqrafiyaşünaslıq üzrə də çox qiymətli dərsliklər yazılmış və çapdan buraxılmışdır. Bu mənada prof. A.A.Xələfovun, prof. Z.Əliyevin kitabları da çox əhəmiyyətlidir.

A.A.Xələfov “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” (I h., 2004. -328 s.), A.A.Xələfov “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” (II h., 2007. -34,5 ç.v.), A.A.Xələfov və A.Qurbanov “Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları” (12,5 ç.v.), Z.Əliyev “Azərbaycan biblioqrafiyasının tarixi” (11,75 ç.v.) və s.

2007-ci ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı müxtəlif (təbiət və humanitar elmlər üzrə) fənlər üzrə 27 adda dərslik, dərs vəsaiti və monoqrafiyanı 685 çap vərəqi həcmində 8830 nüsxə ümumi tirajla çapdan buraxmışdır.

2006-2007-ci illərdə universitetin nəşriyyatı humanitar sahələrə, kitabxanaçılıq işinə, filologiya sahələrinə və digər ixtisaslara dair görkəmli alimlərin dərsliklərini və dərs vəsaitlərini çapdan buraxmışdır.

Məsələn, 1995-2009-cu illərdə kitabxanaşünaslıq, kitabşünaslıq, biblioqrafiyaşünaslıq və kitabxana resursları və informasiya axtarışı sistemləri üzrə xeyli miqdarda kitab çap edilmişdir. Məsələn, kitabxanaşünaslıq üzrə A.A.Xələfov “Azər-

baycanda kitabxana işinin tarixindən: (1870-1929)” (1960), A.A.Xələfov “Kitabxana fondu təşkilinin bəzi məsələləri” (1958), A.A.Xələfov “Kitabxanaların kompüterləşdirilməsinin əsasları” (dərslük) (2006), A.A.Xələfov “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” (Dərslük, I h.) (ən qədim dövrdən XX əsrə qədər) (2004), A.A.Xələfov “Kitabxanaşünaslığa giriş” (dərslük, 3 h.) (Kitabxana işi haqqında təlim) (2003), A.A.Xələfov “Kitabxanaşünaslığa giriş” (dərs vəsaiti) (1996), A.A.Xələfov “Kitabxanaşünaslığa giriş” (2001), A.A.Xələfov “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” (dərslük II h.) (2007); bibliografyaşünaslıq və kitabxana resursları və informasiya axtarışı sistemləri üzrə: X.İ.İsmayilov “Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin metodik təminat sisteminin inkişaf tarixi” (monoqrafiya) (2000), X.İ.İsmayilov “Kitabxana menecmentinin əsasları” (dərs vəsaiti) (2005), X.İ.İsmayilov “Kitabxana-informasiya texnologiyaları” (dərs vəsaiti) (2009), T.Quliyev, M.Həsənov, A.Əliyev “Təbiətşünaslığa dair ədəbiyyatın təsviri, təsnifləşdirilməsi metodikası” (dərs vəsaiti) (1997), T.F.Quliyeva, A.N.Abbasova, S.M.Mustafayeva “Bibliografik təsvirin tərtibi qaydaları” (dərs vəsaiti) (1996), M.M.Həsənov “Kitabxana fondunun yaranması, formalaşması və idarə edilməsi” (dərs vəsaiti) (2004), S.M.Mustafayeva “Normativ-texniki sənədlərin təsviri və təsnifləşdirilməsi” (dərs vəsaiti) (2001), S.M.Mustafayeva “Bibliografik təsvirin tərtibi qaydaları” (dərs vəsaiti) (2007), S.A.Xələfova “Azərbaycanda Dövlət kütləvi kitabxanalar şəbəkəsinin inkişafı (1970-1990)” (monoqrafiya) (2007), Ə.M.Rüstəmov, E.M.Hüseynov “İnformatika” (1996), Ə.M.Rüstəmov “Respublika soraq-informasiya fondlarının avtomatlaşdırılması” (1990) və s.

Azərbaycanda kitabxanaşünaslıq, bibliografyaşünaslıq ixtisasları üzrə kadrların hazırlanmasında böyük əhəmiyyət kəsb edən tədris ədəbiyyatının nəşrinə və inkişafına Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində xüsusi diqqət yetirilir.

1960-1970-ci illərdən “Kitabxanaşünaslıq” kafedrasının müdiri prof. A.A.Xələfovun bu sahədəki xidməti xüsusilə diq-

qətəlayiqdir. prof. A.A.Xələfov 1980-1990-cı illərdə kitabxanaşünaslıq üzrə kitabxana işinin tarixinə dair bir sıra əhəmiyyətli proqramlar hazırlamış və çapdan buraxmışdır. Bu proqramlar əsasında o, bir sıra fundamental dərsliklər yazmış və çapdan buraxdırmışdır.

Yeni əsrin əvvəllərində “Kitabxanaşünaslığın nəzəri əsasları” və “Kitabxana haqqında təlim” adlı 2 hissədən ibarət “Kitabxanaşünaslığa giriş” dərsliyinin çapdan çıxması A.Xələfovun elmi fəaliyyətinin zirvəsi sayıla bilər. Bu nəşr Azərbaycanda kitabxanaçılıq təhsili tarixində kitabxanaşünaslığa dair meydana çıxmış ilk dərslikdir.

Həmin kitab əhatə etdiyi problemlərə, mənbə və sənəd bazasına, materialların həcminə və təhlil üsullarına görə sanballı bir nəşrdir.

Dərsliyin ən mühüm üstünlüklərindən biri də məzmunca çox mürekkəb olan materialların dəqiq təşkili, sistemləşdirilməsi və istifadəsidir.

Yeni tədqiqat əsəri olan bu dərslik əvvəllər A.Xələfovun, həmçinin xarici ölkələrin, o cümlədən Rusiyanın və ABŞ-ın görkəmli mədəniyyət və kitabxana işi nəzəriyyəçilərinin kitabxanaşünaslığın və kitabxana işinin nəzəri əsasları haqqında irəli sürdükleri nəticələri və müddəaları ümumiləşdirir.

Dərsliyin məzmunu və mahiyyəti burada araşdırılan problemlərin əhəmiyyəti ilə şərtlənir ki, bu da dünyada müasir kitabxana-informasiya proseslərinin nəzəriyyə və təcrübəsi üçün olduqca vacibdir. Kitabda kitabxanaşünaslıq fikrinin inkişaf tarixinin aktual məsələləri, dünya informasiya və sosial-mədəni missiyası da tədqiq edilmişdir.

Dünya kitabxanaşünaslığının nailiyyətlərinə əsaslanan dolğun materiallar – hissələrin, fəsillərin və paragrafların dəqiq bölgüsü ilə, elmi müddəaların ifadəsinin məntiqiliyi və yığcamlılığı ilə seçilir.

Kitabxanaşünaslığı kitabxana-informasiya proseslərinin və sosial kommunikasiyaların qanunauyğunluqları haqqında elm

kimi şərh edən müəllif onun inkişafının tarixi və nəzəri cəhətlərini hərtərəfli açıqlayır.

Bu baxımdan ilk dəfə işlənmiş “Tarixəqədərki kitabxanaşünaslıq (Bizim eradan əvvəl II minilliyin ortalarından XVIII əsrə qədər) fikrinin meydana gəlməsi və inkişafı”, “XIX əsrdə kitabxanaşünaslığın inkişafı”, “XX əsrdə kitabxanaşünaslığın inkişafı”, “Azərbaycanda kitabxanaşünaslığın təşəkkülü və inkişafı (Ən qədim dövrlərdən XX əsrin əvvəllərinə qədər)”, “Azərbaycanda kitabxanaşünaslığın inkişafı (1920-2000-ci illər)” bölmələri xüsusilə qiymətlidir.

Kitabxanaşünaslığın sistemli təhlili həm kitabxanaşünaslığın özünün daxilində, həm də onun başqa elmlərlə qarşılıqlı əlaqəsində bir sıra münasibətləri aşkara çıxarmağa müəllifə imkan vermişdir. Bu cür yanaşma dərslərdən “Müasir kitabxanaşünaslığın mahiyyəti, obyekt və predmeti”, “Kitabxanaşünaslığın funksiyaları”, “Kitabxanaşünaslığın metodologiyası”, “Kitabxanaşünaslığın tədqiqatlarının təşkili” və başqa mövzular üzrə bölmələrə daha çox xasdır.

Kitabxanaşünaslığın başqa elmlərlə qarşılıqlı əlaqəsinin və qarşılıqlı təsirinin sistemli xüsusiyyətlərini aydınlaşdırması müəllifin xüsusi xidməti kimi qiymətləndirilə bilər. Sovet kitabxanaşünaslığında lazımi səviyyədə işlənilməmiş bu problemi A.Xələfov “Kitabxanaşünaslıq və fəlsəfə”, “Kitabxanaşünaslıq və sosiologiya”, “Kitabxanaşünaslıq və iqtisadiyyat”, “Kitabxanaşünaslıq və riyaziyyat”, “Kitabxanaşünaslıq və informatika”, “Kitabxanaşünaslıq və pedaqogika”, “Kitabxanaşünaslıq və psixologiya” adlı yeni bölmələrdə hərtərəfli araşdırılmışdır.

Prof. A.Xələfov kitabxanaşünaslığın nəzəri əsaslarını cəmiyyətdə kitabxanaçılıq fəaliyyəti ilə məntiqi şəkildə birləşdirməyə nail olmuşdur. Nəzəriyyənin təcrübədən ayrı düşməsinə aradan qaldırmaq məqsədi ilə dərslərdə “Kitabxana haqqında təlim” bölməsi də verilmişdir ki, burada sənəd, oxucu-kitabxanaçı və maddi-texniki baza kimi mühüm kitabxana

ünsürlərinin quruluş xüsusiyyətlərinin sistemli təhlili nəzəri müddəalar baxımından özünün əksini tapmışdır.

Dərsləkdə müasir cəmiyyətdə kitabxanaların sosial funksiyalarına həsr olunmuş xüsusi fəsil də diqqəti cəlb edir.

Prof. A.Xələfov bu fəsildə uzun illər sovet kitabxanaşünaslığında üstünlük qazanmış ideoloji mədəni-maarif və informasiya müəssisələri olan kitabxanaların sosial funksiyaları haqqında konsepsiyayı əhəmiyyətli dərəcədə işləyib tamamlamış və zənginləşdirmişdir.

Müəllif kitabxanaların sosial funksiyalarının keyfiyyətə yeni sistemini əsaslandırır. Buraya elm, informasiya, mədəniyyət, təhsil və tərbiyə funksiyaları daxildir. İctimai inkişafın qanunauyğunluqlarını nəzərə almaqla kitabxanaların sosial funksiyalarının bu xüsusiyyətlərini yaradıcı şəkildə işləyən A.Xələfov kitabxanaşünaslıq nəzəriyyəsinə mühüm tövfi vermişdir.

Dərsləkdəki müasir cəmiyyətdə kitabxana sistemlərinin tipoloji bölgülərinə həsr olunmuş fəsil üzərində də ayrıca dayanmağa dəyər. Burada müəllif tipik və özünəməxsus əlamətlərin aşkara çıxarılması əsasında kitabxanaların təsnifləşdirilməsini verir və bu zaman onların tipoloji əhəmiyyətindən asılı olaraq vəzifələrini, funksiyalarını, əlaqələrini oxuculara xidmətin təşkili səviyyələrini uzlaşdırır.

Kitabın kitabxanaçılıq peşəsinin problemlərini işıqlandıran son fəsil daha maraqlı oxunur. Bu fəsildə kitabxana işçisinin modeli yaradılmış, bugünkü kitabxanaçılığa aid olan biliklər kompleksi və tələbatlar sistemi müəyyənləşdirilmişdir. Bütün bunlar elmi-texniki tərəqqi, sosial-iqtisadi inkişaf və cəmiyyətin informasiyalaşdırılması şəraitində kitabxanaların fəaliyyətinin səmərələşdirilməsi zəruriliyi ilə şərtləndirilir.

Prof. Abuzər Xələfovun kitabxanaşünaslıq, kitabxana işinin tarixi və nəzəriyyəsi sahəsində çoxcəhətli elmi-tədqiqatçılıq fəaliyyətini yığcam şəkildə bu cür ümumiləşdirmək olar. Qeyd etmək lazımdır ki, indiyə qədər onun qələmindən kitabxanaşünaslığın ən müxtəlif problemlərinə dair 130-dan artıq elmi əsər, o cümlədən monoqrafiya, kitab, dərslək, dərş vəsaiti və

məqalələr çıxmışdır. Onun bu əsərləri XX əsrin II yarısında kitabxana işçiləri nəsillərini tərbiyə edib yetişdirmişdir.

Prof. Abuzər Xələfovun elmi əsərlərindən belə bir fikir qızıllı xətlə keçir: “hər hansı bir ölkənin, hər hansı bir xalqın tarixi inkişafında mühüm rol kitabxanalara məxsusdur. Kitabxana bütün dövrlərdə tərəqqiyə can atır, öz mahiyyətinə görə cəmiyyətin inkişafında əsas amil və mənbə kimi çıxış edir. Yalnız intellektuallığı və vətənpərvərliyi çatışmayan adamlar kitabxana işinin əhəmiyyətini qiymətləndirməyə bilirlər”.

XXI əsrin əvvəllərində prof. A.Xələfovun xalqımızın mədəniyyət tarixinə verdiyi qiymətli töhfələrindən biri də onun 2004-cü ildə çap etdirdiyi “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” adlı dərslik olmasıdır. Həmin il bu dərsliyin ölkəmizdə kitabxana işi tarixinin ən qədim dövrlərdən XX əsrə qədərki dövrünü əhatə edən I hissəsi çap edilmişdir. Bu əsər xalqımızın mənəvi mədəniyyət tarixi sahəsindəki mövcud olan boşluğu aradan qaldırmaq baxımından böyük əhəmiyyət kəsb edir. Əsərdə Azərbaycan tarixşünaslığında ilk dəfə olaraq qədim dövrlərdən XX əsrə qədər Azərbaycanda kitab və kitabxanalar tarixinin inkişaf mərhələlərini tarixi mənbələr əsasında araşdırmış, Azərbaycan mədəniyyətinin mühüm tərkib hissələrindən biri, - kitabxana mədəniyyəti ilə əlaqədar yazının meydana gəlməsi, kitabxanaların yaranması və onların xalqımızın mədəni-mənəvi inkişafındakı rolunu müəyyənləşdirə bilmişdir. Bu baxımdan əsərin Midiya və Alban mədəniyyətinin formalaşmasında kitab və kitabxanaların roluna həsr edilmiş fəsiləri, həmçinin Azərbaycanda ərəb xilafəti dövründən meydana gəlmiş kitabxanalar, orta əsr kitabxanaları, o cümlədən I Şah İsmayıl dövründən kitabxana işi, sonrakı əsrlərdə Azərbaycanda şəxsi, ictimai kitabxanaların tarixinə dair elmi dövriyyəyə gətirdiyi yeni məlumatlar çox qiymətlidir.

Bu əsaslı tədqiqatın ana xətti ondan ibarətdir ki, Azərbaycan xalqı hələ tarixin erkən çağlarından başlayaraq təhsilə, elmə, kitab və kitabxanalara çox böyük qiymət vermiş, milli sərvətimiz olan yazılı abidələrin toplanıb saxlanılmasında, əs-

rdən-əsrə, nəsil-dən-nəslə çatdırılmasında kitabxanalarımız əvəzsiz rol oynamışdır.

Müəllifin yazdığı kimi “Vətən tarixini öyrənmək, öz soy-kökünə qayıtmaq, qan yaddaşını bərpa etmək hər bir insanın şərəfli vəzifəsidir, vətəndaşlıq borcudur. Tarix insanlara keçmişin ibrət dərslərini anlamaqda, Vətən qarşısındakı borcunu başa düşməkdə, Vətənə məhəbbəti, torpaq sevgisi borcunu başa düşməkdə, Vətənə məhəbbəti, torpaq sevgisi yaratmaqda, əsrlərdən bəri yaranıb formalaşan milli mənəvi sərvətlərə yiyələnməkdə güclü amildir”.

Mübaligəsiz təsdiqləmək olar ki, professor A.Xələfovun xalqımızın kitab və kitabxana tarixinə həsr etdiyi bu əsəri məhz həmin niyyətlərə xidmət edən qiymətli tədqiqatdır.

Hazırda ölkəmizdə baş verən demokratik dəyişikliklər bütün fəaliyyət sahələrində olduğu kimi təhsil sistemində də müsbət təsir göstərmişdir. Son illərdə ölkəmizdə global təhsil islahatı aparılmış, elmin və təhsilin bir sıra sahələrində özəl qurumlar yaradılmış və nəticədə təhsil sisteminin perspektiv inkişafını təmin edən və xüsusi mülkiyyətin tələblərinə cavab verən ayrı-ayrı ixtisaslar üzrə kadr hazırlığına başlanılmışdır. Bununla əlaqədar olaraq son illərdə bir sıra orijinal dərslər və dərslər vəsaitləri yazılmış və tələbələrə istifadəsinə verilmişdir. Bu cəhətdən BDU-nun “Kitabxanaşünaslıq” kafedrasının müdiri professor Abuzər Xələfovun yazdığı “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” adlı dərsləri aktuallıq kəsb edir. Dərslərdə XX əsrin birinci yarısında Azərbaycanda kitabxanaların yaranması, inkişafı və formalaşması məsələləri tədqiq edilmişdir. Beş fəsildən ibarət olan dərslərin I fəslində “XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda kitabxana işi” (1901-1920-ci illər) adlanır. Müəllif öncə XX əsrin əvvəllərində Azərbaycanda ictimai-siyasi və iqtisadi hərəkətin kitabxana işinə təsiri məsələləri araşdırılmışdır. Burada xalq maarifi, mətbuat və kitab nəşrinə xüsusi önəm verilmiş və onların hər birinə ayrıca bölmə ayrılmışdır. Buradan məlum olur ki, XIX əsrin axırlarından başlayaraq Azərbaycanın ayrı-ayrı bölmələrində kiçik mətbəələr və

litoqrafiyalar təşkil edilməyə başlanmışdır. Artıq 1889-cu ildə Bakı şəhərində 5 mətbəə və 1 litoqrafiya olduğu halda, əsrin axırlarında onların sayı 16-ya çatmışdır. Müəllif “Nina”, “Qeyrət”, “Kaspi” və Orucov qardaşlarının elektrik mətbəəsi haqqında geniş məlumat vermiş və onların Azərbaycan kitabxanasünaslığında rolunu yüksək qiymətləndirmişdir. Şübhəsiz ki, ölkədə kitab nəşri genişləndikcə bu kitabları qoruyub saxlamaq üçün kitabxanaların təşkili də məqsədəuyğun hesab edilirdi. Həmin dövrdə kitabxanalar isə əsasən Daxili İşlər Nazirliyinin, Xalq Maarif Nazirliyinin və dini idarələrin nəzdində fəaliyyət göstərirdilər. Ümumiyyətlə, XX əsrin əvvəllərində respublikamızda ən çox mürəkkəb kitabxanalar fəaliyyət göstərmişdir. Bununla yanaşı, Azərbaycanda ayrı-ayrı cəmiyyətlərin, görkəmli şəxsiyyətlərin, maarif və mədəniyyət xadimlərinin də kitabxanaları olmuşdur ki, əsərdə bu kitabxanalar haqqında da ətraflı məlumat verilmişdir.

1905-1907-ci illər rus inqilabı dövründə Azərbaycanda yaranan Bakı şəhər dumasının kitabxanası, İctimai Yığıncağın kitabxanası, Yerli Torpaqsünaslıq idarəsinin kitabxanası, Şəhər İdarəsinin kitabxanası, Bakı Bələdiyyə İdarəsinin kitabxanası, Balaxanı qiraətxanası, Belinski adına Bakı şəhər kitabxanası haqqında geniş məlumat verən müəllif onların hər birinin fəaliyyətini ayrıca tədqiq etmişdir. Qeyd edilməlidir ki, adı çəkilən kitabxanalar ilk dəfə tədqiqata cəlb edilmişdir. Kitabda XX əsrin əvvəllərində Bakı kəndlərində kitabxana işi məsələləri də maraq doğurur. Buradan məlum olur ki, Bakı kəndlərində kitabxana və qiraətxanalar əsasən məktəblərin yanında təşkil edilmişdir. Bu illərdə Bakının kənd və qəsəbələrində Mərdəkanda, Maşağada, Balaxanıda, Əhmədlidə və b. yerlərdə məktəblərin yanında kiçik kitabxanalar fəaliyyət göstərmişdir.

Müəllif bu kitabxanaların hər birinin fəaliyyətini tarixi araşdırmalar əsasında tədqiq etmiş və onlar haqqında maraqlı məlumatları oxuculara çatdırmışdır.

XX əsrin əvvəllərində Bakı və onun rayonlarında fəaliyyət göstərən qeyri-dövlət təşkilatlarının və cəmiyyətlərin kitabxa-

na şəbəkəsi olmuşdur. Bu kitabxana şəbəkələrindən Bakı Neft Sənayeçiləri Qurultayı Şurasının kitabxanalarını xüsusilə qeyd etmək lazımdır. Belə ki, XX əsrin əvvəllərində Bakıda fəhlələrə xidmət üçün kitabxana və qiraətxanaların təşkilində Bakı Neft Sənayeçiləri Qurultayı Şurası xeyli iş görmüşdür. Bu şura XIX əsrin axırlarından başlayaraq Bakı və onun rayonlarında əhalinin mədəni tələbatını ödəmək üçün mühüm işlər görmüş, məktəblər, kitablar, kitabxanalar və digər mədəni-maarif müəssisələri açmış və onları maliyyələşdirmişdir. Bu illərdə Bakı Neft Sənayeçiləri Qurultayı Şurasının Balaxanıda, Qarışəhərdə, Ağşəhərdə, Bayılda və Sabunçuda olan kitabxanaları oxuculara xidmət göstərmişdir. Professor A.Xələfov bu kitabxanaların hər birinin fəaliyyətini diqqətlə araşdırmış və Azərbaycan mədəniyyət tarixində onların rolunu elmi cəhətdən əsaslandırılmışdır.

“Azərbaycan kitabxana işinin tarixi” dərsliyində XX əsrin əvvəllərində Bakı və onun rayonlarında yaranmış xeyriyyə cəmiyyətlərinin kitabxanaları haqqında da ətraflı məlumat verilmişdir. Məlum olduğu kimi, azərbaycanlıların ilk xeyriyyə cəmiyyəti 1905-ci ildə birinci rus inqilabının təsiri ilə yaranmışdır. Xeyriyyə cəmiyyətlərinin əsas məqsədi azərbaycanlılar arasında milli şüuru formalaşdırmaq üçün yeni məktəblər mədəni-maarif müəssisələri açmaq işinə kömək etmək olmuşdur. Respublikamızda ilk Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyəti 1905-ci ildə H.Z.Tağıyev, H.B.Zərdabi və Ə.Topçubaşov tərəfindən yaradılmışdır. Bu cəmiyyətin əsas məqsədlərindən biri də azərbaycanlıların təhsili üçün məktəblərə və mədəniyyət ocaqlarına yardım göstərməkdən ibarət olmuşdur. Burada xalq üçün kitabxana və qiraətxanaların açılmasına xüsusi önəm verilmişdir. Azərbaycanda ilk dəfə təşkil edilən xeyriyyə cəmiyyətlərindən biri də 1906-cı ildə təşkil edilmiş “Nəşri-maarif” cəmiyyəti olmuşdur. Sonralar bu cəmiyyət “Nicat” adı ilə öz fəaliyyətini 1920-ci ilə qədər davam etdirmişdir. “Nicat” xeyriyyə cəmiyyətinin fəaliyyətində xalq kitabxana-qiraətxanalarının yaradılması əhəmiyyətli yer tutmuşdur. Bu cəhətdən

“Nicat” cəmiyyətinin “Nicat” kitabxana-qiraətxanasının fəaliyyəti xüsusilə diqqətəlayiq olmuşdur. Kitabda bu kitabxananın fəaliyyəti ətraflı şərhlə edilmişdir. Buradan məlum olur ki, kitabxana-qiraətxana indiki Fəvvarələr bağının yerində olan binanın birinci mərtəbəsində yerləşmişdir. Kitabxana sonralar Bakıda təşkil edilmiş “Səadət” məktəbinin binasına, 1915-ci ildə isə “İsmailiyyə” (indiki MEA Rəyasət Heyətinin binası) binasına köçürülmüşdür. Bu kitabxana Azərbaycanın kitabxana işi tarixində görkəmli yerlərdən birini tutmuş, xalqımızın təlim və tərbiyəsində mühüm rol oynamışdır. Kitabda “Nicat” cəmiyyətindən sonra “Gəncə Müsəlman Xeyriyyə Cəmiyyəti”, “Səadət” xeyriyyə cəmiyyəti, “Şəfa” xeyriyyə cəmiyyəti və başqa xeyriyyə cəmiyyətləri haqqında da məlumat verilmiş və onların maarifçilik fəaliyyəti şərhlə edilmişdir.

Dərslərin növbəti bölmələrində Azərbaycanın qəza şəhərlərində və kənd rayonlarında kitabxana işi haqqında məlumat verilmişdir. Burada Gəncə kitabxana-qiraətxanaları, Ordubad şəhər qiraətxanası, Şamaxı kitabxanası, Şəki kitabxana-qiraətxanası, Salyan kitabxanası və Şuşa qiraətxanası tədqiqatə cəlb edildikdən sonra, Azərbaycanda 1910-1918-ci illərdə fəaliyyət göstərən digər kitabxana qiraətxanaları haqqında məlumat verilməmişdir.

Müəllif bütün bunları yazmaqla həm də sübut etməyə çalışmışdır ki, Azərbaycan XX əsrin əvvəllərində heç də savadsızlar ölkəsi olmamışdır. Professor A.Xələfovun tədqiqatlarından məlum olur ki, XX əsrin əvvəllərində Azərbaycan əhəlisinin 30%-i savadlı olmuşdur. Halbuki, sovet statistikasına respublika əhəlisinin 97%-i savadsız olduğunu iddia edirdi.

Kitabda Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə kitabxana işinə ayrıca paraqraf həsr edilmişdir. Buradan məlum olur ki, ADR-in 1918-1920-ci illərdə mədəni quruculuq sahəsində həyata keçirdiyi tədbirlər içərisində kitabxana işi mühüm yer tutmuşdur. Şübhəsiz ki, Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin kitabxana işi sahəsində gördüyü ən parlaq iş 1919-cu ildə Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanasının açılışı olmuşdur.

Bu kitabxananın yaranması respublikamızın təhsil, elmi və mədəni həyatında böyük hadisə olmuşdur. Kitabxana öz statusuna görə universal, elmi və tədris kitabxanası xarakteri daşdığından respublika əhəmiyyətinə malik olmuş və buna görə də hökumət bu kitabxananın yaradılmasına böyük önəm vermişdir. Bu illərdə Azərbaycan İstehlak Cəmiyyətləri İttifaqının mədəni-maarif şöbəsinin təşəbbüsü ilə Bakıda yaradılan kütləvi kitabxana da əlamətdar hadisə olmuşdur. 1919-cü ilin mart ayında açılan bu kitabxanaya görkəmli satirik şair M.Ə.Sabirin adı verilmişdir. Kitabxana AXC-in yadigarı kimi hazırda da öz fəaliyyətini davam etdirir. Professor A.Xələfov hər iki kitabxananın keçdiyi şərəfli yolu araşdırmış və çoxsaylı Azərbaycan xalqının müaliə mədəniyyətinin formalaşmasında onların əvəzsiz rolunu göstərmişdir.

Oxuculara təqdim olunan “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” dərsliyinin ikinci fəslində XX əsrin 20-ci illərində Azərbaycanda kitabxana işi məsələlərinə həsr edilmişdir. Şübhəsiz ki, XX əsrin 20-ci illəri Azərbaycanda sovet hakimiyyətinin qurulması ilə xarakterizə olunur. Azərbaycanda sovet hakimiyyəti qurulduqdan sonra hökumət kitabxana işini inqilabi yolla yenidən qurmağa başlamış və nəticədə sovet tipli kitabxanalar meydana gəlməyə başlamışdır. Məhz bu illərdə respublikamızda ayrı-ayrı kitabxana şəbəkələrinin əsası qoyulmuş, onun tipləri və növləri olan kütləvi və sahəvi kitabxanaların yaradılmasına başlanmışdır. Bütün bunların nəticəsi kimi, 1921-ci ildə Azərbaycanda 390 min kitab fonduna malik 69 kütləvi kitabxana fəaliyyət göstərmişdir. Baxmayaraq ki, 1920-ci ildə Azərbaycanda 95000 kitab fonduna malik 11 kitabxana olmuşdur. Müəllif öz fikirlərini davam etdirərək “Yeni iqtisadi siyasət və xalq təsərrüfatının bərpası illərində Azərbaycanda kitabxana işi”ni ayrıca təqdim etmişdir. Burada “Bərpa illərində Bakı və onun rayonlarında kitabxana işi”, “Kənd kitabxanaları və qiraət komaları” və “Şəhər kütləvi kitabxanaları” ayrı-ayrı paraqraflarda oxucuların istifadəsinə verilmişdir. Sonra müəllif öz tədqiqatlarını beşilliklər üzrə davam etdirmişdir.

Məlum olduğu kimi, 1928-1932-ci illər sənayeləşmə və I beşillik kimi tarixə daxil olmuşdur. Professor A.Xələfov bu bölmələri bir neçə yarım bölməyə bölmüş və həmin yarım bölmələrin hər biri haqqında ətraflı məlumat vermişdir. Burada oxucular 1926-1932-ci illərdə respublikamızda fəaliyyət göstərən kənd kitabxanaları və qirəat komaları, Bakı və onun rayonlarında kitabxana işi, şəhər kitabxanalarının kənd kitabxanalarına hamiliyi, kitabxana hərəkatı, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası, ayrı-ayrı idarə və müəssisə kitabxanaları, ordu kitabxanaları, partiya kitabxanaları, Bakı Dövlət Həmkarlar İttifaqı kitabxanaları, Elmi və xüsusi kitabxanalar, Bakı Dövlət Universitetinin kitabxanası və Azərbaycan Tədqiq və Tətəbbö Cəmiyyətinin kitabxanaları ilə tanış olur və onların fəaliyyəti haqqında ətraflı məlumatlar əldə edirlər.

Əməkdar elm xadimi, professor A.Xələfovun geniş oxucu kütləsinə təqdim etdiyi “Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi” dərsliyinin III fəslə “XX əsrin 30-40-cı illərində Azərbaycanda kitabxana işi” adlanır. Müəllif bu fəslə üç paragrafa bölmüş və ilk öncə xalq təsərrüfatının yenidən qurulmasının başa çatdırılması illərində Azərbaycanda kitabxana işi haqqında məlumatları oxuculara çatdırır. Sonra müəllif oxucuları kitabxana işi sahəsində mühüm dövlət sənədləri ilə tanış edir. Bu mühüm dövlət sənədlərindən biri olan və 1934-cü ildə qəbul edilən “Azərbaycan SSR-də kitabxana işi haqqında” qərar xüsusi önəm kəsb etmişdir. Məhz bu qərarda respublikamızda ilk dəfə olaraq kitabxana işinin bütün sahələri kompleks halında əhatə edilmiş, təhlil edilmiş və onun təkmilləşdirilməsi üçün konkret vəzifələr müəyyənləşdirilmişdir.

Müəllif III fəslin 3-cü paragrafını 11 yarım bölməyə ayırmış və bu yarım bölmələrdə XX əsrin 30-40-cı illərində Bakı və onun rayonlarında kitabxana işi, Həmkarlar İttifaqı kitabxanaları, kənd kitabxanalarının inkişafı, uşaq və məktəb kitabxanaları, elmi və xüsusi kitabxanaların inkişafı, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanası, SSRİ EA Azərbaycan filialının kitabxanası, Elmi-texniki kitabxanalar, Ali məktəb kitabxana-

ları, Bakı Dövlət Universitetin Elmi Konfransı və kitabxanaçılıq təhsili ilə bağlı məsələləri geniş şərh etmiş və deyilən məsələlərin hər biri haqqında oxuculara ətraflı məlumat vermişdir.

Kitabın IV fəslı “Böyük Vətən müharibəsi illərində Azərbaycanı kitabxana işi” adlanır. Bu fəsildə müharibə şəraiti ilə əlaqədar olaraq kitabxana işinin yenidən qurulması məsələləri əhatə edilmişdir. Məlum olduğu kimi, müharibənin ilk günlərindən başlayaraq Azərbaycan Xalq Maarif Komissarlığı kitabxana işini bilavasitə müharibə şəraitinin irəli sürdüyü vəzifələrə tabe etmək ümümsizlilə tədbirlərə başlamışdır. Belə ki, 1941-ci ilin oktyabr ayından başlayaraq yerlərdə “Müharibə dövründə kitabxanaların vəzifələri” adlı metodik müşavirələr keçirilməyə başlanmış və bu müşavirələrdə kitabxanaların qarşısında duran vəzifələr izah edilmiş, görülərək işlər haqqında konkret göstərişlər verilmiş və kitabxana işinin yeni şəraitlə əlaqədar vəzifələri müəyyənləşdirilmişdi. Burada Bakı şəhər kütləvi kitabxanaların cəbhəyə və ölkəyə ümumxalq yardımının ön sırasında durduğu xüsusilə qeyd edilir. Bu kitabxanalardan M.Ə.Sabir adına, M.Qorki adına, M.Əzizbəyov adına və digər kitabxanaların fəaliyyəti xüsusilə qeyd edilmişdir. Müharibə illərində Bakı və onun rayonlarının kütləvi kitabxanaları bilavasitə döyüşən orduya da xidmət göstərmişdir. Belə ki, şəhər kitabxanaları orduya çağırılmış keçmiş oxucuları ilə əlaqə saxlamış və onlara mütəmadi olaraq kitablar göndərilmişdir. Müharibə illəri respublikamızın ən böyük kitabxanası olan M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının fəaliyyətində xüsusi mərhələ təşkil edir. Kitabxana müharibə ilə əlaqədar qarşıya çıxan bir çox çətinlikləri müvəffəqiyyətlə aradan qaldırmış və hər cür çətinliyə baxmayaraq kitab fondunu yeni ədəbiyyatla təkmilləşdirmək və yeni kitabları əldə etmək sahəsində xeyli iş görmüşdür. Kitabxana müharibə illərində dövrü mətbuata da xüsusi fikir vermişdi. Çünki oxucular da dövrü mətbuata böyük tələbat əmələ gəlmişdi. Buna görə də kitabxana qəzet və jurnal fondunun qaydaya salınması məqsə-

dilə “Böyük Vətən müharibəsi” adlı xüsusi korteteka təşkil etmiş onu müntəzəm olaraq təkmilləşdirmişdir. Bütün bunlarla yanaşı kitabxana Bakıda yerləşən bir qospitalı hamiliyə götürmüş və orada səyyar məntəqə təşkil etmişdi. Bütün bunlar haqqında ətraflı məlumat verən prof. A.Xələfov, həmçinin Həmkarlar İttifaqı kitabxanaları, ali məktəb kitabxanaları, SSRİ EA Azərbaycan filialının kitabxanaları, elmi-texniki və tibb kitabxanalarının müharibə illərindəki fəaliyyətində hərtərəfli tədqiq etmişdir.

Oxuculara təqdim olunan “Azərbaycan kitabxana işinin tarixi” dərslisinin V fəslə xalq təsərrüfatının bərpa və inkişafı dövründə Azərbaycanda kitabxana işi məsələlərinə həsr edilib. Müəllif bu fəslə 3 paragrafa ayırmışdır. Birinci paragrafda kitabxana şəbəkələrinin bərpası və inkişaf etdirilməsi məsələləri əhatə edilib. Müəllif burada 1946-1950-ci illərdə Azərbaycanda kitabxana quruculuğu sahəsində görülən işləri təhlil etmiş və bu illərdə dövlətin mövcud sahədə qəbul etdiyi qərar və göstərişlər haqqında ətraflı məlumat verilmişdir. Məlum olduğu kimi, bərpa illərində kütləvi kitabxanaların fəaliyyəti xüsusi mərhələ təşkil etmişdir. Buna əsas səbəb 1945-ci ildə Azərbaycanda SSR XKS yanında Respublika Mədəni-maarif Müəsisələri Komitəsinin yaradılması və bu komitənin yanında kitabxanaçılıq şöbəsinin təşkili olmuşdur. Həmin şöbənin qarşısında respublikanın kitabxana şəbəkələrinə rəhbərlik, kitabxanaların iş təcrübəsini öyrənmək, ümumiləşdirmək, qabaqcıl və iş təcrübəsini yaymaq, kitabxanaların metodik təminatını yaxşılaşdırmaq və kitabxanaçı kadrların hazırlanması işinə rəhbərlik etmək kimi vəzifələr qoyulmuşdu. Bununla əlaqədar olaraq, 1946-cı ildə respublikamızda mədəni-maarif müəsisələrinin pasportlaşdırılması haqqında qərar qəbul edilmiş və ölkədə mədəni-maarif müəsisələrinin bərpa və inkişafına dair beşillik planı öz təsdiqini tapmışdı. Qarşıya qoyulan məsələlərin həlli üçün 1946-cı ildə Azərbaycan SSR Nazirlər Soveti “Azərbaycan SSR-də mədəni-maarif müəsisələrinin işinin yaxşılaşdırmaq tədbirləri haqqında” qərar qəbul

etmişdir. Bu qərar müharibədən sonrakı dövrdə respublikamızda mədəni-maarif işinin bərpa və inkişaf etdirilməsində böyük rol oynamışdır. Qərarın yerinə yetirilməsi üçün Mədəni-Maarif Müəssisələri Komitəsi 1946-cı il dekabrın 12-də xüsusi əmr vermiş və bu əmrdə Nazirlər Sovetinin qərarı hərtərəfli təhlil edilmiş və onun yerinə yetirilməsinin real yolları göstərilmişdi. Burada, həmçinin xalq təsərrüfatının bərpa və inkişafı dövründə kənd kitabxana şəbəkəsinin inkişaf etdirilməsi, Həmkarlar İttifaqı kitabxanaları, uşaq və məktəb kitabxanaları, ali məktəb kitabxanaları elmi-texniki kitabxanalar, herb və tibb kitabxanaları haqqında da ətraflı məlumat verilmişdir.

Əməkdar elm xadimi, professor A.Xələfovun oxuculara təqdim etdiyi bu əsər ümumilikdə XX əsrin I yarısında respublikamızda yaradılmış müxtəlif tipli və növlü kitabxanaların inkişaf xüsusiyyətlərini ölkənin ictimai-siyasi, elmi-mədəni və sosial-iqtisadi həyatı ilə vəhdətdə şərh etmiş, kitab nəşri, mətbuat və mədəniyyətin digər sahələri ilə sıx əlaqələndirmişdir. Dərsləkdə ilk dəfə olaraq Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti dövründə kitabxana quruculuğu məsələləri konkret faktlar və rəqəmlər əsasında təhlil edilmiş, son dövrlərdə qaranlıq qalan bir çox məsələlərə aydınlıq gətirilmişdir. Burada mədəniyyət tarixinin ayrılmaz tərkib hissəsi olan kitabxana işinin tarixinin cəmiyyətimizin tarixi ilə əlaqədar şərh edilməsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Dərsləkdə həmçinin, kitabxana işinə dair sovet tarixşünaslığında ehkamlar yeni baxımdan təhlil edilmiş, kitabxananın sosial funksiyalarına dair müddəalar kommunist ideologiyasından azad edilərək ümumbəşəri və milli dəyərlər müstəvisindən yenidən işlənmişdir.

“Bakı Universiteti” nəşriyyatında pedaqoji elmlər namizədi, dosent Knyaz Aslanın da bir sıra qiymətli kitabları nəşr olunmuşdur. Bu mənada alimin “Şəxsiyyətin formalaşmasında bədii ədəbiyyatın rolu (Azərbaycan kitabxanalarının materialları əsasında) (I nəşr, 2005. -300 s.); (II nəşr, 2008. -324 s.) adlı monoqrafiyası namizədlik dissertasiyasının əsasını təşkil edir. Monoqrafiyanın elmi redaktoru əməkdar elm xadimi, tarix

elmləri doktoru, prof. A.Xələfov eyni zamanda kitabın I nəşrinə “Gərgin elmi yaradıcılıq axtarışlarının uğurlu bəhrəsi”, II nəşrinə isə “Kamil şəxsiyyətin yetkinləşməsi probleminin həllinə sanballı elmi töhfə” adlı geniş ön söz yazmış, əsəri hərtərəfli təhlil etmiş, müəllifin orijinal araşdırmalarını yüksək qiymətləndirmişdir.

Müasir dövrdə mühüm aktualıq kəsb edən çoxşaxəli və mürəkkəb bir problemin elmi cəhətdən hərtərəfli şəkildə araşdırılmasına həsr olunmuş əsər 3 fəsildən ibarətdir. Monoqrafiyanın I fəslə “Mütaliə şəxsiyyətin formalaşmasında mənəvi amildir” adlanır. Bu fəsildə müəllif həm “Azərbaycan mütəfəkkirləri və kamil şəxsiyyət ideyası”, həm də “Azərbaycan ədəbiyyatı klassiklərinin həyat və yaradıcılığında kitab, kitabxana və mütaliənin rolu” kimi iki mühüm problemi məntiqi ardıcılıqla nəzərdən keçirmiş və bu vacib məsələlərin geniş elmi şərhini vermişdir.

Monoqrafiyanın “Bədii ədəbiyyat estetik mədəniyyətin formalaşmasının mühüm vasitəsi kimi” adlanan II fəslə dörd bölmədən ibarətdir. Burada “Kitabxana və oxucuların estetik tərbiyəsi prosesi”; “Oxucuların bədii qavrayışının inkişafı”; “Oxucuların estetik biliklərinin formalaşması”; “Oxucuların bədii zövqünün tərbiyəsi” kimi aktual problemlər özünün hərtərəfli elmi tədqiqini tapmışdır.

Əsərin III fəslə “Kitabxanalarda bədii ədəbiyyatın təbliğinin müasir vəziyyəti və təkmilləşdirilməsi istiqamətləri” adlanır. Bu fəslə müəllif “Bədii ədəbiyyat fondunun formalaşması xüsusiyyətləri”; “Bədii ədəbiyyatın oxucuları və onların tipologiyası”; “Bədii ədəbiyyat təbliğinin forma və üsulları: nəzəriyyə və təcrübə”; “Bədii ədəbiyyatın təbliğində tövsiyə bibliografik və metodik vəsaitlərin rolu”; “Bədii ədəbiyyatın təbliği üsullarının təkmilləşdirilməsi yolları” adlı beş bölmədə konkret faktlar və statistik rəqəmlər əsasında ətraflı işləmişdir.

Elmi-pedaqoji və sosioloji problemləri dərinləndirən bilən Knyaz Aslan onları kitabxanaşünaslıq elmi ilə əlaqələndirməyi

bacarmış, beləliklə də çağdaş kitabxana işinin təcrübəsinə tətbiq edilə biləcək dəyərli elmi nəticələrə gəlmişdir.

Kitabın sonunda görkəmli alimlərdən akademiklər Kamal Talıbzadə, Hüseyin Əhmədov, professorlar Tatyana Karatıgına, Camal Mustafayev, Nübar Muxtarova, Rəfiqə Mustafayeva, Hamlet İsxanlı, Yusif Talıbov, Vaqif Arzumanlı, Sərdar Quliyev, Cəlal Abdullayev, Qara Namazov, Hikmət Əlizadə və başqalarının monoqrafiya haqqında rəylərindən seçmələrin də dərc olunması onun elmi sanbalını daha da artırır.

Hər bir nəşri 500 nüsxə tirajla nəfis şəkildə nəşr edilmiş bu kitabdan mütəxəssislər, müəllimlər, tələbələr və geniş oxucu kütləsi faydalana bilər.

Knyaz Aslanın “Elm və təhsil fədaisi (əməkdar elm xadimi, professor Abuzər Alı oğlu Xələfov)” monoqrafiyası 2006-cı ildə 298 səhifə həcmində, (şəkili) nəfis tərtibatda işıq üzünə görmüşdür. Monoqrafiya Bakı Dövlət Universiteti rektorunun 25 oktyabr 2006-cı il tarixli P-73 №-li əmri ilə nəşr olunmuşdur. Monoqrafiyanın elmi redaktoru pedaqoji elmlər namizədi, dosent Rasim Kazımov, rəyçiləri tarix elmləri doktoru, professor Xəlil İsmayılov, tarix elmləri doktoru, professor Bayram Allahverdiyev və əməkdar mədəniyyət işçisi, professor Zöhrab Əliyevdir.

Monoqrafiyada Azərbaycanda milli kitabxanaşünaslıq elminin banisi, kitabxana işi tarixinin əvəzsiz araşdırıcısı, ali kitabxanaçılıq təhsilinin təşkilatçısı və nəzəriyyəçisi, Bakı Dövlət Universitetində müstəqil Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin yaradıcılarından biri, görkəmli elm, təhsil və mədəniyyət xadimi, professor Abuzər Alı oğlu Xələfovun həyat və fəaliyyətinin əsas məqamları geniş şərh olunmuşdur.

Xalqımız arasında böyük hörmətə və şan-şöhrətə malik olan bu işıqlı zəka sahibi – Azərbaycan Respublikasının əməkdar elm xadimi, Əməkdar mədəniyyət işçisi, “Şöhrət” ordenli, Prezident təqaüdçüsü, Birləşmiş Millətlər Təşkilatı yanında Beynəlxalq İnformasiyalaşdırma Akademiyasının akademiki, Bakı Dövlət Universiteti Kitabxanaşünaslıq kafedrasının müdi-

ri, tarix elmləri doktoru, professor Abuzər Xələfovun zəngin ömür və sənət yolu doğrudan da gənc nəsil üçün örnək olmağa layiqdir.

Hələ yeniyetməlik çağlarından həyatın enişli-yoxuşlu do-laylarında özünü təsdiqləyən, el-obanın sevgisini qazanan, az sonra ulu Göyçə mahalından qədim Bakı şəhərinə – Qərbi Azərbaycandan Şimali Azərbaycana ali təhsil almağa gələn və ona bəslənilən bütün ümidləri layiqincə doğrudan Abuzər Xələfov çoxları üçün qeyri-adi görünən bir tale yaşamış, çoxları üçün əlçatmaz sayılan zirvələr fəth etmiş, çoxları üçün ideal olan örnəyə, nümunəyə çevrilmişdir.

Prof. Abuzər Xələfov mədəniyyət, kitabxana işi, kitabxanaşünaslıq, təhsil və informatika sahələrinin tarixinə və nəzəriyyəsinə dair çoxsaylı monoqrafiya, dərslik, dərs vəsaiti, elmi məqalə, proqram, tədris-metodik materialı və s. əsərlərin müəllifi, Azərbaycan Respublikasının ictimai-mədəni həyatında fəal iştirak edən tanınmış vətənpərvər ziyalı, beynəlxalq aləmdə ölkəmizin şərəfini həmişə uca tutmağı bacaran kitabxanaşünas alimdir...

Ona görə də, imzası oxuculara yaxşı tanış olan istedadlı şair-publisist, “Qızıl Qələm” və Həsən bəy Zərdabi mükafatları laureatı, pedaqoji elmlər namizədi, dosent Knyaz Aslanın bu monoqrafiyanı qələmə alması tamamilə məqsədəuyğun və təqdirəlayiqdir.

Müəllifin “Elmlə, ədəblə tapılar şərəf...” adlı olduqca maraqlı və ürəyəyatan ön sözü ilə açılan monoqrafiya 7 fəsildən ibarətdir.

“Şərəfli ömrün cizgiləri” adlanan I fəsli müəllif “Ot kökü üstə bitər”, “Əzizim Vətən yaxşı...”, “Keşməkeşli tarixə bir boylanış və ya əcdadlarımızın müqəddəs məskəni”, “Göyçənin gözü Çəmbərək”, “Göy çəməndə yurd göyərir...”, “Göyçə qocasının türküsü” və ya kövrək bir xatirə...”, “Vətənin qədri o kimsə bilər ki...” yarımölmələrinə ayırmış özünəməxsus orijinalılıqla əsərinin qəhrəmanının ömür-tale yolunu işıqlandırmışdır.

Monoqrafiyanın II fəslı “Müstəqıl Kıtıbxanaçılıq fakültəsinə aparın çətin yol” adlanır. Bu fəsil “Çiçəkləyən arzuların qanadında”, “İlk kurslardan universitet təhsilinədək”, “Axtarırlarla dolu illər”, “Vətən qədər əziz olan fakültə”, “Yeni nailiyyətlərin sorağında”, “Ali kıtıbxanaçılıq təhsilinin nəzəriyyəçisi və təşkilatçısı”, “Tələbələrin sevimli müəllimi və ya müəllimin sevimli tələbələri”, “Bakı Dövlət Universitetinin təəssübkeşi” kimi maraqlı başlıqlarda işlənmişdir.

Əsərin III fəslı “Milli kıtıbxanaşünaslıq elminin banisi” adlanır. Müəllifin “Kıtıbxana işi tariximizin izi ilə”, “Sovet İttifaqı miqyasında ilk doktorluq dissertasiyası”, “Kıtıbxanaşünaslığın elmi-nəzəri məsələləri”, “Müstəqillik dövrünün ilk dərş vəsaitləri”, “Kıtıbxanaşünaslıq elminin zirvəsi”, “Yeni elmi yaradıcılıq uğuru”, “Kıtıbxana və kıtıbxana mədəniyyətimizə işıq salan əsər”, “Müasir kıtıbxanalar informasiya cəmiyyətinin aynasında” adlı yarım bölmələrinin hər biri professor A.Xələfovun həyatının ayrı-ayrı məqamlarına ayna salır.

“Milli dövlətçiliyimizin inkişafı naminə” adlı IV fəsil də məzmun və mənə tutumu ilə seçilir. Müəllif burada “Heydər Əliyev irsinin öyrənilməsinə qiymətli töhfə”, “Azərbaycanın ulu öndəri və milli kıtıbxana quruculuğu”, “Elmi əsərlərin yaddaşında” kimi yarım bölmələrdə nəzərdə tutduğı məsələləri oxunaqlı şəkildə çatdırmağı bacarmışdır.

Monoqrafiyanın “Professor Abuzər Xələfovun elmi məktəbi” adlanan V fəslinin məzmunu bir-birini məntiqi şəkildə tamamlayan “Dünəndən bugünə süzülən işıq” və “Kıtıbxanaşünaslıq elminin inkişafında yeni mərhələ” adlı başlıqlarda ümumiləşdirilmişdir.

Müəllif əsərin “Azərbaycan aliminin beynəlxalq nüfuzu” adlı VI fəslində professor A.Xələfovun yaxın və uzaq xarici ölkələrdə milli kıtıbxanaşünaslıq elmini ləyaqətlə təmsil etdiyini, Moskva, Sankt-Peterburq, Daşkənd, Tiflis və digər şəhərlərdə təşkil olunmuş dissertasiya şuralarının fəaliyyətində iştirakını, görkəmli alimlərlə qarşılıqlı əlaqəsini və s. ətraflı təsvir və təqdir etmişdir. Burada alimin Misir Ərəb Respublikasına

səfəri zamanı qədim kitab məbədi olan İsgəndəriyyə Kitabxanasının açılış mərasimində iştirakı da geniş işıqlandırılmışdır.

Knyaz Aslan monoqrafiyanın VII fəslini “Fəallığı ilə seçilən ictimai xadim” adlandırmışdır. “Ləyaqət sahibinə layiqli qiymət”, “70 yaşın işığında”, “75 yaşın müjdəsi və ya daha bir neçə şad xəbər”, “Ürək sözlərindən boylanan kişi”, “Qəfil sual yağışı və ya 101 sual, 101 cavab” adlı başlıqlar professor Abuzər Xələfovun geniş oxucu kütləsinə tanıtmaq baxımından olduqca maraqlı və orijinaldır.

Monoqrafiya müəllifin “Ömür pillələri ilə 100 yaşa doğru” adlı son sözü və Abuzər Xələfova həsr olunmuş “Ucalıq mərtəbəsi” adlı şeiri ilə bitir.

Prof. A.Xələfovun ömür yoluna ayna tutan bu monoqrafiyanın dəyəri ondadır ki, o həm də uzun illərdən bəri görkəmli alimlə çiyin-çiyinə fəaliyyət göstərən bütün alim və mütəxəssislərin, başqa sözlə isə bütövlükdə Bakı Dövlət Universiteti Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsinin əməkdaşlarının salnaməsidir.

Kitab milli mədəniyyətimizin və kitabxana işinin tədqiqatçıları, digər elm sahələrinin mütəxəssisləri və eləcə də geniş oxucu auditoriyası üçün nəzərdə tutulmuşdur.

“Azərbaycanda təhsil sisteminə kitabxana xidməti” adlı dərs vəsaiti Knyaz Aslanın 2007-ci ildə, 160 səhifə həcmində çap etdirdiyi dəyərli çap məhsullarından biridir. Dərs vəsaitinin elmi redaktoru əməkdar elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor A.Xələfov, ön sözün müəllifi isə Azərbaycan Müəllimlər İnstitutunun İbtidai təhsil metodikası fakültəsinin dekanı, filologiya elmləri namizədi, dosent Razim Məmmədlidir.

Məlum olduğu kimi, ölkəmizdə əhaliyə kitabxana xidməti sisteminin ən böyük tərkib hissələrindən biri respublika Təhsil Nazirliyinin kitabxana şəbəkəsidir. Bu kitabxana şəbəkəsinə daxil olan orta ümumtəhsil məktəbi, texniki-peşə məktəbi, orta ixtisas məktəbi, ali ixtisas məktəbi kitabxanalarının uzun illər ərzində keçdiyi tarixi yolun araşdırılıb öyrənilməsi, qazandığı zəngin iş təcrübəsinin ümumiləşdirilib təhlil edilməsi, sistem-

ləşdirilib məntiqi nəticələr çıxarılması və perspektiv inkişaf üçün proqnozların hazırlanması mühüm məsələlərdən biridir.

Bu baxımdan dosent Knyaz Aslanın yazdığı “Azərbaycanda təhsil sisteminə kitabxana xidməti” adlı dərs vəsaiti xüsusi aktualıq kəsb edir. Müəllif haqlı olaraq qeyd edir ki, hər bir xalqın mədəniyyəti, elmi, təhsili, iqtisadiyyatı tarix boyu topladığı, qoruduğu və gələcək nəsillərə çatdırdığı sənədləşdirilmiş informasiya ehtiyatları ilə sıx bağlı olmuşdur. Bu mühüm ictimai tarixi prosesdə isə kitabxanalar həmişə aparıcı rol oynamışdır.

Təbii ki, ölkədə baş verən elmi-texniki tərəqqinin və mədəni inkişafın sürətinə, xarakterinə, məzmununa uyğun olaraq müxtəlif növlü kitabxanaların da məqsəd və vəzifələri, fəaliyyət istiqamətləri və sosial funksiyaları dəyişmiş, yeni keyfiyyət çalarları qazanmış və daha da təkmilləşmişdir.

“Azərbaycanda təhsil sisteminə kitabxana xidməti” seçmə fənni üzrə dərs vəsaiti bu fəsillərdən ibarətdir: “Təhsil sistemi kitabxana fondlarının formalaşması xüsusiyyətləri”; “Ümum-təhsil məktəblərində və peşəyönümlü məktəblərdə kitabxana xidmətinin xüsusiyyətləri”; “Orta və ali ixtisas məktəblərində kitabxana xidmətinin xüsusiyyətləri”; “Təhsil sisteminə xidmət edən kitabxanaların elmi-metodik təminatı”; “Azərbaycanda təhsil sistemi sahəsində aparılan islahatlar və kitabxanaların qarşısında duran vəzifələr”.

Dərs vəsaitinin həmin fəsillərində həm Sovet İttifaqı dönmündə, həm də müstəqillik şəraitində Azərbaycan Respublikasının təhsil sistemi sahəsində fəaliyyət göstərən kitabxanaların xüsusiyyətləri, kitab fondunun formalaşması, oxuculara xidmət istiqamətində qazandığı uğurlar və təhsil islahatlarının həyata keçirilməsi sahəsində gördükləri işlər konkret faktlar əsasında geniş təhlil edilmişdir.

Dərs vəsaiti kitabxanaşünas-bibliograf ixtisasına yiyələnən ali və orta ixtisas məktəblərinin tələbələri üçün nəzərdə tutulmuşdur.

Knyaz Aslanın “Qədim və orta əsrlər dünya kitabxanaları” adlı dərs vəsaiti də xüsusilə diqqəti cəlb edir. 2008-ci ildə, 240 səhifə həcmində nəşr olunan bu dərs vəsaiti elmi əhəmiyyətinə görə xüsusilə diqqəti cəlb edir. Cəmiyyət tarixinin, o cümlədən mədəniyyət tarixinin ayrılmaz tərkib hissəsi olan “Dünya kitabxanalarının tarixi” humanitar elmdir. Bu elmi fənn lap qədim dövrlərdən başlayaraq zəmanəmizə qədər kitabxanaların meydana gəlməsi tarixini, onların keçdiyi mürəkkəb, ziddiyyətli, çətin inkişaf yollarını tədqiq edib öyrənir, tarixi inkişaf prosesinin müxtəlif mərhələlərində kitabxanaların cəmiyyətdə tutduğu mövqeyi, xalqın təhsilində, maariflənməsində, ideoloji tərbiyəsində rolunu araşdırır.

Müasir şəraitdə “Dünya kitabxanalarının tarixi” kursunun yaradılması və tədrisi dünyada baş vermiş ictimai-siyasi, sosial-mədəni hadisələrin təsiri nəticəsində meydana gələn, demokratik cəmiyyət quruculuğunda mühüm rol oynayan elmin, təhsilin və tərbiyənin yeniləşməsi ilə sıx surətdə bağlıdır. Bu, Azərbaycan ali kitabxanaçılıq təhsilində və milli kitabxanaşünaslıq elmində atılmış mütərəqqi addımlardan biridir.

Bakı Dövlət Universitetinin Kitabxanaçılıq-informasiya fakültəsində “Dünya kitabxanalarının tarixi” kursu yaradılmış, həmin fənnin öyrənilməsinə geniş imkan verilmişdir. Bu realıq Azərbaycanın ali təhsilli kitabxanaşünas-bibliograf kadrlarının dünya kitabxanalarının tarixi haqqında mükəmməl elmi biliyə malik olmasına, inkişaf etmiş ölkələrin qabaqcıl kitabxanalarının zəngin təcrübələrindən istifadə etməklə müstəqil dövlətimizdə kitabxana işinin dünya standartları səviyyəsinə yüksəldilməsi prosesinin iştirakçısına çevrilməsinə lazımi şərait yaradır.

Bu baxımdan dosent Knyaz Aslan son illərdə kursu üzrə Azərbaycanda ilk təşəbbüs olan “Qədim və orta əsr dünya kitabxanaları” və “Dünya kitabxanalarının tarixi (XVII əsrin II yarısından XXI əsrin əvvəllərinədək)” adlı hazırkı dərs vəsaitləri yazıb hazırlamış və Bakı Universiteti Nəşriyyatında nəşr etdirmişdir. Dərs vəsaiti kimi təsdiq olunmuş hər iki kitabın

elmi redaktoru Əməkdar elm xadimi, tarix elmləri doktoru, professor A.Xələfovdur.

Dosent Knyaz Aslan bu kitabları yazarkən elmilik, tarixilik, obyektivlik, humanistlik, demokratiklik kimi vahid prinsipləri, həmçinin başqa mütərəqqi amilləri əsas götürmüşdür. Dərs vəsaitində diqqəti çəkən xüsusi cəhət budur ki, dünya kitabxanalarının tarixi öyrənilərkən regionçuluq əsas götürülməmiş, böyük və ya kiçikliyindən, qüdrətli və ya zəifliyindən asılı olmayaraq ayrı-ayrı ölkələrdə kitabxanaların yaradılmasının və inkişafının dövrləşmələrə uyğun şəkildə araşdırılması və tədrisi nəzərdə tutulmuşdur.

Müəllif dərs vəsaitləri üzərində işləyərkən imkan daxilində bir sıra ölkələrin, ilk növbədə Rusiyanın bu istiqamətdəki təcürübəsini nəzərdən keçirmiş, tədris proqramlarında və dərs vəsaitlərində yol verilmiş nöqsanları aradan qaldırmağa çalışmış, məsələnin həllinə ictimai-siyasi, coğrafi və tarixi, elmi və obyektiv nöqtəyi-nəzərdən yanaşmışdır. Başqa sözlə, imperiya siyasətbazlığı, imperiya əxlaqı deyil, tarixi gerçəklik, obyektivlik və elmilik əsas götürülmüşdür.

Beləliklə, uzunmüddətli gərgin axtarışların və araşdırmaların məhsulu olan, Azərbaycanın müstəqilliyi şəraitində ilk dəfə olaraq ana dilimizdə hazırlanıb nəşr edilən “Qədim və orta əsrlər dünya kitabxanaları” adlı dərs vəsaitində qədim dövrlərdən başlamış XVII əsrin birinci yarısındanək dünyanın bir sıra ölkələrində kitabxanaların meydana gəlməsi və inkişafı xronoloji ardıcılıqla şərh edilir. Kitabda ayrı-ayrı tarixi mərhələlərdə yaranıb formalaşmış müxtəlif tipli və növlü kitabxanalar haqqında məlumatlar da öz əksini tapmışdır.

Dərs vəsaiti 5 bölmədən ibarətdir. “Qədim dünya kitabxanaları” adlanan I bölmədə Qədim Şərq dövlətlərində kitabxanaların meydana gəlməsi prosesi araşdırılmış, o sırada Şumer, Babilistan, Assuriya, Hett, Misir, Urartu, Suriya, Finikiya və Fələstin kitabxanalarının yaranması və fəaliyyəti haqqında tarixi məlumatlar öz əksini tapmışdır.

Müəllif kitabın II bölməsini “Antik dövr kitabxanaları” adlandırmışdır. Burada o, antik dövrdə Yunanıstan, Roma, Perqam kitabxanaları, eləcə də İsgəndəriyyə Kitabxanası və s. haqqında ətraflı məlumatları sistemləşdirmişdir.

Dərs vəsaitinin III bölməsi “Erkən və son orta əsrlərdə Avropa kitabxanaları” adlanır. Burada həm Bizans kitabxanalarının, həm də Almaniya, İtaliya, Fransa, İngiltərə və s. kimi Qərbi Avropa ölkələrində müxtəlif tipli kitabxanaların (monastr və kilsə kitabxanaları, universitet kitabxanaları, şəxsi kitabxanalar) təşkili, fəaliyyəti və fondları barədə söhbət açılmışdır.

“İntibah dövrünün kitabxanaları” adlanan IV bölmədə müəllif Avropa qitəsindəki İtaliya, Dalmasiya, Macar-Xorvat, Almaniya, Fransa, İngiltərə dövlətlərinin kitabxanaları haqqında geniş bəhs etmişdir.

Dərs vəsaitinin V bölməsi qədim və orta əsrlərdə Asiya dövlətlərində kitabxanaların meydana gəlməsi məsələlərinin sərhinə həsr edilmişdir. Burada İran, Hindistan, Çin, Yaponiya, Koreya, Paqan, Vyetnam və s., ölkələrdə müxtəlif tipli kitabxanaların yaranması və fəaliyyəti haqqında bilgiler ümumiləşdirilmişdir.

Müəllif dərs vəsaitinin VI bölməsində zəngin tarixi faktlar əsasında Ərəb xilafətinin kitabxanaları barədə tutarlı məlumatları seçib sistemə salmışdır.

VII bölmə “Orta əsrlərdə türk xalqlarının kitabxanaları” adlanır. Burada Orta Asiya kitabxanaları, Orxon-Yenisəy abidələri, Səlcuqlular dövlətinin kitabxanaları haqqında məlumat verilmişdir.

VIII bölmə XV-XVII əsrlərdə Osmanlı imperiyasında yaradılmış kitabxanaların fəaliyyətinə ayna tutur. Osmanlı imperiyasının məşhur simaları olan II Sultan Bəyazid, I Sultan Səlim Yavuz, I Sultan Süleyman Qanuni dövründə təşkil edilmiş saray, camə, məscid, təkyə, vəqf, şəxsi və s. kitabxanalarla bağlı maraqlı bilgiler ilk dəfə olaraq elmi şəkildə ümumiləşdirilmiş və Azərbaycan oxucularına çatdırılmışdır.

IX bölmə “Orta əsrlərdə Qafqaz kitabxanaları” adlanır. Burada Gürcüstan kitabxanalarının fəaliyyəti işıqlandırılmışdır.

Dərs vəsaitinin sonuncu X bölməsi “Orta əsrlərdə Rusiya kitabxanaları” adlanır. Müəllif burada XI-XVII əsrlərdə Kiyev Rus dövlətinin, mərkəzləşdirilmiş Rus dövlətinin kitabxanaları, eləcə də monastır, xüsusi və şəxsi kitabxanaların yaradılmasından bəhs etmiş, kitabxana işi sahəsində görülən işlərdən söz açmışdır.

500 nüsxə tirajla çap edilmiş dərs vəsaiti kitabxanaşünas-bibliograf ixtisasına yiyələnən ali və orta ixtisas məktəbləri tələbələri üçün nəzərdə tutulmuşdur. Kitabdan həmçinin mədəniyyət tarixi ilə maraqlanan mütəxəssislər, müəllimlər, eləcə də geniş oxucu kütləsi faydalana bilər.

Dos. Knyaz Aslanın “Dünya kitabxanalarının tarixi (XVII əsrin II yarısından XXI əsrin əvvəllərində)” adlı dərs vəsaiti də 2008-ci ildə, 240 səhifə həcmində nəşr olunur.

Müəllif “Dünya kitabxanalarının tarixi (XVII əsrin II yarısından XXI əsrin əvvəllərində)” adlı dərs vəsaitində nəzərdə tutulmuş dövrdə ayrı-ayrı kitabxanaların və kitabxana sistemlərinin yaranması, inkişafı, təkmilləşməsi, keçmişdə və hazırda kitablardan və kitabxanalardan ictimai istifadənin təşkili ilə bağlı nəzəriyyələri araşdırmışdır.

Dərs vəsaiti 10 bölmədən ibarətdir. Kitabın I bölməsi XVII-XIX əsrlərdə Qərbi Avropa ölkələrində kitabxana işinin inkişafına həsr olunmuşdur. Müəllif çoxlu faktlar əsasında Almaniya, İngiltərə, Şotlandiya, Fransa, İtaliya və başqa ölkələrin kitabxana mədəniyyəti barədə geniş təsəvvür yarada bilmişdir. Burada Böyük Britaniya Muzey Kitabxanası, Paris Milli Kitabxanası haqqında da dəyərli bilgiler verilmişdir.

II bölmədə XVIII-XIX əsrlər arasında ABŞ-da kitabxana işinin inkişaf istiqamətləri izlənilmiş, müxtəlif növlü kitabxanaların fəaliyyəti araşdırılmışdır.

Müəllif kitabın III bölməsində XVII-XVIII əsrlər Türk dünyası xalqlarının kitabxana işi ilə bağlı tarixi bilgiləri oxucuların nəzərinə çatdırmışdır. Daha sonra müəllif Osmanlı impe-

riyasında kitabxanaların meydana gəlməsi və fəaliyyəti barədə məlumatları ümumiləşdirmişdir. Kitabda Türkiyə Cümhuriyyətində kitabxana işinin inkişafı ilə bağlı verilmiş çoxsaylı materiallar da böyük maraq doğurur.

Dərs vəsaitinin “Qafqazda kitabxana işi” adlı IV bölməsi XVII-XIX əsrlərdə Gürcüstanda kitabxana işinin inkişafına həsr olunmuşdur.

V bölmə “Şərq ölkələrində kitabxana işi” adlanır. Burada XVII-XX əsrlərdə İranda, Hindistanda, Çində və digər ölkələrdə kitabxana işinin inkişafı izlənilmiş, ayrı-ayrı kitabxanaların fəaliyyəti işıqlandırılmışdır.

Müəllif dərs vəsaitinin VI bölməsini XVIII-XIX əsrlərdə Rusiyada kitabxana işinin inkişafına həsr etmişdir. O, ölkə ərazisində yaradılmış elmi və xüsusi kitabxanalar haqqında geniş məlumat vermiş, eləcə də kitabxana işi sahəsində fəaliyyət göstərən görkəmli ziyalıların xidmətləri haqqında oxuculara maraqlı məlumat vermişdir.

“XX əsrdə sosialist ölkələrində kitabxana işi” adlanan VI bölmədə əsasən 1917-1922-ci illərdə Sovet Rusiyasında, 1922-1991-ci illərdə Sovet İttifaqı respublikalarında, eləcə də İkinci Dünya müharibəsindən sonra Avropada meydana gəlmiş bir sıra sosialist ölkələrində kitabxana işinin mahiyyəti və kitabxanaların fəaliyyəti geniş şəkildə işıqlandırılmışdır.

VII bölmə “XX əsrdə Avropanın kapitalist ölkələrində kitabxana işi” adlanır. Burada Almaniyada, İtaliyada, Böyük Britaniyada, Fransada kitabxana işi haqqında ətraflı məlumatlar sistemli şəkildə oxuculara çatdırılmışdır. Paris Milli Kitabxanası, Böyük Britaniya Muzey Kitabxanası və s. kimi məşhur kitabxanaların fəaliyyətinə də ayna tutulmuşdur.

XVIII-XX əsrlərdə ABŞ-da kitabxana işinin inkişaf istiqamətlərinə həsr olunmuş VIII bölmədə ABŞ Konqres Kitabxanasının fəaliyyəti barədə də hərtərəfli məlumat verilmişdir.

IX bölmə XVIII-XX əsrlərdə Latın Amerikasının asılı və müstəmləkə ölkələrində, eləcə də Asiya və Afrikanın inkişaf etməkdə olan ölkələrində kitabxana işinin araşdırılmasına həsr

edilmişdir. Burada Tanzaniya, Uqanda, Keniya, Nigeriya, Senegal, Banqladeş və başqa ölkələrdə qəbul edilmiş milli kitabxanaçılıq qanunları barədə maraqlı məlumatlar ümumiləşdirilmiş, ümumilikdə kitabxana işinin inkişafının bütöv mənzərəsi yaradılmışdır.

Müəllif dərş vəsaitinin X bölməsini “Beynəlxalq kitabxana-bibliografya əməkdaşlığı” adlandırmışdır. O, burada Beynəlxalq kitabxana-bibliografya təşkilatları və müəssisələri, o cümlədən YUNESKO, İFLA, Beynəlxalq Bibliografya İnstitutu barədə lazımi məlumatları ümumiləşdirmiş, eləcə də YUNESKO-nun “Hamı üçün informasiya» proqramını, “Ümumi kitabxanalar haqqında YUNESKO-nun manifesti”ni oxucuların nəzərinə çatdırmışdır.

Dərş vəsaiti kitabxanaşünas-bibliograf ixtisasına yiyələnən ali və orta ixtisas məktəblərinin tələbələri, eləcə də mütəxəssislər, müəllimlər, gənc araşdırıcılar və geniş oxucu kütləsi üçün əvəzsiz mənbədir.

Son illərdə bibliografyaşünaslıq sahəsinə aid də bir sıra dərşliklər, dərş vəsaitləri çap edilmişdir. Bunların sırasında aşağıdakıları qeyd edə bilərik:

Əliyev Z.H. Ümumi bibliografyaşünaslıq: Dərş vəsaiti. – Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2001. -142 s.; Əliyev Z.H. Azərbaycan bibliografyasının tarixi: Dərşlik. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007. -185 s.

Bibliografyaşünaslıq sahəsində çap olunan “Azərbaycan bibliografyasının tarixi” adlı dərşlik xüsusilə diqqəti cəlb edir. Kitabda Azərbaycan milli bibliografyasının meydana gəlməsi, inkişafı tarixindən, müasir vəziyyətindən, ölkənin mühüm sosial institutlarının, o cümlədən Azərbaycan Dövlət Kitab Palatasının, M.F.Axundov adına Azərbaycan Milli Kitabxanasının, AMEA-nın Mərkəzi Elmi Kitabxanasının, F.B.Köçərli adına Azərbaycan Respublika Uşaq Kitabxanasının, xüsusi elmi kitabxanalarının və başqa müəssisələrinin bibliografik informasiya sahəsində əldə etdikləri nailiyyətlərdən ətraflı bəhs olunur. Problemlər dərşlikdə 4 bölmə daxilində sistemləşdirilmişdir.

dir. I bölmədə: “Azərbaycanda bibliografik fəaliyyətin meydana gəlməsi və inkişafı”; II bölmədə: “1920-1958-ci illərdə Azərbaycanda bibliografiya”; III bölmədə: “1959-1990-cı illərdə Azərbaycanda bibliografiya”; IV bölmədə: “Müstəqillik illərində Azərbaycanda bibliografiya” məsələləri və problemləri hər bölmə daxilindəki paragraflarda öz şərhini tapmışdır.

NƏTİCƏ

Azərbaycan Dövlət Universitetinin təhsil və elmdə qazandığı böyük nailiyyətlərin əsasında alimlərin tədris, ədəbi, elmi yaradıcılığı, kitabxananın zəngin fondu və universitetin nəşriyyatının fəaliyyəti dayanır. Təsadüfi deyildir ki, Bakı Dövlət Darülfünunu (1919) yaradılarkən ilk gündən onun strukturunda nəşriyyat şöbəsi xüsusi yer almışdır. Bu nəşriyyat şöbəsi mətbəə ilə təmin edilmiş və beləliklə də, universitet yarandığı ilk gündən müasir dövrə qədər kitab nəşrinə diqqət yetirilmişdir. Sovet hakimiyyəti illərində, xüsusilə 1940-cı ilə qədər milli kadrların azlığı kitabların, kitabçaların, dərslik və dərs vəsaitlərinin, proqramların xeyli hissəsinin rus dilində buraxılmasına əsas olmuşdur. Tədricən milli kadrlar yetişmiş və Azərbaycan Dövlət Universitetinin müharibədən sonrakı illərdə milli kadrlarının tərkibi azərbaycanlı alimlər: dosentlər, elmlər namizədləri, professorlar, elmlər doktorları ilə zənginləşmişdir. Bu vəziyyət Azərbaycan Dövlət Universitetində təhsilin, elmin, o cümlədən kitab nəşrinin inkişafında böyük nailiyyətlərin qazanmasına gətirib çıxartmışdır.

1960-cı ildən Azərbaycan Dövlət Universitetinin nəşriyyatı əsasən Azərbaycan və rus dillərində müxtəlif ixtisaslar üzrə tədris edilən fənlərə aid proqramlar, metodik göstərişlər, dərsliklər və dərs vəsaitlərinin nəşrə hazırlanmasında və çapdan buraxılmasında mühüm nailiyyətlər əldə edilməyə başlamışdır. Bu sahədəki nailiyyətlərin əldə edilməsində həm universitetin rektorlarının, həm də nəşriyyat direktorlarının, redaktorlarının rolu böyük olmuşdur. Məsələn, Yusif Məmmədəliyevin rektorluğu dövründə Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının direktoru, filologiya elmləri doktoru, professor Fərhad Zeynalov kitab nəşrinin genişləndirilməsinə xüsusi önəm vermişdir. O, dərslik, dərs vəsaiti, monoqrafiya ilə bərabər,

bədii ədəbiyyat üzrə xüsusilə Azərbaycanın görkəmli şair və yazıçılarının əsərlərinin çap olunmasına öz fəaliyyətində geniş yer vermişdir. Nəşriyyatın direktoru F.Zeynalovun dövründə universitet nəşriyyatının çap məhsulunun həcmi 700-800 çap vərəqinə çatmışdır.

Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının fəaliyyəti 1970-1980-ci illərdə də xeyli inkişaf etmişdir. Bu nailiyyətlər Azərbaycan Dövlət Universitetinin nəşriyyat redaksiyası və mətbəəsinin əsasında ümumittifaq və respublika hökumətinin xüsusi qərarları ilə yenidən təşkil edilmiş və 1987-ci ildə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı yaradılmışdır. Bu nəşriyyatı yaratmaqda məqsəd nəinki Azərbaycan Dövlət Universitetini, eləcə də respublikanın bütün ali məktəblərini dərslilər və dərslər vəsaitləri ilə təmin etmək olmuşdur.

1990-1994-cü illərdə “Bakı Universiteti” nəşriyyatının çapdan buraxdığı monoqrafiyalar, dərslilər və dərslər vəsaitlərinin buraxılması da fikrimizi təsdiqləyir.

Müəyyən müddət nəşriyyatda çətinliklər olsa da, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının akademiki, kimya elmləri doktoru, professor Abel Məhərrəmovun Bakı Dövlət Universitetinə rektor təyin edilməsindən sonra təhsildə, elmdə böyük müvəffəqiyyətlər qazanıldığı kimi, nəşriyyat fəaliyyətində də böyük uğurlar əldə olundu.

Akademik A.M.Məhərrəmovun təşəbbüsü ilə ilk dəfə olaraq nəşriyyata ictimai əsaslarla işləyən Nəşriyyat Şurası təşkil edildi və Şuranın sədri tarix elmləri doktoru, professor A.A.Xələfov təyin edildi.

Akademik A.M.Məhərrəmov öz diqqət və qayğısını fəaliyyətinin bütün illərində nəşriyyatdan əsirgəməmişdir. Onun köməyi ilə II tədris korpusunda nəşriyyatın fəaliyyəti üçün əlverişli şərait yaradılmışdır. Belə ki, nəşriyyat üçün 1150 kv.m sahə yer ayrılmış, nəşriyyata veriləcək bütün otaqlar əsaslı təmir edilmiş, direktor, redaksiya müdirləri, redaktorlar, texnoloqlar

üçün ayrıca otaqlar ayrılmışdır. Yaponiyadan alınmış yeni güclü, müasir çap maşını ilə universitetin maddi-texniki bazası möhkəmləndirilmişdir.

Bunun nəticəsidir ki, 2005-ci ildən “Bakı Universiteti” nəşriyyatında çapdan buraxılan dərsliklərin, dərs vəsaitlərinin, monoqrafiyaların bədii-texniki tərtibatı və poliqrafik icrası, məzmunu, elmi səviyyəsi olduqca yüksəlmişdir. Son illərdə nəşriyyatın çap məhsulunun araşdırılması göstərir ki, nəşriyyat ildə təxminən 20-25 adda dərslik, dərs vəsaiti və monoqrafiya çapdan buraxır. Nəşriyyatın çap məhsulunun müəllifləri universitetimizin çox görkəmli alimləri – elmlər namizədləri, elmlər doktorları, AMEA-nın müxbir üzvləri və akademikləridir. Bu cür yüksək səviyyəli müəlliflərin yazdıqları və “Bakı Universiteti” nəşriyyatında çapdan buraxdıqları kitablar respublikamızın elmi ictimaiyyətinin və geniş oxucu kütləsinin böyük rəğbətini qazanmışdır. Fikrimizcə, müstəqillik şəraiti respublikamızın nəşriyyat sistemi, o cümlədən “Bakı Universiteti” nəşriyyatının daha yaxşı fəaliyyəti üçün geniş imkanlar yaratmışdır.

“Bakı Universiteti” nəşriyyatının fəaliyyətini müasir dövrdə daha da yaxşılaşdırmaq üçün aşağıdakı təklif və tövsiyələrin nəzərə alınması yaxşı olardı:

- “Bakı Universiteti” nəşriyyatının maddi-texniki bazası və kadrları imkan verir ki, nəşriyyat təsərrüfat hesablı, yeni özünü maliyyələşdirən müəssisəyə çevrilsin; elə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı yarananda da (1987) onun təsərrüfat hesablı nəşriyyat kimi fəaliyyət göstərməsi zəruri sayılmışdır.

- “Bakı Universiteti” nəşriyyatının fəaliyyətinin əsl nəşriyyat fəaliyyəti olması üçün nəşriyyatın redaksiyaları: 1) təbiət elmləri üzrə nəşriyyat redaksiyası; 2) humanitar elmlər üzrə nəşriyyat redaksiyası; 3) elmi ədəbiyyat üzrə nəşriyyat redaksiyası təşkil edilməlidir;

- Nəşriyyat redaksiyalarının müdürləri, baş redaktorlar, əsas və aparıcı redaktorlar, texniki redaktorlar peşəkar olmalıdır. Nəşriyyatın bu cür quruluşu nəşriyyatın rentabelli işləməsinə və fəaliyyətinin genişlənməsinə səbəb ola bilər; nəşriyyatın indiki (2009-cu il) quruluşu mətbəə təsəvvürü yaradır.

- İndi Bakı Dövlət Universitetində çoxsaylı alimlərin olması universitetdə kitab nəşrinin sistemli şəkildə inkişafına müsbət təsir göstərə bilər. Araşdırmalar göstərir ki, universitetin kitab yazan müəlliflərinin əsərlərinin 1/3 hissəsini universitetin nəşriyyatı, 2/3 hissəsinin (bəlkə də daha çox) respublikanın digər nəşriyyatları çapdan buraxır. Universitetin nəşriyyatı təsərrüfat hesablı nəşriyyata çevrilərsə, universitet alimlərinin əksəriyyəti öz əsərlərini burada çap edə bilərlər; çünki universitetin nəşriyyatının güclü maddi-texniki bazası və kadr potensialı vardır;

- “Bakı Universiteti” nəşriyyatı təsərrüfat hesablı müəssisə kimi işə başlasa ilk beş il müddətinə nəşriyyat işçilərinin əmək haqlarının 50%-i universitetin büdcəsindən, 50%-i isə nəşriyyatın qazandığı gəlir hesabına ödənilməsi məqsədəuyğun olardı; 5 ildən sonra isə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı tam təsərrüfat hesabı ilə, yəni özünü maliyyələşdirmə sistemilə fəaliyyətini davam etdirməlidir; indiki dövrdə “Bakı Universiteti” nəşriyyatı rektorun təbəçiliyində olmaqla, müstəqil struktur kimi fəaliyyət göstərməlidir;

- Nəzərə alsaq ki, ölkə əhalisinin 1/3-i, bəlkə də daha çox hissəsi müxtəlif növlü təhsillə əhatə edilmişdir, bu vəziyyət fasiləsiz surətdə respublikada tədris ədəbiyyatının geniş şəkildə nəşrini tələb edir;

- Müxtəlif növlü və tipli ədəbiyyatın, o cümlədən tədris ədəbiyyatı yaradıcılarının böyük əksəriyyətinin universitetdə cəmləşməsi bütövlükdə respublikada tədris ədəbiyyatına olan tələbatın ödənilməsini xeyli dərəcədə yaxşılaşdırır, “Bakı Universiteti” nəşriyyatının fasiləsiz işini təmin edir;

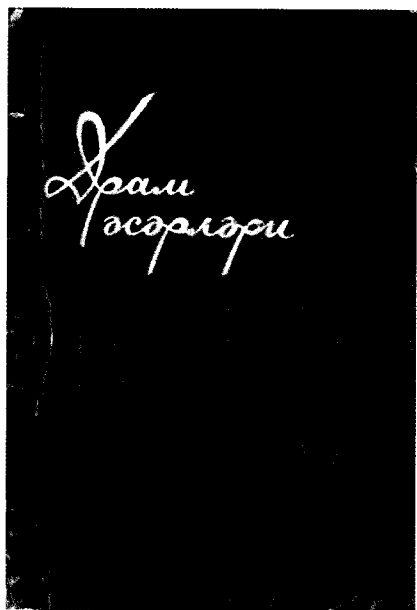
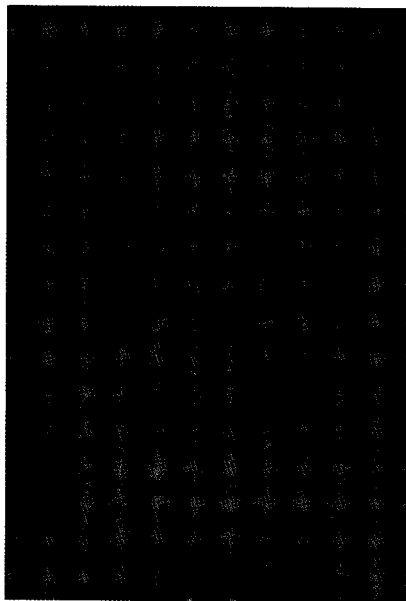
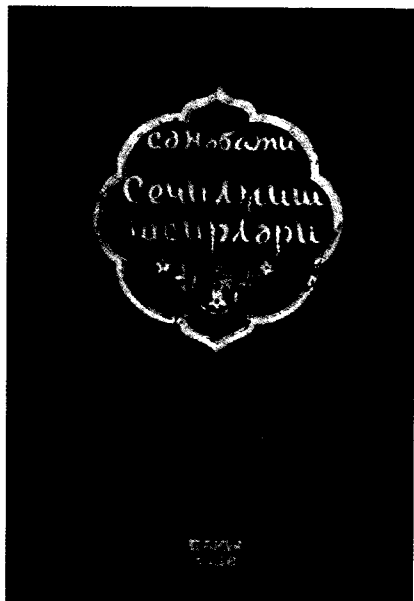
- "Bakı Universiteti" nəşriyyatının çapdan buraxdığı kitabların tirajı orta hesabla 300-350 nüsxə olur; bu universitetdə buraxılan kitabların tirajı üçün olduqca azdır. İndi universitetdə buraxılan kitabların ən az tirajı 500-1000 nüsxə olmalıdır;

- Monoqrafiyanın nəticə hissəsində verilən təklif və tövsiyələr nəzərə alınmasa, çox ehtimal ki, yaxın vaxtlarda nəşriyyat bağlana bilər.

ƏLAVƏ

**BAKI UNIVERSİTETİ
NƏŞRİYYATININ
1956-2009-cu İLLƏRDƏ
NƏŞR ETDİYİ KİTABLARDAN
NÜMUNƏLƏR**

*Tedbit
İnanıfjes*

САТИРА ДИЛИ

Ф. Р. ЗЕЈНАЛОВ

Т ТҮРК ДИЛЛЭРИНИН МУГАЈИСӘЛИ ГРАММАТИКАСЫ

II

АДУ
НӘШРИЈАТЫ

1978

И. ЗЕЈНАЛОВ

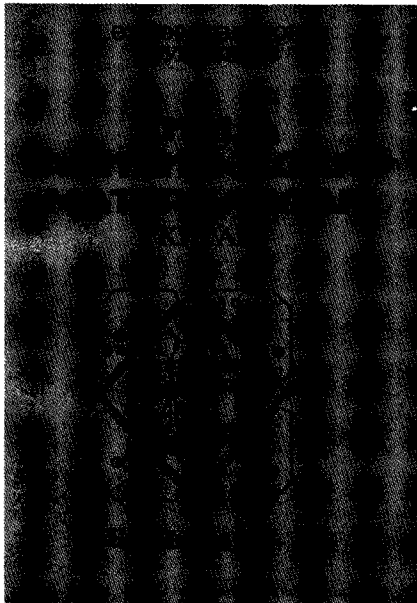
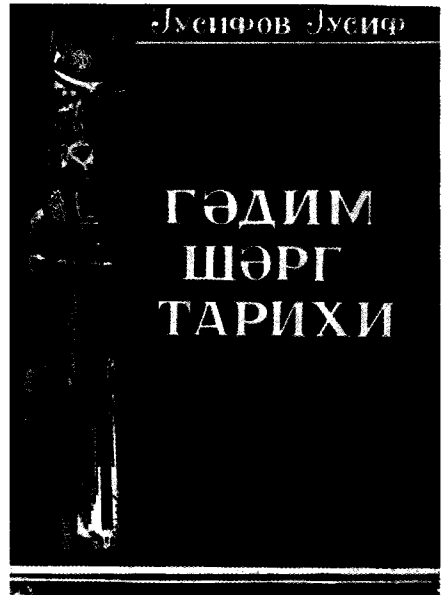
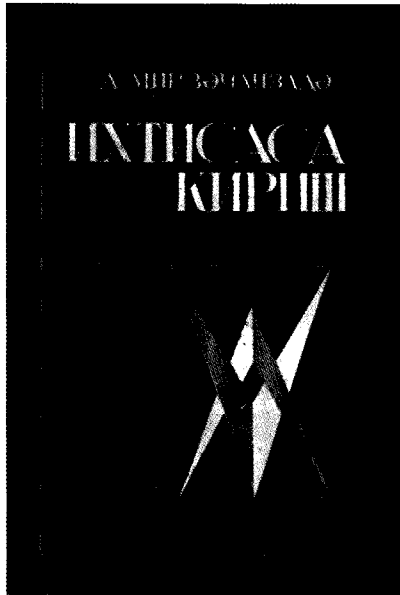
АЗӘРБАЈЧАН МӘТБУАТЫ ТАРИХИ

АДУ «НӘШРИЈАТЫ»
БАМ — 1979

Azərbaycan

Азәрбајҗан фолклорунун жәһәтләри

АДУ — 1982

Кимјанын төдрисиндә
көркәмли алимләрин һәјәт-
јарадычылығына даир
материалларын өјрәдилмәси

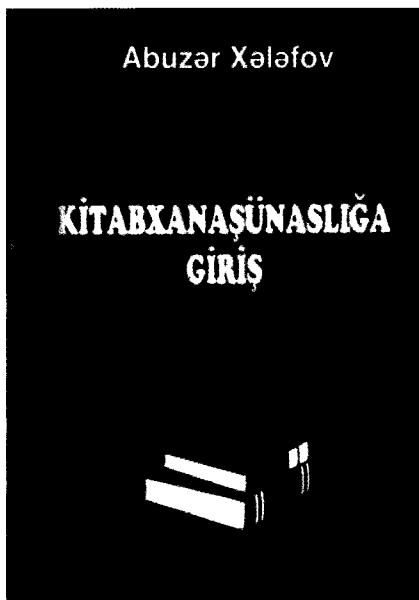
ХƏЛИЛ ИСМАЈЫЛОВ

**АЗƏРБАЈЧАН
РЕСПУБЛИКАСЫНДА
КИТАБХАНА ИШИНИН
МЕТОДИК ТƏМИНАТ
СЫСТЕМИНИН
ИНКИШАФ ТАРИХИ**

БАКЫ—2000

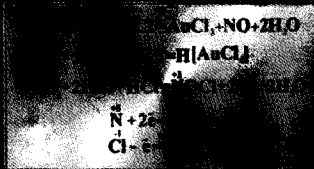

17

RY. QIYAS QIYAS

HAZIRLANAN QIYAS METODI

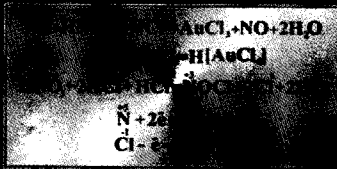
KNYAZ ASLAN

ŞƏXSİYYƏTİN FORMALAŞMASINDA BƏDİLİ ƏDƏBİYYATIN ROLU

BAKI - 2005

RY. QIYAS QIYAS

HAZIRLANAN QIYAS METODI

QIYAS QIYAS

ANATOMIYASI

Baki - 2007

Ə.H.Əliyev F.Ə.Əliyeva
V.M.Mədətova

İNSAN VƏ HEYVAN FİZİOLOĞİYASI

I hissə

"Bakı Universiteti"
nəşriyyatı
2007

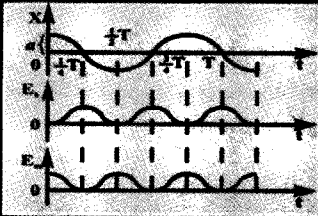
AZƏRBAYCAN UŞAQ ƏDƏBİYYATI

N.M.Qocayev

ÜMUMİ FİZİKA KURSU

I cild

(mexanika)

BAKİ 2007

ƏBİ ZOR NOL OLOV

Dörslik
II hissə

A. M. MAHARRAMOV, R. G. OJUEVA
A. S. MAHARRAMOV, I. M. CRAGOV

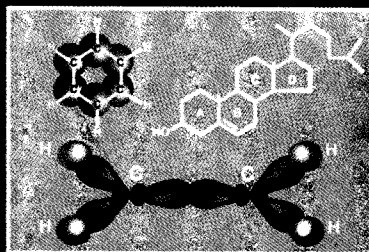
KİMYA

BARI, 2007

Maharramov A.M. Allahverdiyev A.O.

ÜZVİ KİMYA

KNYAZ ASLAN

**AZƏRBAYCANDA
TƏHSİL SİSTEMİNƏ
KİTABXANA XİDMƏTİ**

Dərs vəsaiti

Bakı - 2007

**LANDŞAFTSÜZƏSLİĞİN
ƏSASLARI**

Ə.H.Əliyev F.Ə.Əliyeva
V.M.Mədətova

**İNSAN VƏ HEYVAN
FİZİOLOGİYASI**
II hissə

Bakı Universiteti
nəşriyyatı
2008

Neymat Abbrassli oğlu Qasimov

BİTKİ FİZİOLOGİYASI

"Bakı Universiteti"
nəşriyyatı
2008

A.Ş.İbrahimov Z.A.Abdulova
L.N.Mehdiyeva

MİKOLOGİYA

Davudov B., Daşdəmirov K.

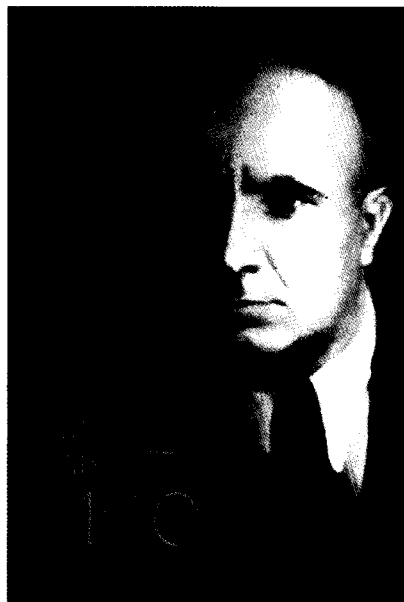
RADİOFİZİKA

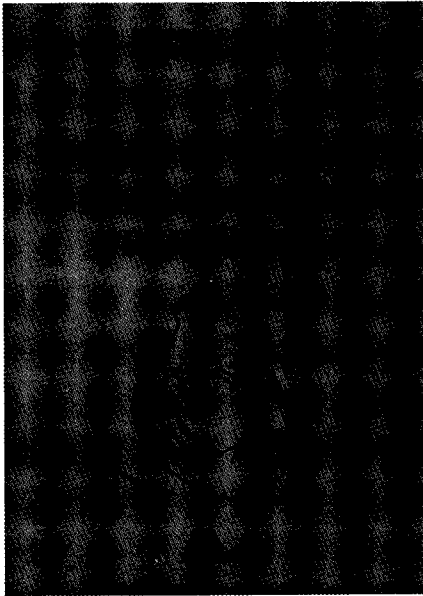
BAKI-2008

MÜASİR AZƏRBAYCAN ƏDƏBİYYATI

II

KNYAZ ASLAN

**DÜNYA
KİTABKANALARININ
TARİXİ**

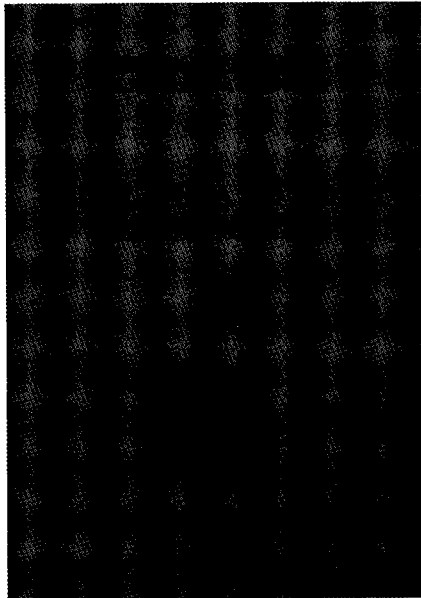
BAKİ - 2006

KNYAZ ASLAN

**QƏDİM VƏ
ORTA ƏSRLƏR
DÜNYA
KİTABKANALARI**

BAKİ - 2006

A.M.Məhərrəmov, M.I.Çıraqov,
K.Q.Rəhimov, A.F.Şirinova

KRİSTALLOQRAFIYA VƏ KRİSTALLOKİMYA

BAKI-2008

H.B.Soltanova, C.A.Məmmədov

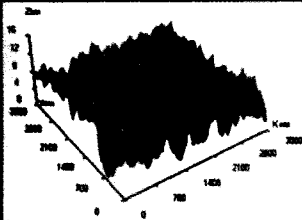
YAXIN VƏ ORTA ŞƏRQ ÖLKƏLƏRİNİN İQTİSADI VƏ SOSIAL COĞRAFIYASI

M.S.BƏRƏZANOV, A.S.HƏSƏNOV

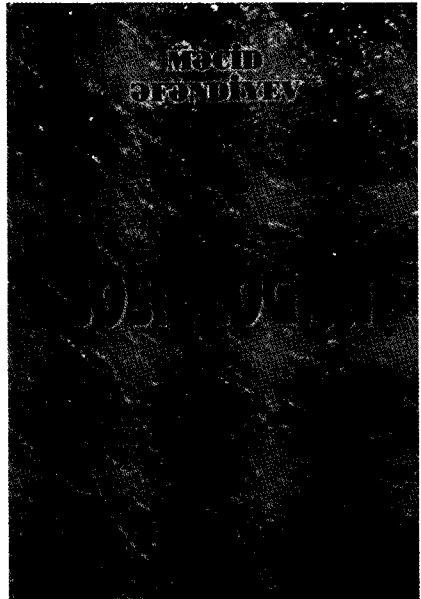

NANOTEKNOLOGİYADAN LABORATORİYA İŞLƏRİ

BAKI 2009

MƏCİD
ƏRƏBİSTAN

Ə. Q. AĞAMALIYEV

KLASSİK MEXANİKA

$$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{q}} \right) - \frac{\partial L}{\partial q} = 0$$
$$\frac{d\vec{p}}{dt} = \vec{F}; \quad p_i = \frac{\partial H}{\partial \dot{q}_i}; \quad q_i = \frac{\partial H}{\partial p_i}$$

BAKI-2009

A. A. Məhərrəmov

XƏZƏR DƏNİZİNDƏ
ƏTRAF MÜHİTİN
MÜHAFİZƏSİ VƏ
BİORESURLARIN
İDARƏ EDİLMƏSİ
SAHƏSİNDƏ
ƏMƏKDAŞLIĞIN
BEYNƏLXALQ HÜQUQİ
PROBLEMLƏRİ

XƏZƏR DƏNİZİ

H. A. QASIMOVA

XARİCİ ƏLAQƏLƏR HÜQUQU

Baki-2008

A. M. Məhərrəmov, M. O. Əliyev, S. S. Əliyev, K. M. Əliyev

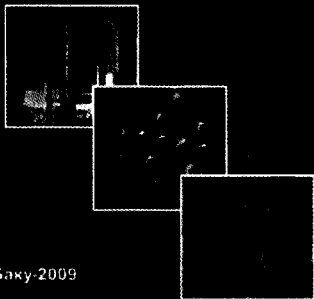
HƏYAT FƏALİYYƏTİNİN KİMYƏVİ ƏSASLARI

BAKI 2009

A.M. Məhərrəmov
P.A. Axmedova
N.F. Axmedova

Нефтехимия и нефтепереработка

Баку-2009

Anar Məhərrəmov

EKOLOGİ TƏHLÜKƏSİZLİK SFERASINDA BEYNƏLXALQ MEKANİZMLƏR

Bakı-2009

E.Y. Səməndərov

CİNAYƏT HÜQUQUNDA CƏZA PROBLEMI: TARİX VƏ MÜASİRLİK

BAKİ - 2009

the

ASSOCIATION OF THE UNIVERSITIES OF THE CASPIAN REGION COUNTRIES
XƏZƏR DƏYİZİ ÜLKLƏRİNİN UNIVERSİTETLƏR ASSOSİASİYASI

BAKU STATE UNIVERSITY

CASPIAN

sea

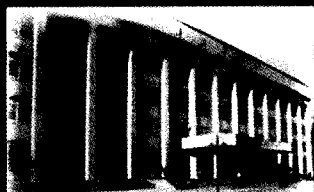
NATURAL
RESOURCES
INTERNATIONAL JOURNAL

№ 3

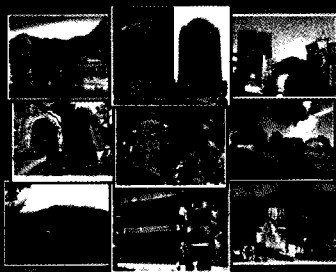
2009

Abuzər Nəzərov

BAKİ DÖVLƏT
UNİVERSİTETİNİN
ELMİ KİTAPXANASI
90 İL
ELM VƏ TƏHSİLİN
XİDMƏTİNDƏ

TOPONİMİKA

"BAKİ UNIVERSİTETİ"
nəşriyyatı

BAKİ DÖVLƏT UNIVERSİTETİNİN
90 İLİN 100 BİLİYƏNİ HƏBİR OLMAĞI
REYONUN SAĞQ ELMI KONFRANSI

MATERİALLARI
Table of contents

PROCEEDINGS
OF THE INTERNATIONAL CONFERENCE
DEDICATED TO THE 90th ANNIVERSARY OF
BAKİ STATE UNIVERSITY
Abstracts

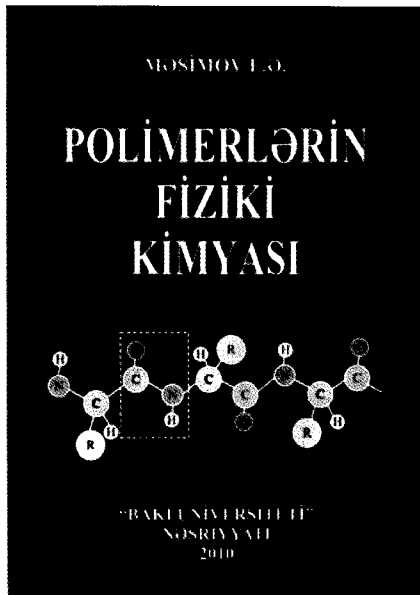
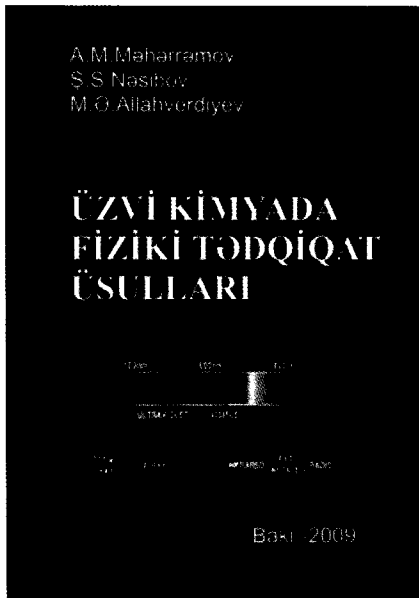
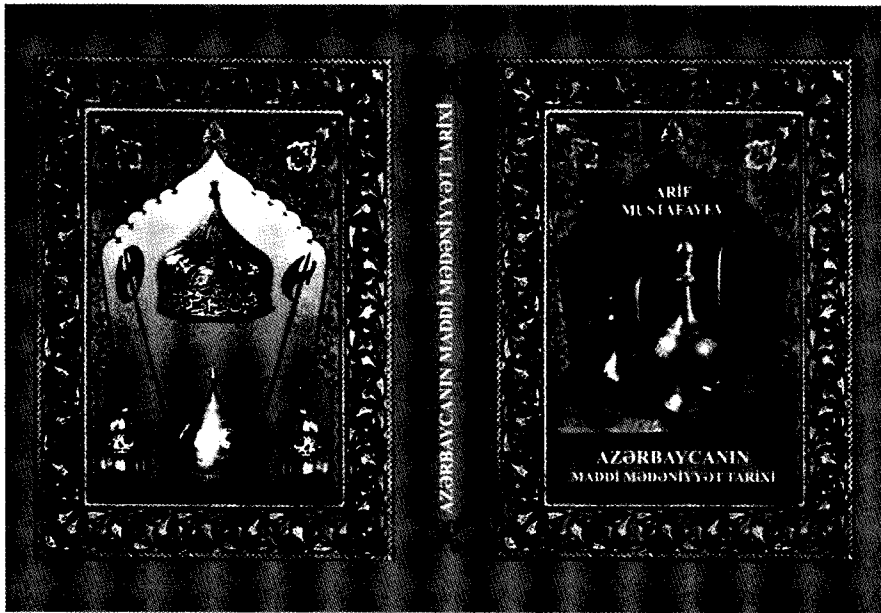
MATERİALLЫ
МЕЖДУНАРОДНОЕ НАУЧНОЕ СБОРНИКОВИЕ,
ПОСВЯЩЕННОЕ 90-ЛЕТИЮ
БАКІСКОГО ГОСУДАРСТВЕННОГО УНИВЕРСИТЕТА
Abstracts

2009

Ə.Rəsulov, R.Rüstəmov

TÜRK DİLİ

BAKİ-2007

ƏDƏBİYYAT

a) Azərbaycan dilində

1. *Allahverdiyev B.V.* Kitabşünaslıq. –Bakı: ADU, 1974. -183 s.
2. *Atakişiyev A.* Bakı Dövlət Universitetinin tarixi. –Bakı: “Bakı Universiteti” nəşriyyatı, 1989. -810 s.
3. Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin miniatür kitabın təqdimat sərgisində çıxışı //Azərbaycan, 1995. -6 iyun. –S.2.
4. Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə kütləvi nəşrlərin həyata keçirilməsi haqqında Azərbaycan Respublikası Prezidentinin sərəncamı (12 yanvar, 2004-cü il) // Respublika qəz., 2004. -13 yanvar.
5. Azərbaycan Respublikasının Prezidentinin sərəncamı ilə 2004-cü ildə Azərbaycan dilində latın qrafikası ilə çapı nəzərdə tutulan əsərlərin siyahısı // Respublika qəz., 2004. -13 yanvar.
6. Bakı Dövlət Universiteti: 75. –Bakı: “Bakı Universiteti” nəşriyyatı, 1994. -140 s.
7. Bakı Dövlət Darülfünununun təsisi (sənədlər toplusu). Tərtib edəni və ön sözün müəllifi S.İbrahimov. –Bakı: Azərbaycan Universiteti Nəşriyyatı, 1989. -88 s.
8. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1960. –Bakı: Birləşmiş nəşriyyatı. -1961. -162 s.
9. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1961. –Bakı: Birləşmiş nəşriyyatı. -1962. -201 s.
10. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1962. –Bakı: Birləşmiş nəşriyyatı. -1963. -207 s.
11. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1963. –Bakı: Birləşmiş nəşriyyatı. -1964. -186 s.
12. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1964. –Bakı: Birləşmiş nəşriyyatı. -1965. -206 s.
13. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1965. –Bakı: Birləşmiş nəşriyyatı. -1966. -147 s.
14. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1966. –Bakı: Birləşmiş nəşriyyatı. -1967. -174 s.
15. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1968. –Bakı: Birləşmiş nəşriyyatı. -1969. -170 s.
16. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1969. –Bakı: Birləşmiş nəşriyyatı. -1970. -239 s.

17. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1970. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1971. -270 s.
18. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1971. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1972. -245 s.
19. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1972. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1973. -175-190 s.
20. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1973. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1974. -238 s.
21. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1974. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1975. -249 s.
22. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1975. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1976. -256 s.
23. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1976. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1977. -260 s.
24. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1977. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1978. – 251 s.
25. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1978. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1979. -263 s.
26. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1979. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1980. -164 s.
27. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1980. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1981. -229 s.
28. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1981. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1982. -239 s.
29. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1982. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1983. –231 s.
30. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1983. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1984. -244 s.
31. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1984. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1985. –283 s.
32. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1985. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1986. -242 s.
33. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1987. –Bakı: Azərbaycan Dövlət Kitab Palatası. -1988. –226 s.
34. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 1990. –Bakı: M.F.Axundov adına Milli Kitabxana, 2005. –175 s.
35. Birillik Azərbaycan kitabıyyatı. 2000. –Bakı: M.F.Axundov adına Milli Kitabxana, 2005. –196 s.
36. Birinci Bakı kitab sərgi – yarmarkasında 20 ölkənin çap məhsulları nümayiş etdirilir // Azərbaycan, 2009-cu il, 11 sentyabr.

37. *Əfəndiyev R.* Dram əsərləri. – Bakı: Azərbaycan Universiteti nəşriyyatı, 1961. -166 s.
38. *Əfəndiyev M.* Siyasi və hüquqi təlimlər tarixi. – Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2002 -612 s.
39. *Əfəndiyev M.* Sosiologiya. – Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2009 -520 s.
40. *Əliyev R.Y., Əzizov Ə.T.* Kimyanın tədrisi metodikası. (Ali məktəblər üçün dərsliklər və dərs vəsaitləri seriyasından). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2005. -365 s.
41. *Əliyev R.Y., Əzizov Ə.T.* Kimyanın tədrisi metodikası. (Ali məktəblər üçün dərsliklər və dərs vəsaitləri seriyasından). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2006. -394 s.
42. *Əliyev Ə.H., Əliyeva F.Ə., Mədətova V.M.* İnsan və heyvan fiziologiyası (bakalavr hazırlığı üçün dərslik). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007. -416 s.
43. *Əliyev Ə.H., Məhərrəmov Ş.A., Əliyeva F.Ə.* İnsan anatomiyası. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007. -312 s.
44. *Əliyev Ə.H., Əliyeva F.Ə., Mədətova V.M.* İnsan və heyvan fiziologiyası (bakalavr hazırlığı üçün dərslik). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2008. -600 s.
45. *Əliyev Ə.H., Əliyeva F.Ə., Mədətova V.M.* İnsan və heyvan fiziologiyasından praktikum. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2008. -288 s.
46. *Əliyev Ə.H., Baxşaliev A.Y., Məhərrəmov Ş.A., Əliyeva F.Ə.* Qidalanma və həzmin fiziologiyası. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2009. -236 s.
47. *Hacıyev T.* Satira dili. (“Molla Nəsrəddin”in dili). –Bakı: ADU, 1975. -177 s.
48. *Xələfov A.A.* Azərbaycanda kitabxana işinin tarixi: Dərslik II hissə. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007. -552 s.
49. *Xələfov A.A.* Kitabxanaşünaslığa giriş: Dərslik. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2001. -400 s.
50. *Xələfov A.A.* Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Kitabxanası 90 il elm və təhsilin xidmətində. Monoqrafiya. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2009. -210 s.
51. *Xəlilov Ə., Əzizov Ə.* Kimya tarixinə dair materiallar. Dərs vəsaiti. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1999. -273 s.
52. *Xəlilov Ə.N., Əzizov Ə.T.* Kimya tədrisi üsulu praktikumu. – Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2008. -184 s.
53. Xüsusi buraxılış (1919-1994). 75. (redaktoru: prof. Ələsgərov M.) –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1994. -122 s.

54. *İbrahimov A.Ş., Abdulova Z.A., Mehdiyeva L.N.* Mikologiya. Dərslik. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2008. -324 s.
55. *İlham Əliyev.* Bakı Dövlət Universitetinin yeni korpusunun açılış mərasimində nitq. //Respublika. -2008. -16 sentyabr.
56. *İsmayılov X.İ.* Azərbaycan Respublikasında kitabxana işinin metodik təminat sisteminin inkişaf tarixi (Monoqrafiya). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2000. -416 s.
57. *İsmayılov X.İ.* Kitabxana menecmentinin əsasları (Dərs vəsaiti). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2005. -200 s.
58. *Knyaz Aslan.* Şəxsiyyətin formalaşmasında bədii ədəbiyyatın rolu. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2008. -324 s.
59. *Knyaz Aslan.* Qədim və orta əsrlər dünya kitabxanaları. Dərs vəsaiti. – Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2008. -240 s.
60. *Qocayev N.M.* Ümumi fizika kursu. I cild: Mexanika. -Dərslik. – Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007. -472 s.
61. *Qasimov N.A.* Bitki fiziologiyası. Dərslik. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2008. -484 s.
62. *Məhərrəmov A.* Bakı Dövlət Universiteti. –Bakı: “Göytürk”, 2000. -446 s.
63. *Məhərrəmov A.* Bakı Dövlət Universiteti təhsildə lider statusunu qoruyub saxlamaq əzmindədir //“Azərbaycan”. -2009. -11 sentyabr.
64. *Makovelskiy A.O.* Lenin adına Azərbaycan Dövlət Darülfünunu. Birinci 10 illik: 1919-1929. –Bakı, 1930. -103 s.
65. *Məhərrəmov A.M., Məhərrəmov M.N.* Üzvi kimya. (ali məktəblər üçün dərslik). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı. -2006. 538 s.
66. *Məhərrəmov A.M., Əliyeva R.Ə., Mahmudov T.Ə., Çıraqov F.M.* Kimya. (Ümumtəhsil məktəblərinin təbiət elmlərinə istiqamətlənmiş sinifləri və kimya təmayüllü liseylər üçün dərs vəsaiti). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007. -480 s.
67. *Məmmədov Ə.C.* Ərəb dilinin qısa kursu. (S.M.Kirov adına ADU-nun tarix və filologiya fakültələri tələbələri üçün dərslik). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1988. -384 s.
68. *Məmmədquqluzadə C.* Dram və nəsr əsərləri. (redaktoru Abbas Zamanov). –Bakı: ADU, 1958. –808 s.
69. *Mirzəcanzadə A.* İxtisasa giriş. Neft və qaz profilli məktəblər üçün dərs vəsaiti. – Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1990. -367 s.
70. *Namazov Q.* Azərbaycan uşaq ədəbiyyatı. Ali məktəblər üçün dərslik. –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2007. -444 s.
71. *Nəbati S.Ə.* Seçilmiş şeirləri (redaktoru: Abuzər İsmayılov). – Bakı: Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatı, 1958. -158 s.

72. Nəşriyyat işi haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu. (30 may 2000-ci il) //Azərbaycan Respublikasının Qanunlar Külliyyatı. III kitab. –Bakı: Qanun, 2001. –S.501-559.

73. Ömrün zirvə çağı. (redaktoru: Məmməd İsa oğlu Əlizadə və sənəd materialları toplayanı, işləyib birləşdirərək çapa hazırlayanı: Ulduzə Hacıağa qızı Caniyeva). –Bakı: “Bakı Universiteti” nəşriyyatı, 1995. -95 s.

74. *Rüstəmov Ə.M.* Respublika soruq-informasiya fondlarının avtomatlaşdırılması. –Bakı: Azərnəşr, 1990. -224 s.

75. *Rüstəmov Ə.M., Hüseynov E.M.* İnformatika. (Azərbaycan, rus və ingilis dillərində izahlı terminlər lüğəti). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1996. -365 s.

76. S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universitetinin dövrü və nəşri davam edən əsərləri: (1921-1962-ci illər): (Elmi işlərin sistemətik göstəricisi) (akademik Ş.M.Mehdiyevin redaktəsilə). –Bakı: ADU, 1964. -303 s.

77. S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universiteti alimlərinin elmi əsərləri: (1969-1978-ci illər): (Humanitar və ictimai elmlər üzrə): Bibliografya. –C.1. (tərtib edən: dos.K.H.Həsənov). –Bakı: Azərnəşr, 1982. -332 s.

78. S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universiteti alimlərinin elmi əsərləri: (1969-1978-ci illər): (Təbiət elmləri üzrə): Bibliografya. C.2. (tərtib edən: dos.K.H.Həsənov). –Bakı: Azərnəşr, 1982. -303 s.

79. S.M.Kirov adına Azərbaycan Dövlət Universiteti alimlərinin elmi əsərləri: (1969-1978-ci illər): (Təbiət elmləri üzrə): Bibliografya. –C.3. (tərtib edən: dos.K.H.Həsənov). –Bakı: Azərnəşr, 1982. -237 s.

80. *Süleymanov M.Ə., Əliyeva İ.S.* Landşaftşünaslığın əsasları (ali məktəblər üçün dərslik). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 2008. -400 s.

81. *Tahirqızı Ş. M.Ə.*Rəsulzadə adına Bakı Dövlət Universiteti Nəşriyyatının nəşrləri: bibliografik göstərici (1987-1997-ci illər). –Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1999. -115 s.

82. Universitetdə nəşr olunmuş əsərlərin bibliografyası: 1986. –Bakı: ADU, 1987. -113 s.

83. Universitetdə nəşr olunmuş əsərlərin bibliografyası: 1987. –Bakı: ADU, 1988. -86 s.

84. *Yusifov Y.B.* Qədim Şərqlə tarixi. Tarix ixtisası üzrə təhsil alan ali məktəblər üçün dərslik. Bakı: Bakı Universiteti nəşriyyatı, 1993. -487 s.

85. *Zeynalov F.R.* Türk dillərinin müqayisəli qrammatikası. –II hissə. (dərs vəsaiti). –Bakı: ADU, 1975. -130 s.

b) Rus dilində

86. *Алимирзоев Х.О.* Азербайджанский Государственный Университет за 50 лет: Исторический очерк. –Баку: Азернешр, 1969. -467 с.

87. *Атакишиев А.М.* История Азербайджанского Государственного Университета. –Баку: Издательство Азербайджанского Университета, 1989. -830 с.

88. *Мамедов Р.К.* Контакты металл-полупроводник с электрическим полем пятен. –Баку: БГУ, 2003. -231 с.

89. Устав: Издательства Азербайджанского ордена трудового красного знамени государственного университета имени С.М.Кирова. –Баку: издательство АГУ, 1989. -4 с.

KİTABIN İÇİNDƏKİLƏR

Ön söz	3
<i>I fəsil.</i> Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının yaranması və formalaşması (1919-1960)	12
<i>II fəsil.</i> Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının inkişafı (1961-1990)	23
<i>III fəsil.</i> Müstəqillik illərində Bakı Dövlət Universiteti nəşriyyatının fəaliyyəti və inkişaf perspektivləri	50
3.1. Azərbaycan Dövlət Universiteti nəşriyyatının yenidən təşkili – “Bakı Universiteti” nəşriyyatı	63
3.2. Nəşriyyatın maddi-texniki bazası və kadr problemi	73
3.3. “Bakı Universiteti” nəşriyyatının bəzi mühüm nəşrlərinin quruluş təhlili və tərtibat məsələləri	78
Nəticə	132
Ədəbiyyat	137

BAYRAM ALLAHVERDİYEV

**BAKI DÖVLƏT
UNİVERSİTETİNİN
NƏŞRİYYATÇILIQ
FƏALİYYƏTİ**

Bədii və texniki tərtibat redaktoru:

SƏLİM ƏHMƏDOV

Komputer operatoru və korrektor:

LEYLA ABASOVA

Çapa imzalanıb: 12.03.2010.

Format: 60x84 1/16. Qarnitur: Times.

Həcmi: 9,75 ş.ç.v. Tiraj: 200. Sifariş № 37.

Qiyməti müqavilə ilə.

UniPrint

Ü.Hacıbəyov, 21